

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ
СXXXIX МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ - КОНФЕРЕНЦІЇ**

el-conf.com.ua

***«ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ
НАУКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ»***

8 БЕРЕЗНЯ 2024 РОКУ

М. ОДЕСА

Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану, СХХХІХ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Одеса, 8 березня 2024 року. – 248 с.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей СХХХІХ Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану», 8 березня 2024 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці el-conf.com.ua

Адреса оргкомітету:

21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088

e-mail: el-conf@ukr.net

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

ЗМІСТ

<i>Агаєва К.О., науковий керівник Єрмоленко О.О.</i> ТРАНС-ФОРМАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	8
<i>Бобров А.С.</i> СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	11
<i>Бордюжа К.В., керівник Заскалета С.Г.</i> МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УРОКІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ НУШ	14
<i>Виниченко І., Соломко Т.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	20
<i>Волошинов Д.О., Рудаков О.М.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ	24
<i>Гільдебрант К.Й.</i> ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА КРЕАТИВНІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ	29
<i>Глебова Н.І., Талько Т.М.</i> ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТА СЕРЕДОВИЩНІ ВПЛИВИ НА СВІДОМИЙ ВИБІР ОСОБИСТОСТІ.....	34
<i>Гриценко О.П., Коваль-Мазюта М.Ю.</i> ВАРІАТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ У ВІДКРИТОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	39
<i>Дудишин Т.С.</i> ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	43
<i>Жаданова Ю.О., Банкет Н.В.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СТИЙКІСТЮ»	46
<i>Журавльов М.А., Тульчинський Р.В.</i> НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	50

<i>Звєскова В.К., Єніна А.С., Чапой Т.С. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....</i>	54
<i>Іваніщев Д.О. МОРСЬКІ КОРИДОРИ ТА СХЕМИ ПОДІЛУ РУХУ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРОЦЕДУРИ ВСТАНОВЛЕННЯ.....</i>	57
<i>Квитко Є., науковий керівник Соломко Т.Ю. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ВИРОБНИЦТВА БІОГАЗУ ТА РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ З НАПРЯМКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ЦЬОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ .....</i>	62
<i>Квятковський Р.В. ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ТА ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО .....</i>	64
<i>Клименко В.Ю. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....</i>	71
<i>Конча П. ПРОБЛЕМИ ВИДОБУТКУ МЕТАНУ НА ВУГІЛЬНИХ РОДОВИЩАХ УКРАЇНИ.....</i>	75
<i>Котубей І.В. ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ SMART (SPATIAL MONITORING AND REPORTING TOOL) В НПП «ЗАЧАРОВАНИЙ КРАЙ».....</i>	78
<i>Кульбачний А.В., Рудаков О.М. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ .....</i>	84
<i>Махінько Р.Г. КОМПЛЕКСНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ВОДОЙМ ЖИТОМИРСЬКОГО ПОЛІССЯ ПІСЛЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ .....</i>	88
<i>Мельников О.В., Рудаков О.М. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ.....</i>	101
<i>Моргій Г. В., науковий керівник Єрмоленко О.О. ВПЛИВ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ГРОМАДСЬКУ СВІДОМІСТЬ ТА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ.....</i>	105

<i>Мохір С.П.</i> ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	108
<i>Нетикшиа К.В.</i> ЗМІШАНА ФОРМА НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	112
<i>Ніколенко Ю.О.</i> ЗВ'ЯЗОК ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВИБОРЧА ІНЖЕНЕРІЯ» ЗІ СПОРІДНЕНИМИ ПОНЯТТЯМИ	119
<i>Новінський В.П., Попенко В.Д.</i> ФОРМУВАННЯ ГОЛОВНОГО КАЛЕНДАРНОГО ПЛАНУ В СИСТЕМІ КЛАССУ MRP II. ФОРМАЛІЗАЦІЯ	126
<i>Павловський А.М.</i> ОБМЕЖЕНІСТЬ МОНЕТАРИСТСЬКОЇ ТЕОРІЇ ВІДНОСНО ПРИЧИН І СПОСОБІВ БОРОТЬБИ З ІНФЛЯЦІЄЮ	132
<i>Паценко К.</i> ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	142
<i>Полтораєк Н.Г.</i> ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНОГО ЦИКЛУ	147
<i>Поліщук Н.В., Попадюк Я.А.</i> УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВА.....	152
<i>Поцюрко М.М., Самчук А.А.</i> СПОРТ ЯК “СПОРІДНЕНА ПРАЦЯ”	157
<i>Початенко Д.С.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ» У МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ	161
<i>Рашидов С.Ф., Салім`ярова І.І.</i> ВИХОВАННЯ ТА МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ	167
<i>Руновська В.В., Соломко Т.Ю.</i> СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ПУБЛІЧНИХ УСТАНОВАХ ТА ОРГАНІЗАЦІЯХ.....	170

<i>Соколова Н.Д., Олексин І.Я.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ СПОРТИВНИХ ГУРТКІВ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	174
<i>Сонник Ю.В.</i> МЕТОДИ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ.....	177
<i>Супрун М.О., Рудаков О.М.</i> ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ.....	181
<i>Тарасенко І.М.</i> МІКРОКРЕДИТУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	185
<i>Татьянко Д., Рудаков О.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	188
<i>Ткачук І.О.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІДУЦІАРНИХ ВІДНОСИН В АНГЛІЙСЬКОМУ КОРПОРАТИВНОМУ ПРАВІ.....	193
<i>Федоренко С.Ю., науковий керівник Логінова М.В.</i> ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	197
<i>Цимбал О.М.</i> ФАХОВА СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ОСВІТНИХ КОМПОНЕНТІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ...	202
<i>Часник Д.В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ 3D-ІНТЕГРАЦІЇ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ.....	206
<i>Чванило А.В.</i> ЗОНА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БАТЬКА.....	210
<i>Чміль Є.В.</i> ЗАГРОЗИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.	213
<i>Чуйко Д.</i> АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ.....	218
<i>Шаповаленко Н.М.</i> ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	221

<i>Шкурко А.В.</i> РОЗВИТОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІМИ ПСИХОЛОГАМИ	225
<i>Yakovenko K.V., Zviertsev H.O.</i> INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS AS ONE OF THE TYPES OF THREATS TO INFORMATION SECURITY OF UKRAINE	229
<i>Ярмош Т.А.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ІНКАПСУЛЯЦІЇ БАРВНИКІВ	233
<i>Калініна Г.М.</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	239
<i>Шаповаленко Н.М.</i> ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	243

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ДІЇ
ВОЄННОГО СТАНУ

Агаєва К. О.,

*студентка факультету економіки і права
Харківського національного економічного
університету ім. С. Кузнеця,*

м. Харків, Україна

Науковий керівник:

О. О. Єрмоленко

к.е.н., доц.

У світлі чергового подовження дії воєнного стану в Україні актуальним залишається питання отримання або відповідно надання адміністративних послуг. Воєнний стан — особливий порядок життя країни, що може супроводжуватися обмеженням конституційних прав і свобод людей, а також тимчасовими змінами у правах та інтересах юридичних осіб. Ці заходи необхідні для забезпечення правового режиму воєнного стану, безпеки держави і її громадян. Відповідно, у цей період існує специфічний порядок функціонування державних структур та суб'єктів, що займаються наданням адміністративних послуг.

Згідно з поясненнями офіційного вебпорталу Верховної Ради України, у районах, де не відбуваються бойові дії, центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) продовжують працювати у повному обсязі та забезпечують усі необхідні послуги [1]. Проте для територіальних громад з активними бойовими діями 24 березня 2022 року Верховна рада прийняла Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану". Закон передбачає, що центральна влада у таких громадах може встановлювати специфічні умови надання адміністративних та інших публічних послуг. Крім того, через центри надання адміністративних послуг у громадах, де тривають бойові дії, громадянам доступні усі адміністра-

тивні послуги, які зазвичай надаються безпосередньо суб'єктами, що відповідають за цей процес [2].

Зокрема, під час дії режиму воєнного стану, коли діють додаткові обмежувальні заходи для перевірки документів особи, особливу увагу заслуговує послуга видачі паспортних та інших документів, які посвідчують особу. Багато людей, покидаючи свої домівки внаслідок бойових дій, можуть втратити згадані посвідчення. Тому надзвичайно актуальним стає продовження дії паспорта громадянина України, тимчасове відновлення механізму внесення фотографій та інформації про дітей у закордонні паспорти їхніх батьків або законних представників, запровадження «Документа. Рішенням Кабінету Міністрів України «Про деякі питання застосування «Документа в період дії воєнного стану» визначено, що згаданий електронний документ може та має розглядатися як офіційний. Така форма ідентифікації особи міститься в її паспорті громадянина України, паспорті громадянина України для виїзду за кордон або посвідченні водія. За наявності відповідних критеріїв підтримки, особа може пред'явити «Документ на електронному пристрої через мобільний додаток "Портал Дія", без необхідності додаткового пред'явлення інших документів, що засвідчують її особу та громадянство України [3].

Регулювання надання адміністративних послуг соціального спрямування, особливо для тих, хто втратив рідних, житло, майно, важливе в контексті дії воєнного стану. Згідно із Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою (ВПО) вважається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, які змушені залишити своє місце проживання унаслідок збройного конфлікту, тимчасової окупації, порушень прав людини або надзвичайних ситуацій [4]. Регулювання питань соціального захисту громадян, зокрема щодо допомоги на проживання для ВПО та компенсації витрат на тимчасове розміщення розкрито у Законі «Про соціальні послуги». Згідно з внесеними Парламентом змінами, соціальні послуги під час воєнного стану фінансуються та визначаються Кабінетом Міністрів України залежно від обставин та обсягу послуг [5].

Отже, введення воєнного стану в Україні потребує уважного регулювання надання адміністративних послуг. Влада забезпечує нормальне функціонування центрів обслуговування як у мирних, так і у зоні конфлікту. Спеціальні законодавчі акти гарантують послуги громадянам у складних умовах, а використання сучасних технологій підвищує ефективність процесу.

Література:

1. “Як працюють центри надання адміністративних послуг у воєнний час?” // Інформаційне управління. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/print/221128.html>.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2259-20/>.

3. Деякі питання застосування єДокумента в період дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України ; Порядок від 10.03.2022 № 248. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248-2022-%D0%BF#Text>.

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.

5. Про внесення змін до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 № 476. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2022-%D0%BF#Text>.

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Бобров А.С.,

*студент магістратури,
Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Київ*

Управління оборотними активами є частиною фінансової стратегії підприємства і набуває особливого значення в умовах мінливого зовнішнього середовища господарської діяльності. Основними завданнями управління оборотними активами є: визначення складу та обсягу оборотних активів, обґрунтування джерел їх фінансування та раціоналізація їх використання з урахуванням інвестиційного ризику. Ефективне використання оборотних коштів підприємства та визначення їх оптимального розміру є пріоритетним завданням підприємства з огляду на забезпечення безперервності операційного циклу виробничо-господарської діяльності в умовах інфляції, поширення кризових явищ та зростання конкуренції. Створення ефективної системи управління оборотними активами сприяє успішному виконанню виробничої програми підприємства, дотриманню зобов'язань перед споживачами продукції та послуг, забезпечує стабільний фінансовий стан та підвищує конкурентний статус суб'єкта господарювання [1].

Метою дослідження є вивчення сучасних підходів до формування системи управління оборотними активами як інструменту забезпечення платоспроможності підприємства.

Організація ефективного управління оборотними активами спрямована на формування їх у необхідному обсязі з найменшими витратами та визначення резервів прискорення їх обігу.

Існуюча система управління активами має суттєвий вплив на

платоспроможність підприємства, тому на кожному етапі його становлення необхідно вирішувати цілий комплекс важливих завдань, основними з яких є: аналіз взаємозв'язку темпів зростання обсягу виробництва та середньої суми оборотних активів; оцінка складу і структури оборотних активів у розрізі основних видів (запаси сировини, матеріалів і напівфабрикатів, запаси готової продукції, дебіторська заборгованість, залишки в касі); визначення темпів зміни окремих елементів оборотних активів відповідно до темпів зміни обсягів виробництва і реалізації продукції; аналіз ступеня ліквідності за видами оборотних активів; визначення показників оборотності та дослідження факторів, що впливають на швидкість обертання та тривалість операційного циклу [2].

Особливу увагу слід звернути на структуру джерел фінансування оборотних активів та оцінити рівень фінансового ризику. Це дасть змогу приймати зважені управлінські рішення щодо підвищення ефективності використання оборотних активів та зниження фінансового ризику. Формування системи управління оборотними активами підприємства здійснюється за такими основними етапами: по-перше, проводиться аналіз наявності та використання оборотних активів у попередньому періоді; по-друге, оптимізація обсягу оборотних активів, особливо їх постійної та змінної частини; по-третє, групування оборотних активів за ступенем їх ліквідності; по-четверте, визначення та оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів; по-п'яте, забезпечення мінімізації втрат оборотних активів у процесі використання в господарській діяльності та підвищення їх рентабельності.

Ефективність формування та використання оборотних активів визначається певними особливостями управління його основними структурними елементами: виробничими запасами, дебіторською заборгованістю та грошима. Важливу роль відіграє система контролю запасів. Основними методами контролю запасів є:

- нормування, що включає аналіз, коефіцієнтний і прямий методи розрахунку оптимального рівня запасів;
- контроль запасів, який передбачає використання методів ABC і XYZ та методу економічно обґрунтованих вимог [3].

Оптимізація їх обсягу є невід'ємною частиною процесу управління оборотними активами. Зокрема, визначення оптимального співвідношення постійної та змінної частин оборотних активів. Завдання полягає у визначенні обсягу оборотних активів, який сприяв би їх ефективному використанню з урахуванням інвестиційного ризику. Це досягається в процесі нормування оборотних активів і обґрунтування резервів скорочення операційного циклу виробництва і реалізації продукції.

Джерела фінансування оборотних активів визначаються відповідно до додаткової потреби в оборотних коштах з урахуванням тривалості операційного циклу. Важливим є використання фінансових нормативів, а саме: нормативів власних оборотних активів; норми оборотних активів за окремими елементами; системи показників ліквідності та фінансової стійкості. Отже, у зв'язку з різноманітністю та особливостями використання оборотних активів у виробничо-господарській діяльності доцільно сформувати систему управління на основі основних складових: виробничих запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів і короткострокових фінансових вкладень.

Таким чином, у процесі дослідження встановлено, що система управління оборотними активами має важливе значення у підвищенні ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства та зміцненні його платоспроможності. Це забезпечує своєчасність розрахунків з фінансово-кредитними установами, бюджетом, контрагентами на ринку товарів і послуг, а також дає можливість контролювати запаси товарних цінностей в умовах інфляції.

Література:

1. Бланк І. Стратійчук В. Стратегічна карта управління оборотними активами підприємства торгівлі. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2022. № 2. С. 53–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2022_2_6
2. Бровко Л. І., Юрченко А. А., Королькова Т. В. Оптимізація оборотних активів та їх вплив на діяльність підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 2. С. 16–22.

3. Булат Г. В., Гуменюк А. Ф. Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2022. № 1. С. 222–226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2022_1_415.

УДК 811.111

Філологічні науки

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УРОКІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ НУШ

Бордюжа К.В.

студентка

філологічного факультету

Миколаївського національного

університету імені В. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

Керівник: Заскалета С.Г.

професор кафедри

германської філології

ВСТУП

Сьогодні у системі загальної середньої освіти успішно впроваджується Концепція Нової української школи, яка передбачає не тільки новий зміст освіти, але потребує впровадження нових підходів до викладання й навчання, трансформації ролей учасників освітньої взаємодії, якісних змін у методиці викладання освітніх галузей і предметів. Однією із ключових компетентностей учнів Нової української школи є спілкування іноземними мовами. Отже, впровадження ідеї Нової української школи зумовлює необхідність перегляду методики викладання іноземних мови у шкільному курсі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Нормативно-правову базу Нової української школи становлять Закони України «Про освіту», державні стандарти у сфері

освіти, Концепція Нової української школи, типові освітні програми предметів та освітніх галузей.

Згідно із Законом України «Про освіту» [8] мета повної загальної середньої освіти полягає у всебічному розвитку, вихованні і соціалізації особистості, здатної до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, наділеної прагненням до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готової до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Основні постулати Нової української школи деталізовані у державних стандартах. Зокрема, у Державному стандарті початкової освіти конкретизовано мету початкового навчання, що полягає у всебічному розвитку дитини, передбачає розвиток її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь із урахуванням вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Основним документом, яким утверджено реформування системи загальної середньої освіти, є Концепція Нової школи. Цим документом передбачено модель особистості-випускника Нової української школи. Здобувач освіти, а згодом і випускник Нової української школи має бути цілісною особистістю, усебічно розвиненою й здатною до критичного мислення людиною; патріотом із активною позицією, із шанобливим ставленням до прав і свобод людини, інноватором, здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя [5, с. 6].

У Концепції Нової української школи описано її формулу, до якої входять такі складові, як: новий зміст освіти, умотивований учитель, орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, наскрізний процес виховання, нова структура школи, децентралізація та ефективне управління, справедливий розподіл публічних коштів, педагогіка партнерства, сучасне освітнє середовище [7, с. 7].

Дослідниці В. Паламарчук й О. Барановська вказують на зумовленість успішності освітніх реформ у межах НУШ цілісних

педагогічних технологій, спрямованих на ефективну підготовку учнівської молоді до входження в соціум, адаптацію до існуючих реалій та здатність до активної творчої діяльності, із конструюванням спеціальних надпрограм і технологій, зі сприянням соціальному самовизначенню здобувачів освіти, із реалізацією продуктивного взаємозв'язку навчання і розвитку, єдності національного і загальнонародського, відомих дидактичних принципів науковості, доступності, наочності, із детермінованістю широкого застосування педагогічних технологій в умовах Нової української школи розвитком творчих здібностей, оволодінням сучасними методами наукового пізнання, прогностичними методами [3, с.62].

О. Сесик найбільший позитив реформування освіти в умовах НУШ вбачає в упровадженні педагогіки партнерства, тобто реалізації комунікації між учителем, учнем і батьками, які, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. У цій комунікації важливими є принципи спілкування: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; розподілене лідерство; соціальне партнерство (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [11, с.176].

Досліджуючи специфіку реформування освіти в умовах НУШ з урахуванням світових освітніх трендів, Н. Бондаренко приходять до висновку, що у Концепції НУШ інтегровано такі світові освітні тенденції, як: дослідження й інтеграція кращого досвіду, провідних навичок ХХІ століття максимальна індивідуалізація (персоналізація) навчання залежно від зацікавлень і досягнень здобувачів освіти, інтегроване навчання й реалізація міжпредметних зв'язків, упровадження інновацій, діджиталізація освіти, навчання через гру, розвиток емоційного інтелекту дитини, проведення педагогами досліджень, реформування системи вдосконалення кваліфікації вчителів [1, с. 304-316].

Фактично кожен навчальний рік характеризується певними освітніми трендами. В останні роки найпопулярнішими освітніми

трендами є: медіаграмотність і критичне мислення, проєктне навчання, креативне мислення, компетентнісне навчання, інклюзивне навчання, ігрові й інтерактивні технології, онлайн-технології [7]; тотальна цифровізація, безперервне навчання, залучення здобувачів освіти до співавторства процесів навчання та викладання, візуалізація, гейміфікація, підвищення інтерактивності освіти, мікронавчання, адаптивне навчання, пріоритизація, проактивність, якісні спільноти та клуби, soft skills, steam-освіта, agile і scrum-технології, прагнення спрощення, чат-боти для навчання, віртуальна і доповнена реальність (VR та AR технології) [2].

Основні постулати НУШ визначають напрям освітньої траєкторії сучасного здобувача освіти, що вибудовується в умовах тотального поширення онлайн-світи, залежності від інтернету, використання його для підвищення рівня знань і навичок, в умовах невизначеності зовнішнього середовища – під впливом динамічних змін економічних, політичних, демографічних, психологічних, освітніх та інших трендів [1, с.152].

Основними тенденціями останніх років, зумовленими упровадженням НУШ, є: упровадження новітніх технологій в освітні процеси є також впровадження електронних підручників, неформальна та інформальна освіта, дистанційна, змішана освіта (поєднання традиційних та онлайн засобів навчання), «м'які навички» (soft skills), які не стосуються суто професійних компетенцій, а являють собою комплекс надпрофесійних неспеціалізованих навичок, таких як відповідальність, управління часом, здатність до роботи в команді, критичне мислення, лідерство та соціальний вплив, емоційний інтелект, гнучкість, адаптивність тощо [10, с.164].

Уміння спілкуватися іноземними мовами – це одна із ключових компетентностей НУШ [9, с. 11–12]. Окрім цього, ця компетентність також визначається Рекомендацією Європейського Парламенту та Ради як ключова саме для навчання протягом усього життя [4].

Упровадження Концепції НУШ зумовило зміну векторів у викладанні іноземної мови. Оволодіння іноземною мовою є однією із десяти ключових компетентностей НУШ.

До найбільш дієвих методів, прийомів, підходів і форм викладання іноземної мови педагоги відносять ігрові змагання, тести, дидактичні ігри, імпровізацію, театралізацію, гейміфікацію освітнього процесу, метод креативного письма, метод проєктів, технології розвитку критичного мислення, інтегровані уроки, ігрові технології, інтерактивні заняття, роботу учнів в командах, парах, у малих групах, метод відтворення і репродукції, сторітелінг, емодзі, комікси, віртуальну та доповнену реальність, інтерактивні віртуальні дошки, ведення блогів, упровадження елементів STEM-освіти.

ВИСНОВКИ

Упровадження Концепції НУШ ставить нові вимоги перед педагогами. Сучасний вчитель іноземної мови повинен оволодіти вмінням добирати, аналізувати та ефективно застосовувати на практиці цифрові ресурси та інструменти навчання іноземних мов, бути готовим і відкритим до нових викликів й до навчання упродовж усього свого професійного життя. Учитель іноземної мови в умовах НУШ набуває нових ролей. Він постає як організатор освітнього процесу; модератор навчальної діяльності учнів під час заняття; виконавець з упровадження в практику роботи школи новітніх досягнень педагогічної, психологічної та методичної наук. Від готовності педагога до упровадження основних постулатів НУШ залежить ефективність викладання іноземної мови у закладах загальної середньої освіти, якість знань, умінь і навичок здобувачів освіти.

Література:

1. Бондаренко Н. В. Українська нова школа у контексті світових трендів освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/716337/1/BNV_2019_Stud.pdf (дата звернення: 08.01.2024).
2. Вальховська М. П. Формування та розвиток навичок читання на уроках англійської мови в умовах НУШ. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/123456789/17162> (дата звернення: 02.01.2024).
3. Вікторенко І., Федь І., Вовк Н. Витоки та теоретико-методологічна база започаткування та реалізації реформи Нової української школи. Професіоналізм педагога: теоретичні й мето-

дичні аспекти. Вип. 17 (2). Слов'янськ, 2022. С. 15-30.

4. Гурина А. П. Умови організації самостійної роботи учнів на уроках англійської мови в умовах НУШ. Матеріали II Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану», 27-29 вересня 2023 року. Ужгород, 2023. С. 315-317.

5. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>

6. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 05.01.2024).

7. Коваль Л. В. Концептуальні засади моделювання уроку в умовах нової української школи. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. С. 101-104.

8. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 05.01.2024).

9. Мальцева Л. В. Формувальне оцінювання на уроках англійської мови відповідно до концепції НУШ. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 20–21 травня 2022 р.) / за ред. Боярської-Хоменко А. В., Попової О. В.; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. С. 381-384.

10. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. Український педагогічний журнал. 2018. № 3. С. 60-66.

11. Сесик О. О. Педагогіка партнерства – ключовий компонент формули Нової української школи. Класному керівнику. Усе для роботи. 2017. № 6. С. 175-177.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО
СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Інна Виниченко,

магістрант гр. зФ21м,

*Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»*

Тетяна Соломко,

к.т.н., доцент

Донбаський інститут

техніки та менеджменту

*Закладу вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»*

м. Київ

Актуальність проблеми. Розвиток ринкових відносин в економіці України передбачає функціонування її структурних елементів на принципах повного комерційного розрахунку. Це передбачає виробництво та реалізацію продукції відповідно до вимог ринку, відшкодування матеріальних, трудових та інших витрат, розрахунків з державою та формування необхідних інвестиційних ресурсів з метою збільшення прибутку підприємства. Важливу роль в досягненні самоокупності підприємств належить фінансовій діагностиці як одній із складових в фінансовому механізмі підприємства.

У зв'язку з порушенням та розбалансованістю економічної рівноваги на межі фінансової кризи функціонує значна кількість підприємств, що має негативні наслідки не лише для їх власників, але й контрагентів, кредиторів і держави у цілому.

Враховуючи те, що необхідною умовою запобігання фінансовій кризі є її прогнозування та виявлення, подальший розвиток та вдосконалення методичного інструментарію діагностики фінансової кризи підприємства є дуже важливими.

Дослідженням питань діагностики кризи і банкрутства підприємств на основі фінансових індикаторів присвячено праці багатьох відомих зарубіжних вчених-економістів: Ю. Бріггема, І. Бланка, Й. Ворста тощо. Водночас вивчення зарубіжного методичного інструментарію свідчить про неможливість його застосування для діагностики фінансової кризи українських підприємств через часову й параметричну невідповідність, макроекономічні відмінності та інші чинники.

Серед вітчизняних науковців дослідженню теоретичних аспектів кризової ситуації, її діагностика, а також проблем розробки заходів антикризового управління присвятили свої труди Е.М. Коротков, О.П. Градов, В.І. Кошкіним, Н. В. Родіонова, О.І. Пушкарем, Х.П. Іванов, А.П. Ковальов, Е.С. Мінаєв, В.П. Панагошин та ін.

Тому основна мета даного дослідження є дослідження теоретичних і практичних аспектів аналізу фінансового стану підприємства та розробка шляхів його покращення в умовах економічної кризи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні механізму запобігання фінансовій кризі на підприємстві.

Результати наукових досліджень. Фінансова криза підприємства – один із найсерйозніших видів порушення його фінансової рівноваги, яке виникає впродовж його життєвого циклу під впливом різноманітних факторів як протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу і необхідним обсягом фінансових потреб. Вона має найнебезпечніші потенційні загрози для його ефективного функціонування.

Діяльність підприємства повинна бути ефективною, а його фінансовий стан стабільним, щоб за рахунок власних коштів нарощувати власні активи, не допускати необґрунтованої дебіторської та кредиторської заборгованості, своєчасно виконувати свої зобов'язання.

Проте економічна ситуація в Україні призводить до погіршення фінансового становища багатьох підприємств: збільшення кількості непробиткових підприємств, дебіторської та кредитор-

ської заборгованості, затримки або невчасного виконання платіжних зобов'язань, тобто створюються умови для банкрутства підприємств.

Як у зарубіжній, так і у вітчизняній практиці вже існує багато методик визначення ймовірності неплатоспроможності підприємства, як окремих показників, так і моделей факторів із ваговими коефіцієнтами. Проте запропоновані вченими інших країн факторні моделі не завжди придатні для використання в економічних умовах України через надмірний податковий важіль; більший вплив на господарсько-фінансовий стан підприємств внутрішніх факторів, а ніж зовнішніх; розбіжності в бухгалтерському обліку та звітності та ін.

Загалом фінансова криза характеризується причинами подій, характером кризи та стадією її розвитку. Своєчасне розпізнавання цих ознак дає можливість правильно діагностувати фінансову неспроможність і визначити ефективні реабілітаційні заходи. Розпізнавання стадії фінансової кризи є необхідною умовою для правильного та своєчасного реагування.

Висновок. Для забезпечення ефективної діяльності підприємства в сучасних ринкових умовах необхідно постійно проводити фінансовий аналіз його діяльності з метою запобігання появи кризових явищ.

Основні заходи щодо ліквідації фінансової кризи на підприємстві:

1. Визначення оптимального розміру замовлення запасів і термінів його оновлення.
2. Реалізація мало затребуваних послуг за низькими цінами.
3. Використовування будь-які можливості для прискорення надходження готівки (вексель, банківський переказ, чек).
4. Прискорення відправки рахунків клієнтам.
5. Вимога депозиту для оптових та регулярних замовлень або виставлення рахунків після завершення поточного замовлення.
6. Нарахування відсотків на дебіторську заборгованість, прострочену погашенням, та пропонування знижок на платежі, що надані авансом.

7. Створення рахунку з нульовим балансом.
8. Надання довгострокових умов кредитування, оскільки умови кредитування безпосередньо пов'язані з очікуваними витратами та доходами.
9. Замість того, щоб оплачувати рахунок-фактуру повністю, можливо зробити часткову оплату, запитавши у продавця додаткову інформацію про рахунок - фактуру перед оплатою.
10. Використання таких форм, як застава, страхування, банківські гарантії, гарантії третіх сторін для забезпечення повернення боргу.
11. Оптимізація руху грошових коштів;
12. Удосконалення політики управління сировинними і матеріальними ресурсами;
13. Проведення реструктуризації.

Література:

1. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємства / О.М. Бандурка, М.Я. Коробов. – К.: "ЛИБІДЬ". –2006. – 306 с.
2. Білик М.Д., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. К.: КНЕУ. 2007. 459 с.
3. Бріхем Є. Основи фінансового менеджменту. К.: Молодь. 2017. 202 с.
4. Лук'янова В.В., Лабунець О.О. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його поліпшення. Приазовський економічний вісник, 2018. Випуск 2, С. 66-69.
5. Яцух О.О., Захарова Н.Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. Вчені записки ТНУ В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2018. Т 29. №3. с. 173-180.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Волошинов Д.О.,

*студент магістратури,
Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Київ*

Рудаков О.М.,

*кандидат економічних наук
ДІТМ ЗВО «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Краматорськ*

Перехід України на новий виток розвитку економічних, соціальних і політичних відносин після Революції Гідності 2013-2014 років поставив перед владою, бізнесом і громадськістю нові пріоритети та виклики. Одним із викликів є розвиток та вдосконалення державного управління в Україні, як каталізатора розвитку територіальних громад, регіонів та держави загалом, не лише в інфраструктурному плані, а й у напрямку розвитку відносин та діалогу між суспільством, громадськими інституціями та бізнесом.

Мета дослідження – висвітлення наслідків неефективного державного та регіонального управління в попередні роки та його вплив на добробут громадян, місце України у світовому співтоваристві. Також дослідження спрямоване на розробку практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів управління розвитком державного сектору.

Виклики, які поставили перед Україною сьогодні, вимагають ефективного функціонування системи державного управління. Державне управління є важливим механізмом формування та реалізації державної політики на всіх рівнях, пріоритетними завданнями якого є регулювання та вдосконалення форм і методів

управлінської діяльності щодо забезпечення прав і свобод людини та сталого розвитку країни (економічного, політичного, соціального).

В умовах поглиблення інтеграційних процесів державно-управлінська діяльність потребує чіткого визначення основних принципів і напрямків свого розвитку, у зв'язку з чим система державного управління має базуватися на засадах відкритості та забезпечувати оптимальне поєднання принципів, механізмів, методів та засобів побудови ефективної багаторівневої інтегрованої структури управління. [1]

Проте нинішня система державного управління в Україні залишається неефективною, корумпованою та внутрішньо суперечливою, що є суттєвою перешкодою на шляху до позитивних змін у суспільстві та державі. Недостатній рівень прозорості та відкритості у сфері державного управління, нечіткість розмежування між політичною та адміністративною сферами, недостатній професійний рівень державних службовців, відсутність єдиної системи оцінки їх компетентності, низький рівень дисципліни. . Відповідальність, недосконалість механізму політико-адміністративного контролю в системі державного управління – усі ці фактори є деструктивними елементами в організації ефективної системи державного управління.

Інтегральним показником ефективності функціонування державного управління є рівень довіри громадян до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та позитивні тенденції, що підтверджуються результатами регулярного оцінювання системи державного управління України. Відповідно до основних показників SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management), оскільки кожна держава зацікавлена у формуванні та діяльності таких органів влади, які відповідають її національній політиці та підтримуються більшістю населення.

Індекс глобальної конкурентоспроможності, який розраховується в рамках дослідження Всесвітнього економічного форуму, є важливим показником для оцінки ефективності державного управління у сферах людської діяльності. За цим показником можна

стверджувати про неефективність державного апарату та державного управління в Україні. Як бачимо, виходячи з проведених досліджень, кількість державних службовців не впливає на якість державного управління та рівень життя населення. Необхідна ротація і, можливо, глибокі реформи державного апарату, не лише в техніко-технологічному аспекті, а й щодо зміни способу та механізмів організації державного управління в Україні. [2]

У сфері державного управління, як і в будь-якій сфері суспільних відносин, одним із ключових елементів, що впливають на функціонування системи, є людський фактор. На думку громадського діяча, доктора економічних наук Богдана Гаврилишина [3], в Україні, незважаючи на нинішній важкий стан, якість людського капіталу є дуже високою, і саме той фактор, за його розумного використання, може стати ключовим чинником розвитку національної системи державного управління.

У цьому аспекті важливу роль відіграють особистісні характеристики державного службовця, рівень його культури та особистої відповідальності, внутрішнє почуття обов'язку, моральні принципи, дотримання норм службової та управлінської етики. Підвищення показників відповідності поведінки державних службовців законодавчо визначеним загальноетичним нормам слугувало б своєрідною основою для формування довіри громадян до влади всіх рівнів та сприяло б створенню позитивного іміджу всієї сфери діяльності.

Наголошуючи на пріоритеті людських ресурсів у сфері державного управління, важливо підтримувати високий рівень існуючих моральних цінностей і норм, які у сукупності представляють етику державного управління [4].

Реформування системи державного управління має сприяти оптимізації функцій органів державної влади, розподілу повноважень та визначенню сфер відповідальності з ефективними моделями управління, реалізація яких передбачає нову структуру відносин: «влада – громадськість». Пріоритетними напрямками є побудова ефективної соціально-орієнтованої системи державного управління, основними завданнями якої є надання громадянам

якісних адміністративних послуг на рівні, що відповідає європейським стандартам, своєчасне та адекватне реагування на соціально-економічні, зовнішньо-політичні та інші виклики.

Одним із основних моментів сучасних концепцій управління є децентралізація, яка передбачає передачу повноважень і відповідальності від центральної державної влади до нижчих рівнів управління та недержавного сектору. В обох випадках процес прийняття суспільно значущих рішень і контроль за їх виконанням стають ближчими до населення. В останні роки децентралізація стала справді глобальним явищем. Причинами децентралізації дослідники називають: політичні зміни, які надали місцевим громадам право висловлювати та відстоювати свої інтереси; технологічні зміни та глобальна інтеграція, яка змінила уявлення про межі управління та самоврядування; нарешті, труднощі централізованої системи управління та необхідність участі регіональних і місцевих органів влади в політичних і економічних процесах [4].

Ми вважаємо, що підвищення ефективності державного управління в Україні можливе через:

- децентралізацію функцій державного устрою на територіальний рівень;
- організаційний розвиток управління громадськими організаціями, з метою підвищення його організаційної та соціальної ефективності;
- створення на державному рівні організацій, які сертифікуватимуть громадські організації щодо виконання етичного кодексу та запровадження механізмів запобігання корупції;
- широкий обмін досвідом державного управління з ЄС. Країни (Польща, Литва, Латвія, Швейцарія, Швеція) шляхом проведення спільних конференцій з державного управління, залучення пенсіонерів з державного управління як консультантів та тренерів;
- спрощення регуляторного законодавства у сфері економіки, що, з одного боку, зменшить бюрократичне навантаження на підприємців, з іншого – усуне корупційні точки, які неминуче прив'язані до різноманітних дозволів, довідок, наказів;

- підготовка нового покоління державних службовців високої кваліфікації;

- підвищення фінансової мотивації державних службовців усіх рівнів, що підвищить цінність посади державного службовця.

Дослідження ефективності державного управління в Україні дало змогу виявити причини та наслідки неефективного державного управління на всіх рівнях, виявити зв'язок між ефективністю державного управління та макроекономічними показниками України. Заключним етапом стала розробка рекомендації щодо підвищення ефективності державного управління в Україні. Такі рекомендації мають радше теоретичний характер, але застосування їх на практиці з переосмисленням кожної з них у конкретному плані дій та постановкою завдань в ієрархії громадської організації дасть змогу прогресивно підвищувати якість державного управління.

Література:

1. Концепція реформування публічної адміністрації в Україні. URL:http://www.pravo.org.ua/files/stat/Concept_public_administration.pdf

2. Колесникова К. О. Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2022_3_8

3. Гаврилишин: не вірю, що люди, які тепер при владі, поправлять стан України. URL: <https://hromadskeradio.org/programs/kyiv-donbas/gavrylyshyn-ne-viryu-shcho-lyudy-yaki-teper-pry-vladi-popravlyat-stan-ukrayiny>

4. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. Нова державна служба: європейська модель належного управління для України URL: <http://www.center.gov.ua/pres-tsentr/materiali/item/1873>

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА КРЕАТИВНІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Гільдебрант К. Й.,

*к.ф.н., доцент кафедри менеджменту,
маркетингу і міжнародної логістики*

*Чернівецького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна*

Викладання та вивчення англійської мови залишається на сьогоднішній день одним із основних завдань багатьох навчальних закладів, тому що англійська мова є не тільки міжнародною мовою та lingua-franса для багатьох країн світу, але й джерелом знань. Це особливо актуально та важливо для дисципліни англійська мова за професійним спрямуванням (АМПС), оскільки вона стосується сфери професійної діяльності майбутніх фахівців і відкриває величезні можливості не лише для вдосконалення мовних вмінь та навичок комунікації у майбутньому діловому середовищі, а й для вивчення багаторічних досліджень світових вчених, знайомства із англійськими автентичними джерелами та здобуття спеціальних знань у тій чи іншій сфері діяльності.

Спроби пошуку методів та засобів вдосконалити викладання англійської мови, урізноманітнити процес набуття знань, зробити його ефективним, успішнішим та цікавим для студентів залишаються незмінно актуальними на сьогоднішній день. Багато сучасних вчених-дослідників та науковців (Адамс А., Бріндлі С., Ендрюс Р., Пудель А., Крістенсен Р. та ін.) займалися питанням впливу на процес викладання та навчання АМПС новітніх інформаційно-комунікативних технологій, які включають як використання пристроїв (ноутбуків, смартфонів, проекторів), так і програмних засобів, таких як електронна пошта, Skype, Facebook і YouTube. Ці технологічні інструменти принесли революційний прорив у сферу

освіти та інформаційних комунікацій та широко використовуються у викладанні та навчанні всіх предметів, включаючи математику, медицину, природничі та соціальні науки.

Користь від інформаційно-комунікативних технологій на заняттях з АМПС величезна, адже вони не лише полегшують процес здобуття знань, унаочнюють його, вносять різноманітність та підсилюють жагу студентів до навчання, а й створюють англійськомовне комунікативне середовище і збільшують час залучення студентів у мовленнєву діяльність. За допомогою інтернет-ресурсів студенти можуть знайти матеріали для вивчення мови, такі як електронні книги, електронні журнали, електронні статті, щоб покращити свої навички читання та письма; а також відео, розмови та дискусії для вдосконалення навичок слухання та говоріння. Так само здобувачам знань будуть корисні різні довідкові матеріали, такі як словники та граматичні підручники, які є у вільному доступі в мережі; і пов'язані з мовними навичками інтерактивні вправи, застосунки та онлайн/ офлайн програми для практики навичок англійської мови. Таким чином, ІКТ роблять вивчення англійської мови легшим і швидшим, адже допомагають студентам обмінюватися ідеями та інформацією; обговорювати нагальні питання в будь-який зручний для них час; і водночас є величезним джерелом корисної інформації для оновлення їхніх поточних знань, здобуття нової інформації та розуміння останніх світових тенденцій у тій чи іншій сфері їх майбутньої професійної діяльності.

Стосовно сучасних інноваційних методів викладання АМПС, які не стосуються використання ІКТ, а відносяться до методичних прийомів та видів діяльності, спрямованих на активізацію, розвиток чи закріплення мовленнєвих вмінь та навичок, можна виділити як окремий напрямок – креативне навчання (див. дослідження Амабіль Т., Буалем Т., Петковської В., Стернберг Р. та ін.). У даному контексті В. Петковська стверджує, щоб стати успішним викладачем англійської мови професійного спрямування, потрібні не лише знання, обізнаність, час і відданість, а й постійний пошук сильніших мотивуючих, надихаючих і творчих методів, які найкраще підходять для конкретного заняття АМПС. Усі ці

передумови можуть здаватися легко досяжними в теорії, але на практиці вони часто постають як цілі, які дають вчителю АМПС можливість вийти далеко за межі звичайних умовностей і встановлених і узгоджених робочих завдань. Спроба викладати творчо може функціонувати як частковий засіб для обмеженого кола завдань. Він може не запропонувати всіх відповідей на постійно мінливі потреби АМПС, але може задовольнити певні ситуації, в яких інші, більш традиційні та широко використовувані методи, здається, «вбивають» атмосферу та мають протилежний ефект [2, с. 172]. Серед креативних технологій та методів навчання В. Петковська називає *негативний мозковий шторм* (negative brainstorming – як пошук негативних чинників, які призвели до тієї чи іншої ситуації); *безліч припущень* (assumption busting – студенти висловлюють власні припущення стосовно певної події, незалежно від того, наскільки неймовірними чи неправдоподібними вони могли б бути); *загадковий елемент* (mystery spot – як пошук невідомої інформації, яка має наслідки); та *рольову гру* [2, с. 173].

Т. Буалем, який більше зосереджується на креативних методах запам'ятовування лексичних одиниць та формування професійного іншомовного словникового запасу, серед креативних підходів до навчання називає *презентації*, як необхідний спосіб «творчого нарощування» професійної лексики, покращення граматики, а також поглиблення знань з певної професійної теми; *проекти*, які розвивають цінні дослідницькі навички та спонукають студентів брати участь у вирішенні проблем, здійснювати автентичний пошук, збирати інформацію за допомогою анкетування, проведення інтерв'ю та опитувань, пошуку у бібліотеці та мережі Інтернет та *ігри*, наприклад, технічні терміни із переплутаним порядком літер (scrambled letters), повішений (hangman – студенти повинні відгадати зашифрований термін, кожна неправильно названа літера доповнює фігуру повішеного, якщо слово не розгадане до того, як сформується образ, команда програє), випробування для пам'яті (memory challenge – слід згадати терміни з попередньої теми, команда із більшою кількістю виграє), алфавіт (на кожен наступну літеру алфавіту потрібно назвати термін із

попередніх тем), кросворди, знайди зайве та ін [1].

Окрім вище перерахованих методів, спрямованих на розвиток комунікативних вмінь та навичок студентів, підвищення рівня їх зацікавленості, стимулювання активної залученості та створення позитивної атмосфери на занятті, можна додати наступні рекомендовані стратегії:

- щоб мінімізувати стрес та негативні емоції від виступу перед аудиторією, слід використовувати роботу в парах і групі завдання на заняттях з АМПС, наприклад, *пірамідальне обговорення* (pyramid discussion – подібно до діяльності think-pair-share, студентам пропонується придумати власну відповідь на проблемне питання окремо перед обговоренням у парах, після завершення даного обговорення, дві пари об'єднуються в групи по чотири особи. Після досягнення консенсусу ці групи об'єднуються з іншою групою, перетворюючись на групу з восьми студентів. Це повторюється, поки всі здобувачі знань разом не обговорять свої відповіді);

- кожне завдання слід структурувати, тобто представити завдання, усунути перешкоди, дати чіткі інструкції, перевірити концепцію, продемонструвати завдання, запустити, завершити та дати відгук;

- завжди слід надавати студентам достатньо часу, щоб подумати та відповісти, а також дозволити їм завершити. Вислухайте студентів, задайте запитання, обговоріть проблемні моменти, завжди залучайте всю аудиторію до обговорення та пошуку ймовірного вирішення питання;

- бажано переносити наголос на процес, а не на результат, оскільки правильна відповідь не є першочерговим завданням, найважливішим є спонукати студента до участі та власне отримати від нього відповідь;

- коли це можливо, бажано залучати розважальні елементи, створювати варіації, пропонувати різновиди;

- рекомендується мінімізувати монотонне і механічне викладання.

Отже, на сьогоднішній день існує багато доступних методів та

форм організації навчальної діяльності, які підвищують креативність та підсилюють мотивацію студентів, зміцнюють їх аналітичне та критичне мислення; сприяють інклюзії та рівноцінному залученню усіх учасників навчального процесу, стимулюють формування та розвиток іншомовних комунікативних компетенцій. Водночас їх ефективне впровадження та використання у навчальному процесі залежить від професійної майстерності викладача, його компетентності у цій сфері та бажання постійно покращувати емоційний мікроклімат в аудиторії.

Література:

1. Boualem T. Using Creative activities and ICT to teach vocabulary to E.S.P. students/ Boualem Talha // Internet journal for cultural studies, Nr. 25, 2024. URL: <https://www.inst.at/trans/25/using-creative-activities-and-ict-to-teach-vocabulary-to-e-s-p-students/>
2. Petkovska V. Teaching Creatively In ESP / Viktorija Petkovska // Journal of Education and Practice. Vol.6, No.17, 2015, pp. 172-175. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1079794.pdf>
3. Poudel A. P. Information and Communication Technology in English Language Teaching: Some Opportunities and Challenges/ Ambika Prasad Poudel // Journal of Comparative & International Higher Education. Volume 14, Issue 4, 2022, Pp. 103-116. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1363848.pdf>
4. Umirxon O. A. Innovative Methods in Teaching ESP / Umirxon Odilovna Azimova // Web of Scientists and Scholars: Journal of Multidisciplinary Research. Volume 1, Issue 8, 2023, Pp. 17-24. URL: <https://webofjournals.com/index.php/12/article/view/263>

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ
ТА СЕРЕДОВИЩНІ ВПЛИВИ НА СВІДОМИЙ ВИБІР
ОСОБИСТОСТІ

Глебова Н.І.

*доктор соціологічних наук,
професор кафедри соціології
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя*

Талько Т.М.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії,
факультет суспільних наук і
міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара*

У ситуації війни, коли економіка України знаходиться у загроженому стані, важливо мати адекватне уявлення про реальний стан справ на ринку праці, на який вийдуть сучасні старшокласники країни. Вміння ефективно управляти соціумом, враховуючи різноманітні впливи реального середовища гарантує економічний успіх країни [10]. Тому аналіз середовищних впливів на свідомий вибір старшокласниками майбутньої професії сьогодні є актуальним та корисним.

Історія суспільного розвитку засвідчує, що соціальні інститути освіти зароджуються у Стародавній Індії, Стародавньому Римі, де в школах за певну плату вчителі навчали дітей з аристократичних сімей граматики, філософії, музики, красномовства, юриспруденції, медицини тощо. Діти з інших родин, як правило, навчалися безпосередньо в процесі трудової діяльності. За таких умов визначальну роль у навчанні й вихованні дітей продовжувала відігравати сім'я. У середньовіччі освіта набуває більш організованого

характеру, але планомірна передача знань існує здебільшого в межах соціального інституту релігії. Християнська церква в Європі запроваджує цілу систему спеціальних навчальних закладів для підготовки осіб духовного стану.

Докорінно змінюється інститут освіти в індустріальному суспільстві XIX-XX ст. Ці зміни було зумовлено потребами науки, науково-технічного прогресу, змінами в культурі й житті людей.

Сьогодні освіта дає не бачену раніше віддачу, а приріст національного доходу за рахунок капіталовкладень у сфері освіти досягає 40-50%. Сучасна освіта перетворилася на багатоступеневу систему, яка дає змогу людині постійно працювати й освоювати раніше набуті людством знання й навички. Освіта стає визначальним чинником у процесі соціалізації особистості, засвоєння нею навичок та соціального статусу. Здобута освіта визначає подальшу кар'єру людини, її місце в житті [5]. Тому в розвинених суспільствах існує ціла освітня система профорієнтації старшокласників ще за партою.

Вітчизняними вченими розроблені концепції профорієнтації учнівської молоді (Є. Павлютенков, В. Зінченко, М. Тименко, М. Янцур), та професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу (А. Гуцан, О. Морін, З. Охріменко, О. Пархоменко), розроблена методологія досліджень учнівських етапів підготовки до професійного навчання (Г. Бал, Л. Дзюбко П. Перепелиця, В. Рибалка, Л. Дзюбко Л. Гриценко, О. Мельник).

Старшокласники сьогодні, як ніколи раніше, добре обізнані зі станом справ – вони добре бачать, що останніми роками соціально-економічний розвиток країни супроводжується розвитком ринку праці, для якого характерними є зростання безробіття, загострення конкуренції, виникнення нових вимог до рівня підготовки фахівців, які здатні швидко адаптуватися до сучасних умов. Вченими сьогодні виокремлюються поведінковий, психодинамічний і гуманістичний напрями. Принципові розбіжності між ними здебільшого виникають під час вирішення трьох проблемних питань: про фактори, характер і сутність професійного розвитку особистості [7]. Зрозуміло, що вирішення цих проблем залежить від багатьох

чинників, однак важливим є і самовизначення молодої людини ще під час шкільного навчання.

Дослідники вказують, що кризові явища суспільства даються взнаки й тут: значно поглибився розрив між рівнем знань, що його забезпечують звичайні школи, і рівнем знань учнів привілейованих гімназій та ліцеїв, де навчаються діти заможних батьків. Через це й перспективи продовжити навчання у вузі теж дуже неоднакові. Діти з матеріально незабезпечених сімей втрачають можливість одночасно із середньою здобути професійну освіту, оскільки значно скоротилася кількість ПТУ.

Скорочення мережі позашкільних дитячих установ (спортивних, музичних, природничо-технічних тощо) призвело до значного зростання кількості неформальних груп підлітків, котрі демонструють здебільшого не найліпші взірці поведінки й моральних цінностей [3].

Сучасні професії потребують ґрунтовних знань, фундамент яких закладається ще в школі. А в школі з кожним роком ускладнюється шкільна програма, пропущені години все важче надолужити самотужки, і багатьом старшокласникам доводиться звертатись до послуг репетиторів, щоб отримати прийнятні для здійснення мрії про навчання бали під час іспитів і ЗНО.

Тому такі чинні нормативні документи, як «Державна національна програма „Освіта: Україна ХХІ століття”» [4], Конвенція про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів №142 (ратифіковано Україною 3 травня 1979 р.) [6], Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається [8], обґрунтовують запровадження єдиної системи професійного орієнтування учнівської молоді, яка охоплює освітні заклади дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти, а також заклади культури, фізичної культури і спорту, підприємств і громадських організацій, для забезпечення супроводу розвитку професійної кар'єри випускників загальноосвітніх шкіл [4]. Автори концепції «Нова українська школа» зауважують, що «за експертними прогнозами, найбільш затребуваними на ринку праці будуть вміння навчатися впродовж

життя, критично мислити, ставити мету та досягати її, працювати в команді, спілкуватися в культурному середовищі, тому на часі педагогіка партнерства: тісна й плідна співпраця між учителем, учнем і батьками, які мають стати рівноправними учасниками освітнього процесу» [9].

Отже, науковці, що досліджують методи профконсультаційної роботи зі старшокласниками, зазначають, що головна проблема, яка виникає під час входження людини у професійне середовище, є її відповідність, як носія потенційних можливостей виконання конкретних функцій, рівню вимог професійного середовища. Для вирішення проблеми існує ряд суспільних засобів, і серед них чільне місце належить системі професійної орієнтації учнівської молоді. Важливість цієї ланки підготовки особистості до життя та майбутньої праці суттєво зросла в умовах реформування системи середньої освіти в Україні й надання їй профільної спрямованості. Адже запровадження профільного навчання у старшій школі певним чином змінює традиційне бачення процесу професійного самовизначення учнівської молоді [7]. Можемо висунувати, що освіта завжди була особливою функцією суспільства й держави, спрямованою на формування й розвиток соціально-значущих якостей кожної людини як члена суспільства й громадянина держави [Див., напр.: 1; 2].

Література:

1. Грабовська І.М. Роль держави у вихованні українського патріотизму. *Science, Research, Development: Philology, Sociology and Culturology. Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.* (31.07.2018). Warszawa, 2018. С. 57-59.

2. Грабовська І., Талько Т. Співчуття і співстраждання як засадові чинники формування комунікативної культури учнів. «Формування навичок міжкультурної комунікації: досягнення, рецепції, перспективи». Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. м. Мелітополь, Україна, 2019. С. 62-64.

3. Дворецька Г.В. Соціологія. Навчальний посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К. 2002. 472 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-67.html>

4. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». URL: <https://sites.google.com/site/smcprofil/materials/normative>

5. Изменение общества через изменение образования: иллюзия или реальность? Харьков : Изд-во НУА, 2015. 552 с.

6. Конвенція про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів №142 (ратифіковано Україною 3 травня 1979 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/993_057

7. Мельник О.В. Зміст, форми та методи профконсультаційної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання. К.: «Мегапринт», 2008. 76 с.

8. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається (Наказ Міністерства освіти України, Міністерства у справах молоді і спорту України від 2 червня 1995 року №159/30/1526). URL: <https://www.slideshare.net/ssuser721be01/ss-86340990>

9. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/content/nova-ukrainska-shkola.html>

10. Lyudmila Afanasieva, Iryna Bukricieva, Natalia Hlebova, Lyudmila Glyns'ka, Iryna Grabovska. The context of Public Administration of Intercultural Diversity. Revista Cuestiones Políticas. Volumen 40. #73. 2022. P. 274-291.

**ВАРІАТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ У ВІДКРИТОМУ
ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД*****Гриценко О. П.,****аспірант,**Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка,**м. Суми, Україна****Коваль-Мазюта М.Ю.,****аспірантка,**Інститут педагогіки НАПН України,**м. Київ, Україна*

Будь-яка перебудова завченої організації життєдіяльності суспільства під час критичного порушення нормального порядку розв'язання проблем в умовах утворення військової загрози чи запровадження воєнного стану має призводити до вироблення заходів протидії вияву розгубленості населення щодо вирішення власного клопоту, пов'язаного із від'їздом до безпечних територіальних громад та облаштуванням там гідних умов для проживання родин й отримання освітніх послуг нащадками тимчасово переміщених українців.

Організуючи навчальний процес в середовищі тимчасово переміщених школярів учителі повинні усвідомлювати, що діти війни, навіть у тих випадках, за яких вони мешкають на територіях, де не здійснюються інтенсивні бойові дії, відчувають стурбованість, яка заважає їх дитячому життю та привносять у їхнє повсякденне буття тривогу, смуток і розпач [1, с. 62]. Таким способом школярі, що в умовах воєнного стану перебувають у стані психічної втоми, мають наявні проблеми із повноцінним сприйняттям навчальних відомостей через депресивні вияви, пов'язані із перебуванням дітей у незнайомому соціальному оточенні. За означеним учні, що були змушені виїхати із зони бойових дій, так чи-то інакше стикаються із труднощами соціальної адаптації, що

вимагає од них формування навичок спілкування з незнайомим дорослим соціумом і природно відволікає їх од продуктивної навчальної діяльності [2, с. 1].

Таким чином, ваговитим завданням територіальних громад, які прийняли тимчасово переміщені родини, надали їм прихисток і вселили надію у щасливе майбуття, повинно стати забезпечення психологічної стійкості в гурті учасників освітнього процесу [3, с. 1-2]. Вирішити означене раніше завдання можна через відкритість закладів освіти та доступність засобів навчання для усіх здобувачів загальної середньої освіти в неокупованих регіонах країни.

Аналізуючи надане раніше, є доречним сприймати категорію «відкритий» освітній простір як характеристику ваговитої й невід'ємної компоненти цілісної громадсько-управлінської системи обумовленої територіальної приналежності, що позначається відповідною еластичністю та швидкістю реагування на наявні переміни соціально-економічних ситуації, групових та індивідуальних освітніх потреб або ж запитів. Дефініція поняття «відкритість» у приведеному контексті характеризує властивість ресурсів, послуг чи-то відносин ставати доступними, зрозумілими й прозорими для загалу громадян [4, с. 597].

Таким чином, є коректним стверджувати, що в узагальненому трактуванні відкритість можна сприймати як об'єктивну умову чи-то природну особливість багатофункціональної системної організації або її окремих елементів, що мають забезпечувати доступність системних ресурсів для усіх бажаючих [5, с. 69]. При такому відкритості освітнього простору можна сприймати як процес отримання необхідних матеріальних і нематеріальних ресурсів у організованому за певних нормативів та правил навчальному середовищі. За цим підходом вільний режим доступу до освітньо-інформаційної бази усіх здобувачів освіти дозволить зняти соціальну напругу й підвищить інтерес учнів до навчальної діяльності в умовах їх вікових, гендерних і культурних відмінностей [6, с. 199].

Водночас одним з важливих чинників дієвого функціонування відкритого освітнього простору громад маємо визнати розробку, укладання й тиражування варіативних засобів навчання

(підручників, робочих зошитів тощо), які можуть бути одібраними вчителями, учнями чи батьками у відповідності з отриманими заздалегідь (у передвоєнні роки) навичками провадження навчальної діяльності в закладах освіти окупованих територій.

Ваговитість різнопланових засобів навчання може пояснюватися тим, що Україна є чималою за територією державою, а отже в окремих регіонах у різних громадах природно існують відмінності в методах навчання, фаховій підготовці учителів і технічному оснащенні навчальних закладів [7, с. 199]. У такий спосіб варіативні підручники сприяють розвитку демократизації національної системи освіти і надають учителю можливість обирати засоби навчання у відповідності до реальних умов проведення освітньої діяльності.

З точки зору педагогічної спільноти новочасні засоби навчання зазнають перетворень у порівнянні з минулими роками, що обумовлюється варіативністю навчальних програм, методик і технологій, що, власне, й дає можливість вибору підходящої шкільної книжки із урахуванням як умов навчання, так і можливостей окремого учня, його суб'єктивних можливостей та інтересів [8, с. 13]. Позначений підхід, за баченням вчених, є особливо важливим у реаліях сільської початкової школи із її малочисельними класами або класами-комплектами, де варіативний підручник має спомогати вчителю диференційовано організувати навчальний процес із застосуванням варіативних технологій і засобів навчання. При такому варіативності підручників може формуватися на рівні територіальної громади чи конкретно взятої школи із їх специфічними умовами проведення навчальних занять в класах зі складною учнівською структурою [9, с. 41-49].

У статусі підсумкових висновків є цілковито актуальним зауважити, що варіативний підручник має конструюватися за принципом альтернативності та задовольняти потреби в освітніх послугах учнів, не зважаючи на їхні вікові та психологічні особливості, статус чи-то місцезнаходження закладу освіти, мовні й культурні традиції громади тощо. У такий спосіб вибраний на розсуд учителя варіант підручника з означеної дисципліни повинен стати ефективним освітнім інструментом у підвищення якості

освіти і продуктивності навчального процесу в екстремальних умовах навчальної діяльності.

Література:

1. Пушкарьова Т.О. Освітня технологія інсайту в умовах запровадження воєнного стану. Проблеми сучасного підручника: збірник тез доповідей. Київ: Педагогічна думка, 2022. С. 61-65.

2. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні. Лист МОН України № 1/3845-22 від 02.04.2022.

3. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні. Лист МОН України № 1/3737-22 від 29.03.2022.

4. Словник української мови в 11 т. Т. 1. А-В. / за редакції І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970. 799 с.

5. Пушкарьова Т.О., Коваль-Мазюта М.Ю. Відкритий освітній простір об'єднаних громад сільської місцевості в умовах бойових дій на території країни. Міжнародна науково практична конференція «Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та пов'язаного відновлення». Збірник тез доповідей. Київ: Педагогічна думка, 2023. С. 68-70. URL: undip.org.ua/PSP_tezy_2023-1.pdf.

6. Пархоменко-Куцевол О. Інформаційна відкритість системи публічного управління як основа забезпечення національної безпеки. Науковий вісник: Державне управління. 2020. Вип. 3 (5). С. 195-203.

7. Кочина, Л.П. Варіативні підручники в початкових класах. Тематичний ресурс «Освіта.UA». 2006. URL: osvita.ua/school/method/technol/584.

8. Мелешко, В.В. Використання сучасного шкільного підручника як провідного засобу навчання в сільській школі. Проблеми сучасного підручника. 2015. Вип. 15. С. 12-21.

9. Щекатунова Г.Д. Модель підручника школи майбутнього: суспільні та дидактичні вимоги, характеристики. Проблеми сучасного підручника. 2009. Вип. 9. С. 41-49.

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

*Дудишин Т.С.,
асистент кафедри перекладу та філології;
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

У сучасному освітньому середовищі інноваційні методи та технології стають все більш важливим елементом ефективної навчальної діяльності. Проектна діяльність – це один з важливих педагогічних підходів, який набув значної популярності. Використання технології проектної діяльності допомагає навчити студентів застосовувати здобуті знання та навички на практиці. У контексті викладання іноземної мови, метод проєктів це дієвий інструмент для розвитку мовної вправності, критичного мислення, комунікативних навичок та вміння працювати в команді. Проектна діяльність надає можливість студентам використовувати іноземну мову в аутентичних контекстах.

Навчальна проектна діяльність визначається як самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів, яка відбувається за участю викладача як координатора. Ця діяльність спрямована на досягнення конкретного результату, шляхом вирішення теоретично або практично значущого для студентів завдання [1, с.16].

Метою проектної діяльності є розв'язання студентом або групою студентів певної проблеми. Для досягнення поставленої мети студентам необхідно вміти не лише використовувати різноманітні методи та засоби навчання, а й успішно інтегрувати знання та вміння з різних сфер життя та галузей науки. Проектна діяльність передбачає отримання конкретного результату, який залежить від типу проблеми. Якщо проблема теоретична, необхідно знайти її вирішення. Для практичних проблем студенти повинні розробити певний продукт готовий до впровадження у реальному житті [1, с.17].

Проектну діяльність під час уроків англійської мови можна охарактеризувати наступним чином:

1. основна увага приділяється змісту, а не конкретним граматичним конструкціям чи лексичним одиницям;

2. завдання орієнтовані на учня, а викладач виступає у ролі координатора та помічника;

3. завдання мають на меті заохочувати співпрацю між учнями

4. проектна діяльність дозволяє студентам продемонструвати свої знання через кінцевий продукт (результат проекту);

5. встановлюється зв'язок між використанням англійської мови під час уроків та в контексті реального життя [2, с. 2].

Виконання проектів дає змогу студентам виявити свої інтелектуальні здібності, моральні якості, навички спілкування з однолітками, творчі здібності, а також продемонструвати рівень володіння знаннями з певного предмета та міждисциплінарними вміннями.

В результаті впровадження проектної діяльності студенти стають більш самостійними, дисциплінованими, та відповідальними. Цей метод навчання формує здатність самостійно контролювати свій прогрес шляхом планування [3, с. 40].

Щоб проектна діяльність принесла очікувані результати, викладач повинен правильно її організувати. Робота над проектом складається з декількох важливих етапів.

Перший етап роботи полягає у постановці проблеми. Викладач повідомляє тему, мету, завдання майбутнього проекту. Усі деталі проекту обговорюються та узгоджуються в класі. Важливо, щоб викладач прислухався до думок та пропозицій студентів. Проблема покладена в основу проекту повинна бути актуальною для студентів, викликати щирий інтерес та стимулювати їх до активної пізнавальної діяльності. У результаті вирішення проблеми, студенти мають здобути нові знання та отримати корисний соціальний досвід.

На другому етапі викладач допомагає студентам краще зрозуміти тему та завдання проекту та підготуватися до його реалізації.

Викладач скеровує на можливі шляхи вирішення проблеми та допомагає з плануванням проєкту. На третьому етапі відбувається реалізація проєкту. Студенти збирають необхідні матеріали, досліджують та аналізують інформацію, виконують поставлені перед ними завдання. Метою цього етапу є отримати конкретний результат: вирішення теоретичної проблеми або продукт, який можна втілити в реальному житті.

Третій етап є заключним та має на меті підвести підсумки та представити результати роботи студентів. Студенти діляться новим досвідом, здобутими знаннями та своїми враженнями. Викладач надає відгук та оцінює роботу студентів.

Отже, проєктна діяльність на уроках англійської мови є важливим інструментом для розвитку навичок, які необхідні студентам для успішного функціонування в сучасному світі. Вона сприяє практичному застосуванню мови, розвитку навичок співпраці та комунікації, підвищенню мотивації до навчання, розвитку критичного мислення та творчості, а також підготовці студентів до реального життя.

Література:

1. Проєктна діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів: тренінг курс: навч. посібник / [В.М. Аніщенко, М.В. Артюшина, Т.М. Герлянд, Н.В. Кулалаєва, М.М. Шимановський та ін.] ; за заг. ред. Н.В. Кулалаєвої. Житомир: «Полісся», 2018. 180 с.
2. Poonpon, K. (2017). Enhancing English skills through project-based learning. *The English Teacher*, 10.
3. BELL, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. *The Clearing House*, 83(2), 39–43. <http://www.jstor.org/stable/20697896>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ»

Жаданова Ю.О.,

кандидат економічних наук,

доцент

Банкет Н.В.,

старший викладач

Державний університет

інтелектуальних технологій і зв'язку,

м. Одеса, Україна

Економічна стійкість підприємства – це багатопланове поняття, яке привертає до себе увагу науковців та практиків. За останні роки економічна стійкість як явище отримало нове змістовне наповнення через низку принципово нових загроз, як то COVID-19 та його наслідки, а також військові дії на території країни. Цифрові трансформації, які відбуваються в країні та світі, додають вагомості питанню формування таких наукових основ та прикладних підходів, які були б спроможні забезпечити, серед іншого, економічну стійкість підприємств та ефективні механізми управління останньою за вищезначених надскладних умов.

В останні часи з'явилося досить багато досліджень в напрямку удосконалення теоретичних основ та прикладних механізмів забезпечення економічної стійкості на макро-, мезо- та мікрорівнях в нових умовах. Так, у науковій літературі існує низка визначень поняття «стійкість» та «економічна стійкість», які зводяться до того, що стійкість спрямована на забезпечення антикризового управління задля виведення підприємства у стан, що дозволяє йому протистояти будь-яким зовнішнім і внутрішнім коливанням та змінам. Загалом стійкість підприємства поділяють на фінансову, ринкову, технологічну, кадрову, організаційну, стратегічну, економічну тощо. Безпосередньо під економічною стійкістю науковці розуміють спроможність підприємства протистояти факторам

зовнішнього середовища та внутрішнім збуренням фінансово-економічного характеру.

Управління економічною стійкістю визначають як процес, спрямований на забезпечення можливості підприємства долати зовнішні та внутрішні дестабілізуючі фактори завдяки ефективному управлінню та використанню власних активів задля забезпечення сталої прибутковості та конкурентоспроможності у поточному та перспективному періодах [1].

Втім, на наш погляд, нові виклики та загрози зовнішнього середовища вимагають оновлення понятійного апарату терміну «управління економічною стійкістю». Зокрема, на нашу думку, фокусування на сталому зростанні прибутку та капіталу при збереженні конкурентоспроможності виробничого процесу є, наразі, не зовсім адекватним реаліям сучасності через низку чинків:

- криза, спричинена наслідками COVID-19;

- військові дії, які призвели до мультиаспектних наслідків (розірвання ланцюгів постачання, втрата виробничих потужностей та трудових ресурсів, проблеми із інвестуванням та фінансуванням тощо);

- активізація цифрових трансформації, які, незважаючи на вищеозначені чинники, продовжують розвиватися та суттєво впливати на соціально-економічні та виробничі процеси.

Відтак, зосередження методів управління діяльністю підприємств (в частині управління економічною стійкістю) на сталому зростанні прибутку та конкурентоспроможності є наразі та у перспективі не головним чинником у зв'язку із наявними та майбутніми структурними зрушеннями ринків, геополітичними змінами, модифікацією принципів та методів функціонування підприємств у цифровому середовищі тощо. Тому, серед існуючих концептуальних положень щодо видів управління розвитком (інтенсивного, екстенсивного, інноваційного, сталого, проактивного тощо) нами пропонується удаватися саме до проактивних методів управління. Він передбачає моніторинг та ідентифікацію факторів, що несуть загрозу діяльності підприємства (у нашому випадку – економічній стійкості) та вибір шляхів, інструментів та важелів запобігання

негативним явищем. Тобто, проактивний розвиток спрямований на попередження настання негативних подій через моніторинг та ідентифікацію загроз із подальшим інваріантним прогнозуванням (у кількісному та якісному вимірі) подальшого розвитку.

Таким чином, виходячи з вищезначеного, спираючись на аналіз наукових доробок вітчизняних та закордонних дослідників [2], пропонуємо таке визначення. Управління економічною стійкістю – це процес перманентного проактивного розвитку власного потенціалу підприємства за допомогою сучасного (зокрема, цифрового) інструментарію задля забезпечення його стійкості до зовнішніх викликів та внутрішніх загроз в умовах наявних цифрових трансформаційних процесів мікро-, мезо- та макрорівня.

Перевагами проактивного підходу до управління економічною стійкістю є:

- мінімізація негативних наслідків трансформаційних змін, які виникають на фоні розвитку цифрових трансформацій та інших чинників невизначеності та ризику;

- ідентифікація об'єктивних внутрішніх та зовнішніх факторів, які формують зміни, концентрація уваги на дослідженні цих факторів з метою формування відповідних інформаційних баз даних;

- сформування різнопланових альтернатив та варіантів для прийняття стратегічних, тактичних та оперативних рішень;

- забезпечення ефективного довго- та короткострокового розвитку та прибутковості;

- підвищення рівня керованості підприємства та загальної ефективності управління завдяки проактивному порівнянню планів із очікуваними та досягнутими результатами (поставленими цілями, плановими завданнями);

- запровадження системи стимулювання розвитку потенціалу задля забезпечення гнучкості та адаптивності підприємства та/чи його окремих складових до цифрових та інших трансформаційних процесів зовнішнього середовища;

- формування і забезпечення послідовної динамічності змін на засадах впровадження практичних заходів щодо реалізації

стратегічних планів в рамках використання відповідного симбіозу регулювання, контролю та аналізу.

Втім, слід зазначити, що проактивне управління характеризується специфічними рисами, які напряму залежать від наявності та взаємодії таких чинників, як галузева приналежність суб'єкта господарювання, його розмір, тип виробництва, наявність науково-технічного потенціалу, ієрархії управління тощо. Тому подальші дослідження будуть спрямовані на формування механізму порактивного управління економічною стійкістю з врахуванням вищезначених чинників.

Література:

1. Яковенко С.Л., Власенко Т.Ю. Ефективне управління економічною стійкістю підприємства – запорука успішного бізнесу. Регіональна економіка та управління. 2 (20), 2018. С. 102-105.
2. Захаржевська А. А., Гудзь О.Є. Проактивні методи управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах та їх результативність. Підприємство і торгівля. №(34), 2022. С. 20-27.

НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Журавльов М.А.,

студент магістратури,

Заклад вищої освіти «Міжнародний

науково-технічний університет

імені академіка Юрія Бугая»

Тульчинський Р.В.,

кандидат економічних наук, доцент

ЗВО «Міжнародний

науково-технічний університет

імені академіка Юрія Бугая»

м. Київ

Одним інтегрованим підходом до зміцнення фінансового стану підприємства є оптимізація управління оборотними активами, оптимізація структури капіталу, підвищення рентабельності активів, ефективне управління обліком та фінансовою звітністю, раціоналізація витрат та диверсифікація джерел фінансування. Цей комплексний підхід допоможе підприємству забезпечити стабільність, стійкість та конкурентоспроможність у сучасному бізнес-середовищі.

Актуальність проблеми зміцнення фінансового стану підприємств постійно зростає у сучасних умовах бізнесу. Завдяки швидкому темпу змін у глобальному економічному середовищі, підприємства постійно зіштовхуються з новими викликами, такими як коливання ринкових умов, зростаюча конкуренція, зміни у споживчих уподобаннях та регулятивному середовищі. В умовах невпевненості та складних економічних умов забезпечення стійкості та ефективності фінансового стану стає критичним завданням для успішного функціонування підприємств. Тому пошук та впровадження стратегій зміцнення фінансового стану залишається актуальним та важливим завданням для підприємств будь-якої галузі та масштабу.

Метою дослідження є аналіз та виявлення оптимальних стратегій зміцнення фінансового стану підприємств у сучасних умовах

економічної нестабільності. Це включає в себе дослідження ефективних методів управління оборотними активами, оптимізацію структури капіталу, підвищення рентабельності активів, аналіз фінансової звітності та управління витратами.

Фінансовий стан підприємства є важливим інтегрованим показником, що відображає його фінансову стійкість, ефективність управління ресурсами та здатність до своєчасного виконання фінансових зобов'язань. Це комплексна характеристика, яка охоплює різноманітні аспекти діяльності підприємства, такі як ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, рентабельність та інші. Забезпечення стабільного та ефективного фінансового стану є ключовим завданням для будь-якого підприємства, що має стратегічне значення для його успішності та конкурентоспроможності в майбутньому [1].

Надання відстрочки платежу споживачам може бути ефективною стратегією для збільшення обсягу реалізації та стимулювання збуту, особливо в умовах високої конкуренції на ринку. Це може допомогти підприємству збільшити прибуток і підтримати його фінансову стійкість. Однак, цей підхід також супроводжується ризиками, зокрема виникнення додаткових витрат на оплату відсотків за короткострокові банківські кредити для компенсації заборгованості. Важливо збалансувати переваги і ризики цієї стратегії та приймати рішення на основі об'єктивного аналізу фінансових можливостей та ризиків підприємства [2].

Наукові дослідження у галузі зміцнення фінансового стану підприємств надають значний обсяг інформації та аналізу, який може бути використаний для покращення фінансової ефективності бізнесу.

Дослідження вказують на те, що ефективне управління запасами, потребами в оборотних засобах та відстрочкою платежів може значно покращити ліквідність підприємства та його загальну фінансову стабільність.

Дослідження розглядають оптимальний склад капіталу для підприємств з різними рівнями ризику та стабільності, а також вивчають ефективні методи привернення та управління фінансовими ресурсами.

Наукові дослідження зосереджуються на розумінні та використанні інформації, що міститься в фінансових звітах, для прийняття обґрунтованих фінансових рішень та виявлення фінансових ризиків.

Дослідження розглядають різноманітні стратегії залучення фінансування, включаючи кредитування, емісію акцій, венчурний капітал тощо, та їх вплив на фінансову стійкість підприємств.

Ці результати наукових досліджень надають підприємствам підґрунтя для розробки та впровадження стратегій зміцнення їхнього фінансового стану, що сприяє стійкому розвитку та успіху в сучасному економічному середовищі.

Результати цього дослідження мають допомогти підприємствам у забезпеченні стабільності та стійкості у фінансовій сфері, що сприятиме їхньому успішному функціонуванню та розвитку в умовах сучасного бізнес-середовища.

В умовах такого підходу, система моніторингу стану кожної складової економічної стійкості підприємства є критично важливою. Ця система дозволяє підприємству вчасно виявляти потенційні проблеми та можливості для оптимізації, а також адаптувати свої стратегії відповідно до змін у бізнес-середовищі [3].

Ефективне управління запасами та оборотними активами є ключовими для забезпечення ліквідності та фінансової стійкості підприємства.

Оптимальний розподіл між власним та позичковим капіталом дозволяє знизити фінансовий ризик та забезпечити стабільність фінансового стану.

Глибоке розуміння фінансових показників та звітності допомагає виявляти та управляти фінансовими ризиками та можливостями.

Постійний аналіз та оптимізація витрат сприяють підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів.

Висновки наукових досліджень у галузі зміцнення фінансового стану підприємств демонструють важливість ефективного управління фінансами для сталого розвитку бізнесу.

Узагальнюючи, результати досліджень підкреслюють необ-

хідність комплексного підходу до управління фінансами підприємства та постійного аналізу та вдосконалення фінансових стратегій з метою забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності.

Вибір оптимальної стратегії залежить від конкретних потреб та можливостей підприємства.

Узагальнюючи, результати досліджень підкреслюють необхідність комплексного підходу до управління фінансами підприємства та постійного аналізу та вдосконалення фінансових стратегій з метою забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності.

Література:

1. Бугай В. З., Омельченко В. М. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства. Держава та регіони. 2018. № 1. С. 34–39.
2. Городинська Д. М. Економічна стійкість підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2018. № 10 (42). С. 141–146.
3. Рудницька О. М., Біленська Я. Р. Шляхи покращання фінансового стану українських підприємств. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2019. № 649: Логістика. С. 132–138.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Звєкова В.К.

викладач кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти,

Єніна А.С., Чапой Т.С.

магістрантки педагогічного факультета

Ізмаїльський державний

гумванітарний університет

м.Ізмаїл, Україна

У період становлення України як незалежної держави проблема розвитку дитини в умовах нової української школи набуває особливого значення. Глибокі знання, креативність, вміння спілкуватися, мобільність на сьогодні більш ніж важливі для кожного з нас. На сучасному етапі все більше уваги приділяється пошуку перспективних підходів до вирішення проблем гуманізації процесу виховання, стимулювання пізнавальної активності учнів, накопичення досвіду їхньої творчої діяльності.

Нова українська школа пред'являє низку вимог до якісного здійснення виховання та соціалізації молодших школярів, організації роботи з батьками [1].

У нормативно-правових документах позначені цілі та завдання початкової загальної освіти, де особлива роль відведена соціально-особистісному розвитку дітей. Основні показники ефективної соціалізації особистості зустрічаються у дотриманні соціальних норм і моральної свідомості особистості. Концепція духовно морального розвитку та виховання особистості громадянина України визначає: базові національні цінності, національний виховний ідеал, основні соціально-педагогічні умови та принципи духовно-морального розвитку та виховання учнів.

Залучення до цінностей суспільства інтенсивно відбувається у молодшому шкільному віці. Перелік цінностей включає здоров'я,

сім'ю, любов, дім, рідних, можливості самореалізації, духовні цінності, духовне зростання тощо. Сьогодні школа вчить орієнтуватися в навколишньому світі, формує стійкі моральні якості дитини. Національний виховний ідеал сьогодні – це високоморальний, творчий, компетентний громадянин України, долю Батьківщини як свою особисту, яка усвідомлює відповідальність за сьогодення та майбутнє своєї країни.

Мета статті – теоретично дослідити та обґрунтувати особливості розвитку дитячої творчості як засобу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі початкової школи.

Важливість проблеми розвитку дитячої творчості та реалізації творчих здібностей кожної особистості підкреслюється у державних документах України, зокрема в національній доктрині розвитку освіти та законах «Про освіту», «Про мову», «Державний стандарт базової і повної середньої освіти».

Багато вчених звертали увагу на проблему розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. Теорія здібностей була представлена в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів, таких як Б. Ананьєв, Л. Виготський, Колупаєва А., Нагорна О., Найда Ю., Порошенко М., Софій Н., Чупахіна С. а також інші. Вони визначають здібності як психічні властивості індивіда, що регулюють досягнення людини і слугують умовою життєдіяльності; або як властивості функціональних систем, що реалізують окремі психічні функції та мають індивідуальну міру прояву і виявляються в успішності та якісній своєрідності засвоєння і реалізації діяльності [2].

Для розвитку творчих здібностей в інклюзивному середовищі важливо стимулювати дітей до самостійного прийняття рішень, а не робити це за них. Творче мислення починає активно функціонувати у кожній нормальної людини, коли саме життєві ситуації та практичні завдання поставлять перед нею певні виклики та перешкоди, що вимагають від неї розумових зусиль, пошуку та знаходження відповідних рішень. Проблеми є джерелом творчості. Людина, яка повністю пристосована до свого оточення, не мала б

мети, ніяких прагнень і, очевидно, не могла б нічого створити [1].

Однією з умов, які сприяють розвитку творчості, є комплексний підхід, який починається з створення специфічної ситуації, що сприяє інтуїтивному усвідомленню ідеї для розв'язання творчої проблеми, і завершується розвитком необхідних здібностей, формуванням творчого клімату та особистісних якостей творця. Створення нового творчого продукту в багатьох відношеннях залежить від особистості творця та сили його внутрішньої мотивації [4, с.17].

Для розвитку творчих здібностей і більшості школярів в умовах нової української школи важливою є роль вчителя. Тому перед педагогами початкової ланки освіти стоять такі завдання:

1. Розвивати в дитині всі позитивні якості, закладені в неї природою, та забезпечити своєчасний розвиток творчих здібностей.

2. Будувати навчально-виховний процес відповідно до потреб особистості та індивідуальних можливостей дітей.

3. Запроваджувати нові освітні технології, спрямовані на всебічний розвиток дитини та її творчих здібностей.

4. Застосовувати методи активізації творчої діяльності учнів у навчанні.

Молодший шкільний вік є сприятливим для творчого розвитку дітей і їхніх здібностей до творчості. Саме в цей період активно розвиваються уява, фантазія, творче мислення. Діти проявляють допитливість, формують вміння спостерігати, порівнювати і критично оцінювати діяльність.

Література:

1. Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посібник; за заг. ред. Л.І. Даниленко. Київ : Педагогічна думка: 2007. 127 с.

2. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. Рівне : Університет менеджменту освіти, 2016.41 с.

3. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта – навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.

4. Чупахіна С. Основи інклюзивної освіти : Навчально-методичний посібник. Івано - Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2020. 96 с.

МОРСЬКІ КОРИДОРИ ТА СХЕМИ ПОДІЛУ РУХУ:
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРОЦЕДУРИ ВСТАНОВЛЕННЯ

*Іваніщев Д.О.,
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
факультету судового та міжнародного права
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Встановлення морських коридорів та схем поділу руху суден є стандартною практикою забезпечення навігаційної безпеки мореплавства, управління рухом суден, мінімізації ризиків їх зіткнення та інших морських пригод у вузькостях, на підходах до портів тощо. Схожі коридори, але з переважаючими гуманітарним та безпековим складниками функціонують сьогодні у небезпечних з точки зору воєнних, терористичних і піратських загроз Чорноморському та Близькосхідному регіонах.

Глобальні правові стандарти встановлення таких судноплавних маршрутів із регламентацією особливих правил, обмежень та норм про забезпечення безпеки проходження ними суден визначено Конвенцією ООН з морського права 1982 р. [1]. Зокрема, морські коридори та схеми поділу руху суден можуть встановлюватися і приписуватися: а) прибережними державами у власних територіальних морях з метою забезпечення судноплавства при здійсненні мирного проходу (ст. 22), б) державами, які межують з протоками, – у відповідних протоках (ст. 41); в) державами-архіпелагами – для безперервного та швидкого архіпелажного проходу

та проходу прилеглим територіальним морем (ст. 53).

Вказані статті Конвенції ООН з морського права 1982 р. характеризуються наявністю декількох груп норм, що стосуються, зокрема, 1) важливості на необхідності забезпечення безпеки судноплавства шляхом встановлення таких судноплавних організаційно-правових механізмів як морські коридори та схеми поділу руху поза залежністю від їх знаходження; 2) особливої ролі компетентної міжнародної організації (Міжнародної морської організації, International Maritime Organization, IMO) у процедурі встановлення морських коридорів та схем поділу руху суден (надання нею рекомендацій, затвердження відповідних маршрутів слідування та консультивання); 3) врахування при встановленні таких коридорів та схем звичайно використовуваних для міжнародного судноплавства шляхів, звичайних шляхів проходу та звичайних судноплавних фарватерів, а також загальноприйнятих міжнародних правил їх функціонування; 4) обов'язковості вказання встановлених морських коридорів та схем поділу руху суден на морських картах, що мають бути належним чином опубліковані.

Для морських коридорів та схем поділу руху у територіальному морі Конвенцією ООН з морського права 1982 р. додається також визначення особливих типів та характеристик суден, до яких прибережною державою може бути висунута вимога, якій кореспондує їх обов'язок прямувати встановленими морськими коридорами (танкери, судна з ядерними двигунами, судна, що перевозять небезпечні або отруйні за своєю природою речовини або матеріали, тощо), а також урахування інтенсивності руху суден. Для архіпелажних вод передбачається конкретизація стосовно відхилення від осевих ліній та наближення до берегів. А для проток, які використовуються для міжнародного судноплавства, і води яких належать до двох або більше держав, що межують з протокою, необхідним є співробітництво заінтересованих держав у розробці пропозицій щодо встановлення таких коридорів та схем.

Відповідно до Закону України від 4 листопада 1991 р. «Про державний кордон України» [2], «іноземні невійськові судна, здійснюючи мирний прохід, повинні прямувати звичайним навіга-

ційним курсом або курсом, рекомендованим компетентними органами України, а також морськими коридорами або відповідно до схем поділу руху. Морські коридори і схеми поділу руху вказуються на морських картах, що публікуються у встановленому порядку» (ст. 13). Також стосовно України діє Конвенція ООН з морського права 1982 р. [3], а отже встановлення морських коридорів та схем поділу руху біля українського узбережжя має усі необхідні правові підстави і було здійснене з метою забезпечення ефективного морського трафіку та забезпечення безпеки мореплавства. При цьому, на початку 2021 р. було розпочато їх оновлення для спрощення руху суден системою, підвищення рівня безпеки, усунення невідповідностей між схемою поділу руху, що діє на національному рівні, та схемами, прийнятими ІМО у 1981 р. (COLREG.2/Circ.14) [4], та актуалізації таких даних як назва схеми поділу руху, нумерація та назви частин схеми, використовувані морські навігаційні карти та система координат. Зміни дозволять модернізувати схеми поділу руху, встановивши її межі у межах існуючих потоків руху суден, дозволять спростити навігацію системою, оскільки буде зменшено кількість змін курсу судном, що у свою чергу підвищить безпеку мореплавства та захист навколишнього середовища [5]. Наприкінці 2022 р. ІМО підтримала пропозиції України та погодила відповідні зміни, якими, крім іншого, було враховано рекомендації щодо установа шляхів руху суден, надані Консультативною місією ІМО, яка відвідала Україну в 2019 р. за результатами обов'язкового аудиту України ІМО. Зміни до схеми розподілу руху «Підходи до портів Чорноморськ, Одеса та Південний» уведені в дію через шість місяців з моменту їх прийняття Комітетом з безпеки на морі ІМО, тобто з 1 червня 2023 року [6].

На зміну встановлених схем поділу руху та морських коридорів можуть впливати також заходи із забезпечення схоронності морських тварин. Зокрема, у 2022 р. глобальний контейнерний перевізник MSC почав переспрямовувати свої судна південніше від Шрі-Ланки з метою захисту синіх китів, які живуть і харчуються в цьому районі [7]. При цьому, така ініціатива йде

«знизу» та ще очікує на впровадження відповідно до встановлених національних та міжнародних механізмів.

Крім того, особливим типом морських коридорів стали: 1) зерновий, сформований відповідно до Ініціативи з безпечного транспортування зерна та харчових продуктів з українських портів 2022 р. [8], 2) альтернативний, що почав діяти після завершення зазначеної Ініціативи [9], а також 3) створений у вересні 2017 р. Транзитний коридор безпеки через Аденську затоку і Баб-ель-Мандебську протоку, метою якого є забезпечення рекомендованого торговельного маршруту, навколо якого військово-морські сили можуть зосередити свою присутність і спостереження [10].

Таким чином, на теперішній час держави та їх об'єднання активно використовують можливість встановлення морських коридорів та схем поділу руху суден з метою досягнення провідного принципу морського права, морської та портової діяльності – забезпечення безпеки судноплавства. І поза залежністю від причин встановлення таких мореплавних комунікацій, усі вони наслідують головну мету – сприяння глобальній міжнародній торгівлі та забезпечення дієвості усесвітніх ланцюгів постачання.

Література:

1. United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

2. Про державний кордон України: Закон України від 4.11.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>

3. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року: Закон України від 3.06.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text>

4. New and Amended Traffic Separation Schemes. URL: [https://mtu.gov.ua/files/COLREG.2-Circ.67%20-%20New%20And%20Amended%20Traffic%20Separation%20Schemes%20\(Secretariat\).pdf](https://mtu.gov.ua/files/COLREG.2-Circ.67%20-%20New%20And%20Amended%20Traffic%20Separation%20Schemes%20(Secretariat).pdf)

5. Підготовлено пропозиції щодо внесення змін до системи розподілу руху №2. Підходи до портів Чорноморськ, Одеса та

Південний. URL: <https://hydro.gov.ua/?p=3270>

6. ІМО підтримала зміни в системі розподілу руху до портів Великої Одеси. URL: <https://ports.ua/imo-pidtrimala-zmini-v-sistemi-rozpodilu-ruhu-do-portiv-velikoi-odesi/>

7. MSC змінить маршрут своїх суден біля Шрі-Ланки, щоб захистити синіх китів. URL: <https://ports.ua/msc-zminit-marshrut-svoih-suden-bilya-shri-lanki-shhob-zahistiti-sinih-kitiv/>

8. Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/black_sea_grain_initiative_full_text.pdf

9. Culverwell D. Is Ukraine's new Black Sea corridor working? Experts say it has potential. URL: <https://kyivindependent.com/is-ukraines-new-black-sea-corridor-working-experts-say-it-has-potential/>

10. Maritime Security Transit Corridor (MSTC). URL: <https://combinedmaritimeforces.com/maritime-security-transit-corridor-mstc/>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ВИРОБНИЦТВА БІОГАЗУ
ТА РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ З НАПРЯМКІВ
ТА ТЕХНОЛОГІЙ ЦЬОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

*Євгеній Квитко,
магістрант гр. Нм-21,
Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
Науковий керівник:
Соломко Т.Ю., к.т.н., доцент
Донбаський інститут техніки та менеджменту
Закладу вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний Університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Київ*

Актуальність проблеми. Актуальність проблеми виробництва біогазу в Україні визначається кількома ключовими аспектами. З одного боку, традиційні джерела енергії є нескінченними, але обмеженими, тому виробництво біогазу з відходів та біомаси може стати важливим для забезпечення енергетичної стабільності. З іншого боку, біогаз, як відновлювана енергія, сприяє зменшенню викидів парникових газів, покращенню якості повітря та зменшенню залежності від забруднюючих видів палива. Крім того, розвиток виробництва біогазу стимулює сільське господарство через використання біомаси та створює нові можливості для інфраструктурного розвитку. Ці тенденції відповідають глобальним зусиллям зменшення використання палива, що викидає багато вуглецю. Таким чином, дослідження проблем виробництва біогазу та розробка рекомендацій для його розвитку в Україні є важливим завданням, що вирішує енергетичні, екологічні та соціально - економічні виклики [1].

Основна мета даного дослідження - дослідження проблем виробництва біогазу в Україні.

Результати наукових досліджень. Наукові дослідження з

проблем виробництва біогазу та розробка рекомендацій з напрямків та технологій цього виробництва в Україні можуть мати такі результати.

Оцінка поточного стану виробництва біогазу в Україні включає аналіз обсягів виробництва, застосовані технології, виробничі обмеження та проблеми, що існують. Також важливим аспектом є аналіз доступності та потенціалу використання різних видів сировини для виробництва біогазу, включаючи біомасу, органічні відходи, стічні води тощо.

Після цього проводиться відбір та оцінка передових технологій виробництва біогазу, включаючи аналіз їх ефективності, стабільності та економічної доцільності [2].

На основі проведених досліджень формулюються конкретні рекомендації щодо вдосконалення виробництва біогазу в Україні, включаючи пропозиції з впровадження нових технологій. Крім того, розробляються стратегічні висновки та рекомендації для уряду, бізнесу та громадськості з метою стимулювання розвитку сектору виробництва біогазу в Україні [3].

Отримані результати наукових досліджень можуть бути використані для впровадження нових підходів та поліпшення виробництва біогазу в Україні з метою сталого розвитку та зменшення впливу на навколишнє середовище.

Висновки. Отримані результати можуть бути використані як основа для розробки стратегій, спрямованих на підвищення ефективності виробництва біогазу та сприяння сталому розвитку енергетичної галузі країни. Дослідження підтверджують можливість впровадження передових технологій та методів для оптимізації виробництва біогазу в Україні. На підставі проведеного аналізу формулюються рекомендації для уряду щодо створення сприятливого правового середовища та для бізнесу щодо впровадження інноваційних рішень.

Література:

1. Гайденко О.М. Технологічний процес заготівлі та використання рослинної біомаси як твердого біопалива: монографія. К.: Аграрна наука, 2017. 144 с.

2. Стефурак Р.І., Яремійчук Р.С. Історичні нариси буріння нафтових і газових свердловин – від проекту до практики (погляд з минулого в майбутнє). Мінеральні ресурси України. 2021. № 3. С. 24 - 27.

3. Токарчук Д.М. Виробництво і використання біогазу в Україні: економічні і соціальні перспективи. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2. С. 338 – 346.

УДК 94(947)355.4.:32.019.51

Історичні науки

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ТА ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Квятковський Р.В.,

ад'юнкт,

*Національна академія сухопутних військ
імені Гетьмана Петра Сагайдачного,*

м. Львів, Україна

Інформаційно-психологічний вплив (далі – ІПсВ) у сучасних конфліктах набуває все більшої актуальності і значущості. Російсько-українська гібридна війна стала яскравим прикладом використання інформаційних і психологічних методів та способів ведення війни нового покоління.

Мета даної роботи полягає у проведенні аналізу інформаційно-психологічного впливу в контексті російсько-української гібридної війни, розглянути стратегії та наслідки такого впливу на суспільство.

Російська Федерація широко використовує інформаційно-психологічний вплив як ефективний інструмент у сучасній гібридній війні проти України впродовж вже багатьох років. Населення України перебуває під постійним інформаційним та психологічним тиском з боку країни-агресора. Повномасштабна воєнна

агресія РФ проти України 24 лютого 2022 року, як черговий етап російсько-української війни, приголомшила світ і підірвала всю основу міжнародного порядку, який існував після закінчення Холодної війни та розпаду СРСР. Хоча плани цього нападу були відомі розвідкам Заходу та Україні і його загроза була дуже добре висвітлена західними ЗМІ, по суті ця війна є першою широкомасштабною війною в Європі з часів закінчення Другої світової війни [1, 2].

Російська Федерація вже довго готувалась до гібридної війни проти України. Активності ці процеси набули з приходом до влади В. Путіна. Успішно відпрацьовувати і реалізовувати на практиці чергові стратегічні плани так званого «звільнення України» розпочали в РФ вже одразу після Помаранчевої революції (у 2005 році), коли не вдалось привести до влади В. Януковича. Ці плани були як відносно «мирні», з застосуванням «м'якої сили», так і «силові», з застосуванням засобів летального ураження.

В основу так званих «мирних планів» РФ було покладено контрольовану проросійську владу в Україні, повністю контрольовані внутрішньодержавні і зовнішньодержавні процеси, тотальна цензура та контроль в інформаційному просторі. Стратегічною ціллю було також розвал українського сектору оборони та безпеки, проведення референдумів щодо «добровільного» повернення Криму «в рідну гавань» (приєднання до РФ), переписування відповідно до російських стандартів Української Конституції, федералізація нашої країни, знищення української ідентичності шляхом цілковитого зараження вірусом «руського міру», і як результат – повне знищення України як незалежної країни.

В подальшому передбачалась підготовка до наступних гібридних дій, в тому числі і дій з території України, по відношенню до інших країн Європейського союзу. Передусім тих країн, які вийшли з радянського простору після розпаду СРСР. Очевидно, що така доля спіткала сучасну Білорусь, яка пройшла через «м'яку силу», та її практично поглинула РФ, а з території якої в лютому 2022 року в Україну зайшла російська армія і чинився геноцид українського населення [3, 4].

Щодо «силових» варіантів розвитку подій в процесі так званого «звільнення України», які доповнюють і перекликаються з попередніми «мирними» планами В. Путіна, окрім того додаються ще ряд силових дій, в результаті чого створено гібрид кінетичних та не кінетичних дій спрямованих на відновлення «великої російської імперії».

Зокрема, це «Доктрина Герасимова» (2013 року) і наступні дії Російської Федерації щодо України в період 2014-2022 років, які повністю співпадають з тезами цієї доктрини [5]. «Доктрина Герасимова 2.0» (2019 року), яка була представлена вже після анексії Криму, вторгнення на схід України та бойових дій за участі РФ в Сирії. В цій «доктрині» вже визначено перехід від спровокованого Російською Федерацією в Україні так званого «внутрішнього конфлікту» до підготовки РФ до повномасштабної війни та широко-масштабної окупації нашої країни, так званої «спеціальної воєнної операції» [6].

Також варто звернути увагу на стратегію під назвою «Операція механічний апельсин», яка набула розголосу ще у 2008 році в ЗМІ. Спочатку вона була оприлюднена як аналітична стаття на сторінках пропагандистського видання «Руській журнал» та активно ширилась мережею Інтернет [7]. Тоді більшість населення України не вірила в такі підступні плани «братнього народу», що описані в матеріалі статті. А вже з 2014 року (після Революції гідності та втечі В. Януковича з України) РФ приступила до їх реалізації по відношенню до України майже з 100% аналогією.

У 2008 році, спостерігаючи за подіями на Кавказі в ході російсько-грузинської війни, багато хто просто не усвідомлював, що Україна буде наступною після Грузії, яка, на відміну від Білорусі, таки чинила опір РФ і хоч тимчасово втратила території, проте зберегла свою державність [8].

Російська Федерація довгий час приховано домінувала в українському інформаційному просторі, систематично здійснювала ПсВ на населення нашої країни, як до 2014 року, так і на початку антитерористичної операції на сході України. Український інформаційний простір довго залишався без прикриття, і суспільство

виявилося не готовим до такої великої кількості дезінформації та систематичного ІПсВ зі сторони РФ.

Інформаційний фронт сучасної гібридної війни РФ проти України в основному зосереджується на наступних об'єктах впливу (цільовій аудиторії): населення України в зоні конфлікту; населення тимчасово окупованих територій; населення території України, яке не охоплене конфліктом; власне населення (громадяни РФ); міжнародна спільнота. Розглядаючи ІПсВ як загрозу, необхідно розуміти, які негативні наслідки його реалізації. Такі наслідки можуть проявлятися у відношенні особи, на яку здійснюється цей вплив (об'єкту впливу), до навколишнього світу, у руйнуванні цілісності його особистості і, як результат, певні реакції, а саме його дії чи бездіяльність, що відповідають меті цього впливу.

В результаті успішного виконання Російською Федерацією (суб'єктом впливу) таких заходів, у свідомості об'єкту впливу (цільової аудиторії) формуються або підтримуються соціальні ідеї, погляди, уявлення, переконання, негативні емоції і почуття, мотиви недовіри та незадоволення діями керівництва країни, усвідомлення свого складного і несприятливого стану тощо. Для здійснення ІПсВ на цільову аудиторію РФ використовує різноманітні джерела інформації (канали доставки інформації). Зокрема, у фізичному просторі це звукове мовлення, поширення друкованої та усної пропаганди, а в цифровому просторі це мережа Інтернет, телерадіомовлення тощо [9].

Населення України в абсолютній більшості має доступ до мережі Інтернет, саме тому Інтернет був та залишається одним із найефективніших каналів, який активно використовується ворогом для доставки інформації до об'єкту впливу різними способами впродовж російсько-української війни. Ворожі Інтернет-ресурси, які, як правило, замасковані під українські та закордонні ресурси, це сайти інформаційних агентств, періодичних видань, блоги, форуми, тематичні сторінки і групи в соціальних мережах, які створені та супроводжуються з основною метою – впливати на свідомість об'єкту впливу. Ці ресурси гучними заголовками

спонукають до прочитання інформації, що міститься в повідомленнях, впливають на почуття та емоції читачів за допомогою провокаційної, неправдивої або маніпулятивної інформації. Також, в ході виконання Російською Федерацією заходів ІІСВ проти України набуло масового застосування інтернет-тролів і таргетованої реклами.

Інтернет-тролі як правило діють в соціальних мережах видаючи себе за звичайних українських користувачів. Основним завданням таких віртуальних користувачів є поширення матеріалів впливу, пошук та залучення потенційної цільової аудиторії до активної участі в дискусіях, заохочення долучитись до тематичних груп, спонукання переглянути необхідний контент з єдиною кінцевою метою – зміна поведінки цільової аудиторії на користь ворога [10].

Таргетована реклама, як і в бізнесі, це спосіб у якому використовуються методи і налаштування пошуку цільової аудиторії відповідно до заданих параметрів (соціальний портрет, інтереси, потреби, локація тощо). Як правило використовується протиником в соціальних мережах для популяризації самих каналів доставки інформації серед цільової аудиторії та здійснення впливу [11].

Основними способами та методами ІІСВ зі сторони Російської Федерації з застосуванням інтернет-тролів і таргетованої реклами залишаються: розповсюдження дезінформації; підрив морального духу та психологічний тиск; пропаганда та дискредитація; культурний вплив тощо. А здійснення кібератак на критичну інфраструктуру, застосування спеціальних програмних комплексів і штучного інтелекту стають невід'ємною складовою гібридної війни РФ проти України, які несуть нові виклики та загрози для суспільства та держави в цілому.

Українське суспільство стоїть перед складним завданням в умовах гібридної війни з боку Російської Федерації, яка використовує різноманіття способів та методів ІІСВ для досягнення своїх політичних та стратегічних цілей. Аналізуючи цей вплив, можна зробити кілька висновків, які можуть бути корисними для

розробки стратегій протидії та захисту українського суспільства.

По-перше, важливо визначити, що інформаційно-психологічний вплив стає все більш впливовим у сучасних війнах і вимагає комплексного підходу до боротьби з ним. Україна повинна зосередити свої зусилля на підвищенні медійної грамотності серед населення, зміцненні механізмів внутрішньої інформаційної безпеки та сприянні розвитку незалежних медіа.

По-друге, інформаційна війна має значний вплив на психологічний стан нашого суспільства, зокрема на формування громадської думки, інтерпретацію подій та ставлення до політичних процесів. З цього приводу необхідно активізувати діяльність громадських організацій, психологічні підтримки та програми протидії пропаганді та маніпуляціям з боку РФ.

Зрештою, Україні важливо зберегти єдність суспільства та утримувати довіру громадян до власної країни, не допускаючи розколів та дезінформації. Для цього потрібно підтримувати діалог між різними соціальними групами, забезпечувати відкритий доступ до інформації та сприяти активній громадянській участі в рішеннях, що стосуються майбутнього країни.

Загалом, аналіз інформаційно-психологічного впливу в контексті російсько-української гібридної війни свідчить про необхідність постійного вдосконалення заходів протидії та захисту суспільства від цього виду агресії. Тільки шляхом спільних зусиль українського уряду, громадськості та міжнародного співтовариства можна забезпечити стійкість та незалежність українського суспільства в умовах гібридної війни.

Література:

1. IA Newsweek (2022), Exclusive: U.S. Warns Ukraine of Full-Scale Russian Invasion Within 48 Hours, URL: <https://www.newsweek.com/exclusive-us-warns-ukraine-full-scale-russian-invasion-within-48-hours-1681798>
2. IA BBC (2022), US warns full-scale invasion of Ukraine could be imminent, URL: <https://edition.cnn.com/2022/02/23/europe/russian-troops-donbas-latvian-pm/index.html>
3. IA Espresso (2023), Чому Білорусь є головним союзником

РФ та чи достатньо в них армії, щоб напасти на Україну, URL: <https://espreso.tv/chomu-bilorus-e-golovnim-soyuznikom-rf-ta-chi-dostatno-v-nikh-armii-shchob-napasti-na-ukrainu>

4. ІА BBC Україна (2023), Колона. Як і чому російська армія програла битву за Київ і відступила, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64754500>

5. Politico Magazine (2017), The Gerasimov Doctrine, URL: <https://www.politico.com/magazine/story/2017/09/05/gerasimov-doctrine-russia-foreign-policy-215538/>

6. ІА Новая газета (2019), Добиться превосходства над остальным человечеством, URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2019/03/09/79808-dobitsya-prevoshodstva-nad-ostalnym-cheloechestvom>

7. ІС Dsnews (2014), План оккупации Украины до Киева давно опубликован в Москве: операция "Механический апельсин" в подробностях, URL: <https://www.dsnews.ua/politics/plan-okkupacii-ukrainy-do-kieva-davno-opublikovan-v-moskve-operacija-mehanicheskii-apelsin-v-podrobnostjah>

8. Українська правда (2008), Україна – наступна?, URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2008/08/12/3517426/>

9. О. Анісімович-Шевчук (2022), Сучасні інформаційно-психологічні впливи в системі міжнародних відносин у контексті російсько-української війни 2014–2022 років, DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-262-3-6>

10. Національний проєкт з медіаграмотності «Фільтр» (2023), Як працюють інтернет-тролі? Спецпроєкт «Темні війська інтернету», URL: <https://filter.mkip.gov.ua/fabryku-troliv-temni-vijska-internetu/>

11. Академія української преси (2020), Безпека медіапростору в умовах цифрових трансформацій: законодавчі ініціативи чи інформаційна культура?, URL: <https://medialiteracy.org.ua/bezpeka-mediaprostoru-v-umovah-tsyfrovyh-transformatsij-zakonodavchi-initsiatyvy-chy-informatsijna-kultura/>

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Клименко В.Ю.,

*студент факультету економіки і права
Харківський національно-економічний
університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

Після проведення адміністративно-територіальної реформи в 2014-му році, органи місцевого самоврядування отримали розширення повноважень та автономності в роботі. Як наслідок з'явилося підвищення відповідальності та збільшення кількості завдань, що потребують вирішення. Тому для швидкого та ефективного вирішення цих завдань потрібна відповідна кваліфікація кадрів. Залучення ініціативних та компетентних людей на ці посади дозволило б не тільки вирішувати нагальні потреби територіальних громад, а й пришвидшувати темпи їхнього розвитку, завдячуючи їхній ініціативності та роботі на місцях.

Дослідженням кадрового забезпечення в органах місцевого самоврядування займалися такі вчені: Т. Кагановська, О. Васильєва, В. Ткачук, О. Бабінова та ін.

Метою даної статті є дослідження кадрового забезпечення в органах місцевого самоврядування.

Кадрове забезпечення органів місцевого самоврядування є складовою частиною системи державної кадрової політики та реалізується через створення цілісної системи формування і ефективного використання трудових ресурсів, розвитку кадрового потенціалу [1].

Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» визначаються правові, організаційні, матеріальні та соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування, визначаються загальні засади діяльності посадових осіб місцевого самоврядування, їх правовий

статус, порядок та правові гарантії перебування на службі в органах місцевого самоврядування [2].

За результатами моніторингу реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, станом на 1 січня 2024 року в Україні зафіксовано створення 7744 старостинських округів, з яких 267 залишаються без очільників [3]. Швидше за все, це пов'язано з недостатньою кількістю кваліфікованих працівників в органах місцевого самоврядування. І як наслідок відбувається сповільнення процесу впровадження реформи децентралізації, а також зменшується її ефективність та падає довіра населення. Тому важливим є досягнення відповідності між державно-правовим регулюванням і природністю життя суспільства, її досвідом і традиціями, стійкістю і адаптивністю [4, с. 110].

В сучасних умовах на кадрову ситуацію у системі органів місцевого самоврядування негативно впливають багато факторів:

- відсутність мотивації через складні умови праці та недостатнє фінансування;
- нестача засобів діагностики кадрової ситуації, прогнозування потреби в кадрах та оцінки їхньої професійної кваліфікації;
- слабка інтелектуальна складова керівного та виконавчого персоналу виконавчих органів місцевих рад;
- дефіцит компетентності значної частини службовців на всіх рівнях муніципального управління;
- недосконала професійна підготовка кадрового потенціалу виконавчих органів місцевих рад [5].

Саме тому, кадрова політика потребує змін, і вирішення цих проблем призведе до підвищення ефективності впровадження політичних та економічних реформ.

Основними принципами формування кадрового потенціалу у виконавчих органах місцевого самоврядування мають бути:

- дотримання чинних норм законодавства;
- компетентність;
- професіоналізм.

У формуванні кадрового потенціалу в органах місцевого самоврядування важливо забезпечити стабільність. Управління

персоналом для забезпечення стабільності працівників має ґрунтуватися на тому, що кадровий склад є основним, стабільним та професійно підготовленим колективом службовців, які мають бажання розвиватися на службі шляхом гарантованого службового росту та матеріального винагородження в рамках муніципальної служби. Лише завдяки стабільності можливе отримання достатнього досвіду та забезпечення неперервності в роботі.

Розглядаючи світовий досвід, можна виокремити випадки використання послуг фірм кадрового набору персоналу. Прискорення реалізації державної політики у сфері державної служби в Україні, можливе завдяки спільним діям державної влади та місцевого самоврядування наступним чином:

- допомога в проведенні аналітичної та організаційної роботи з управління персоналом;

- задоволення потреби в кадрах та їх ефективному використанні;

- проведенні прогнозів розвитку персоналу, професійної кар'єри працівників, підготовці державних службовців тощо;

- оптимізації системи документації державної служби та виробничих відносин.

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що кадрова діяльність відіграє велику роль в діяльності органів місцевого самоврядування, оскільки навчений і вмотивований працівник здатний не тільки добре виконувати свої обов'язки, а і намагатися вдосконалити свою діяльність. Державна кадрова політика повинна полягати у створенні кадрового потенціалу апарату органів місцевого самоврядування, шляхом забезпечення необхідних умов праці, підвищення кваліфікації, формуванні кадрового резерву та найголовніше підготовкою майбутніх кваліфікованих працівників. Від результатів впровадження державної кадрової політики залежить задоволення населення територіальних громад, ефективність виконання завдань та функцій держави.

Література:

1. Гавкалова, Н. Л., & Мосумова, А. К. К. (2020). ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління, (3(9), 274-281. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3\(9\)-274-281](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3(9)-274-281)

2. Закон України. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>

3. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади станом на 1 січня 2024 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.ua/mainmonitoring>

4. Лелеченко А. П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень / А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук – К. : – 2017. – 110 с

5. Антонова, Л. В., & Козлова, Л. В. (2020). Професіоналізація державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування як напрям реалізації теорії лідерства в публічному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток, 1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua>

ПРОБЛЕМИ ВИДОБУТКУ МЕТАНУ НА ВУГІЛЬНИХ РОДОВИЩАХ УКРАЇНИ

Павло Конча,

здобувач вищої освіти

Заклад вищої освіти «Міжнародний

науково-технічний університет

імені академіка Юрія Бугая»

м. Київ

Актуальність проблеми: Зростання промислового виробництва в сучасному світі практично неможливе без використання природного газу, нафти та продуктів їх переробки.

Природний газ і нафта є дуже ефективними джерелами енергії, які потрібні у виробничих процесах і системах. Зараз вуглеводні забезпечують близько половини загального енергоспоживання України.

Природний газ і нафта, а також продукти їх переробки мають значний вплив на економіку країни, покращують матеріальний добробут людей. Тому розвитку газової та нафтової промисловості в Україні, як і в інших нафтогазовидобувних країнах світу, приділяється велика увага. Про це свідчить майже сторічна історія розвитку газової та нафтової промисловості України, а також значні інвестиції державних і приватних компаній у пошук і розвідку вуглеводневої сировини.

До переліку видів нафти та енергії, що розвідуються та видобуваються в Україні, входять нафта, природний газ, вугілля, торф, уран та інші. Рівень забезпеченості резервів країни цими запасами неоднаковий, але треба сказати, що навіть усі їх запаси не гарантують енергетичної незалежності країни. Це становить особливу загрозу для економічної безпеки країни. Це стосується природного газу, то ці запаси складають майже 40% усіх енергоресурсів України, на жаль, не покривають більше третини потреб. Така ситуація вимагає розвитку нетрадиційних форм видобутку природного газу

(метан вугільних родовищ, сланцевий газ, газ із шельфу Чорного моря, вугільний газ).

Метою дослідження є аналіз розвитку виду виробництва з нетрадиційних джерел - метану вугільних родовищ.

Результати наукових досліджень: Протягом століть видобутку вугілля шахтний метан вважався «ворогом» шахтарства, джерелом вибухів і випадкових викидів вугілля та породи в шахтах. Для забезпечення безпеки гірничих робіт і підвищення продуктивності праці гірників витрачаються значні матеріально-технічні, енергетичні та трудові ресурси.

Головною особливістю метану з вугілля є його чистота - відсутність агресивних домішок, що відрізняє його від нафтових, газових конденсаторів і газових родовищ, адже вугілля є природним фільтром, який очищає метан від домішок. Завдяки своїй винятковій чистоті метан з вугілля може бути основним продуктом для отримання метиленхлориду та його похідних - аміаку, ацетилену, водню, метанолу, азотної кислоти, формаліну та ін.

Метан є альтернативною сировиною для промислової хімії та енергетики. При вдосконаленні існуючих методів дегазації використання метану має на меті підвищити рентабельність вугільних шахт. Використання шахтного газу в хімічній промисловості, на заправних станціях та в інших цілях також матиме значний вплив.

Досвід багатьох розвинених вугледобувних країн показує, що видобуток метану можливий на всіх етапах розробки родовищ, а саме:

- Геологорозвідувальні роботи перед початком видобутку вугілля передбачають застосування різноманітних засобів, що сприяють видаленню метану (гідророзрив пластів, фізико-хімічне очищення та ін.);

- У процесі видобутку вугілля, коли метан виділяється при видобутку вугілля з гірського тиску;

- Після завершення видобутку вугілля, коли видобувається вільний метан, який заповнює простір, утворений відпрацьованою лавою та покинутими шахтами (техногенними скупченнями).

По суті, існує два способи вилучення метану з вугільних покладів:

- попутна або випереджаюча дегазація пластів у діючих вугільних шахтах;

- попередня дегазація для підготовки пластів до безпечної експлуатації майбутніх шахт (включаючи свердловинний видобуток метану з вугілля там, де шахти не плануються).

Слід зазначити, що здатність метану вугільних пластів протистояти економічній конкуренції зі звичайним природним газом залежить від тих самих ключових взаємодіючих факторів, як:

- комплексний видобуток метану на всіх етапах розробки вугільних родовищ або шахт;

- достатній продуктивний ресурс дегазаційних свердловин;

- низькі капітальні та експлуатаційні витрати;

- наявність надійного та конкурентного ринку метану із вугільних запасів;

- значна кількість метану, що видобувається з вугільних родовищ, тобто кількість видобутого з родовища чи шахти.

Метан є альтернативною сировиною для промислової хімії та енергетики. При вдосконаленні існуючих методів дегазації використання метану має на меті підвищити рентабельність вугільних шахт. Використання шахтного газу в хімічній промисловості, на заправних станціях та в інших цілях також матиме значний вплив.

Висновки: З кожним роком зростає попит на альтернативні джерела енергії, особливо метан із вугільних запасів. Враховуючи екологічні та соціально - економічні ризики видобутку метану вугільних родовищ за допомогою технології крекінгу, єдиним правильним рішенням є зробити цей метод видобутку більш екологічним, а також створити ефективну та максимально прозору систему управління, моніторингу та контролю цього процесу державою.

Можливості розробки нових технологій переробки та вдосконалення існуючих технологій тісно пов'язані. У той же час, найближчим часом можна очікувати появи нових технологій, спрямованих на переробку метану в нові види палива, які легко транспортувати, такі як метанол або газогідрат. Слід зазначити, що використання шахтного газу сприяє раціональному використанню

енергетичних ресурсів та зменшенню техногенного забруднення навколишнього середовища.

Література:

1. Білецький В.С., Орловський В.М., Вітрик В.Г. Основи нафтогазової інженерії. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2018. 415 с.
2. Вдовіченко А.І. Оптимальні шляхи збільшення видобутку газу в Україні URL: <http://uainfo.org/blognews/400105-optimalnshlyahi-zblshennya-vidobutku-gazu-v-ukrayin.html>.
3. Дячук В.В. Основи розробки та облаштування родовищ природних газів. Харків, 2005. 97 с.
4. Сучасні проблеми державної політики у сфері видобутку нетрадиційних вуглеводнів в Україні: Зб. наук. пр. / За ред. Г.Л. Рябцева, С.В. Сапегіна. Київ: Псіхея, 2013. 240 с.

УДК 502.630.004.9

Природничі науки

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ SMART (SPATIAL MONITORING AND REPORTING TOOL) В НПП «ЗАЧАРОВАНИЙ КРАЙ»

Котубей І.В.

молодший науковий співробітник

Національний природний парк

«Зачарований край»

с. Ільниця Хустський район

В 2021-му році вперше на охоронних територіях НПП «Зачарований край» почалося впровадження програми патрулювання SMART. Впродовж наступних років продовжилося використання даної технології.

SMART патрулювання – це моніторинг ситуації, збір та аналіз даних щодо рослинного та тваринного світу за допомогою смартфонів, спеціальних мобільних додатків та комп'ютерних програм.

Тренінги SMART-користувачів пройшла вже більша половина співробітників та 1 оператор даних, в задачу якого входить

узагальнення зібраної інформації. Кількість інспекторів-користувачів планується й надалі збільшувати в наступному році для кращого покриття території парку.

Програмно-технологічний комплекс SMART допомагає охороняти та моніторити природні процеси і оцінювати ефективність роботи інспекторів. Так під час використання програми адміністрація парку може бачити маршрут патрулювання інспектора, час початку та закінчення, виявлені інциденти під час патрулювання, що в свою чергу дозволяє правильно оцінити ефективність роботи і на цій основі преміювати працівників за пророблену роботу.

Смарт для ефективного управління охоронними територіями НПП «Зачарований край»

Ця система широко застосовується у світі для систематизації, збору, зберігання та аналізу даних, для охорони зникаючих видів тварин і рослин та ефективного управління природними територіями, що охороняються.

Програма SMART – це надзвичайно потужний інструмент для адаптивного управління природними територіями, що охороняються. Спочатку розроблений для правоохоронних органів, він став універсальним у різних галузях управління, від екологічного моніторингу до відстеження конфліктів між людиною та дикою природою. SMART синхронізується з мобільними пристроями, які використовують співробітники природоохоронних територій у польових рейдах для щоденного збору даних. Цей інструмент широко застосовується в багатьох країнах і зараз використовується на більш ніж 600 майданчиках по всьому світу, в першу чергу, завдяки його зручності та ефективності. Є чудова можливість адаптувати SMART в Українських Карпатах для поліпшення управління територіями, що охороняються. Інформація, отримана за допомогою SMART, дозволить керівникам приймати ефективні рішення в інтересах збереження дикої природи.

За допомогою звичайного смартфона співробітники та керівники зможуть збирати та заносити в мобільний додаток програми SMART усі факти порушення режиму охорони охоронної території

з повною документацією та створенням бази даних порушників, включаючи фото та відеоматеріали. Фіксувати візуальні спостереження та сліди життєдіяльності тварин, особливо рідкісних видів. Вся ця інформація, прив'язана за допомогою системи GPS до часу та простору, автоматично передається зі смартфона через мережі GSM або через пряме з'єднання смартфона з комп'ютером, в офіс парку для подальшої обробки.

Моніторинг території парку проводиться в двох лісництвах Ільницькому та Підгірнянському, але охопити повністю всю територію за 3 роки використання нажаль не вдалося. Рейди працівниками служби державної охорони проводяться, зазвичай, дорогами та стежками для зручності пересування. Для охоплення всієї території необхідно сходити із звичних маршрутів, що потребує пересування в складних географічних умовах, що не завжди зручно. Але поступово, інспектори роблять таку роботу і все більша територія охоплюється. Поступово, рік за роком, буде покрита вся територія. В порівнянні з минулими роками охоплена площа таки збільшилася, що видно по трекам проведених патрулів (Рис.1;2). На рисунку 1 та 2 показано порівняння першого року використання і до моменту написання цього матеріалу. Не доопрацювання ми будемо виправляти в наступному році по ходу вдосконалення навиків роботи з програмним забезпеченням. Так для збереження та сприянню відтворення флори та фауни парку працівниками наукового та лісового відділу проведена комплексна робота що включала:

- Робота з обладнанням, яке потрібне для збору, обробки та зберігання даних (смартфони для запису маршрутів патрулювання, фотоапарати для фіксації спостережень під час рейдів, комп'ютер із програмою SMART для зберігання та аналізу даних патрулювання).

- Продовження навчання співробітників парку, що охороняється, методам збору та обробки даних.

- У звітах розглядається ефективність роботи бригади, даються рекомендації та ставляться завдання щодо підвищення ефективності роботи на наступний період.

- Преміювання працівників, що ефективно працюють, за результатами патрулювання.

Водночас на кожній території, що охороняється, проводиться оцінка та вдосконалення програм біологічного моніторингу, які дозволять у майбутньому оцінити нашу роботу.

Отримані результати із використання SMART вперше дали можливість працівникам наукового відділу та інспекторам, побачити на картах маршрути патрулювання різних бригад. Крім цього, у звітах можна переглянути прості малюнки та таблиці, в яких зазначено кількість днів та дистанції патрулювання, тривалість рейдів та результати роботи кожної бригади. Ми сподіваємось, що пророблена робота в першому та наступних звітах буде цікавою з наукової точки зору.

Карта всіх маршрутів в перший рік використання SMART зображена на рис.1

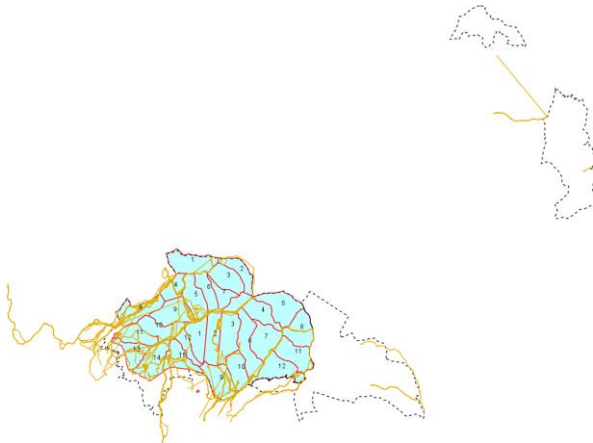

Рис. 1 Карта всіх маршрутів в перший рік використання SMART

Карта всіх маршрутів за весь період використання SMART зображена на Рис.2

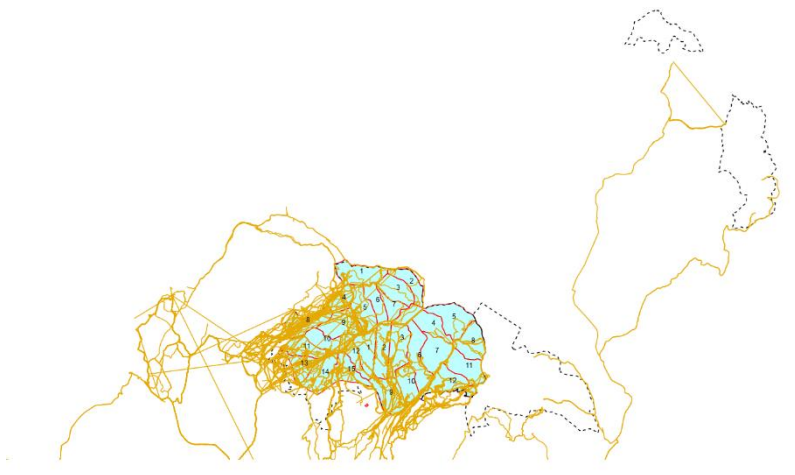

Рис. 2 Карта всіх маршрутів за весь період використання SMART.

Для наглядності роботи із програмою смарт хочемо показати карту де зображені всі спостереження ссавців на охоронній території.

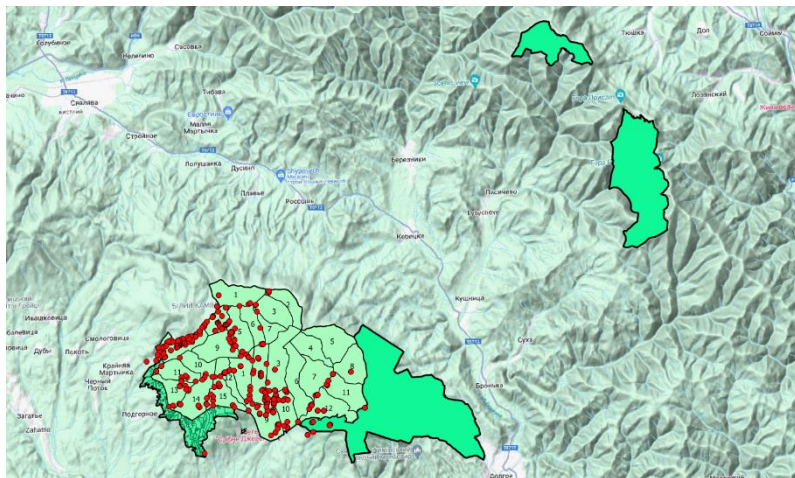

Рис. 3 Всі спостереження ссавців на території НПП «Зачарований край»

На карті у вигляді червоних крапок ми можемо бачити поширення ссавців та їхніх слідів на охоронній території і побачити, що

найбільша кількість спостережень була виявлена на території Підгірнянського лісництва. Так звичайно, адже місця де були виявлені спостереження найбільш віддалені від населених пунктів, але це не свідчить що на цих територіях сконцентрована найбільша кількість тварин. Є й інші території парку, де є прогалини і це пов'язано із недостатнім охопленням території і над цією задачею ми плануємо працювати в цьому році.

Ми можемо говорити, що результати проробленої роботи підкреслюють важливе значення території, що охороняється і є ключовими ділянками відтворення червонокнижних видів.

Вже на протязі 14 років працівниками наукового відділу та службою охорони проводиться моніторинг чисельності диких звірів, але сьогодні в наших руках з'явився інструмент за допомогою якого моніторинг буде піднято на якісно інший рівень. Так ми зможемо з високою долею ймовірності визначити ріст чи спад чисельності тих чи інших диких тварин на охоронній території і приймати відповідні міри.

Згодом ми плануємо використати програмно-технологічний комплекс для відслідковування сил затрачених на боротьбу з браконьєрством і отриманих результатів. Ми плануємо започаткувати такий метод на можливостях вищевказаної технології де всі зібрані дані просторово зв'язані і можуть бути відображені на карті. Моніторинг такої діяльності дозволить оцінити і порівняти затрачені зусилля і отримані результати у різних бригад, на різних ділянках і в різні періоди часу.

Висновки:

За час користування програмно-технологічним комплексом SMART ми можемо підсумувати, що головною перевагою системи SMART є те, що вона проста у застосуванні, і має потужний інструментарій автоматичного аналізу даних, які заносяться в базу в реальному часі з використанням сучасних інформаційних технологій, та формування звіту. Створюється система моніторингу основних показників, що постійно поповнюється. Таких, наприклад, як кількість, місце та протяжність рейдів, зустрічі слідів тварин та їх розподіл на території, що охороняється, місця порушень

режиму та браконьєрства тощо. У результаті ми підходимо до так званого адаптивного менеджменту, тобто управління процесами охорони біологічних ресурсів відповідно до змін зовнішнього середовища. А це вже якісно інша, ефективніша модель охорони заповідних територій.

Література:

1. Літопис природи НПП «Зачарований край»

УДК 330.3

Економічні науки

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кульбачний А.В.

студент магістратури,

*Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет*

імені академіка Юрія Бугая»

м. Київ

Рудаков О.М.,

кандидат економічних наук

ДІТМ ЗВО «Міжнародний

науково-технічний університет

імені академіка Юрія Бугая»

м. Краматорськ

Управління якістю продукції на підприємстві є важливою складовою успішного бізнесу, оскільки впливає на задоволення клієнтів, конкурентоспроможність компанії та загальну ефективність виробництва.

Визначення стандартів якості для продукції, які відповідають вимогам клієнтів і відповідним регуляторним вимогам. Це може включати якісні характеристики, технічні специфікації, екологічні та безпекові стандарти тощо.

Розробка та впровадження систем контролю якості на всіх етапах виробництва, від початкового сировини до готової продукції. Це може включати випробування, інспекцію, аудит якості тощо.

Забезпечення навчання та розвитку персоналу з питань якості, щоб забезпечити їхню компетентність у виконанні завдань забезпечення якості.

Встановлення партнерських відносин з постачальниками та вимоги до них щодо якості їхньої продукції або послуг, оскільки якість вхідних матеріалів і послуг може суттєво впливати на якість кінцевої продукції.

Управління якістю продукції на сучасних підприємствах є критично важливою складовою успішної діяльності в умовах посиленої конкуренції та зростаючих вимог споживачів. Забезпечення високої якості продукції стає ключовим фактором для здобуття та збереження довіри клієнтів, підтримання конкурентоспроможності та позиціонування бренду на ринку.

Система управління якістю включає в себе ряд стратегій та практик, які спрямовані на забезпечення відповідності продукції встановленим стандартам та вимогам. Це охоплює визначення стандартів якості, розробку та впровадження систем контролю, постійне вдосконалення процесів, навчання персоналу та взаємодію з постачальниками. Крім того, активна взаємодія з клієнтами та залучення їхнього зворотного зв'язку також відіграють важливу роль у процесі забезпечення якості.

Наслідком ефективного управління якістю є зменшення витрат на брак та відновлення, підвищення рівня задоволеності клієнтів, покращення репутації компанії та збільшення конкурентоспроможності на ринку. У той же час, недоліки в управлінні якістю можуть призвести до серйозних втрат та негативного впливу на діяльність підприємства, включаючи втрату довіри споживачів та юридичні проблеми.

Отже, управління якістю продукції залишається високоактуальною проблемою для підприємств будь-якої галузі. Це вимагає постійного удосконалення систем та процесів з метою забезпечення високої якості продукції, задоволення потреб споживачів та досягнення стратегічних цілей бізнесу.

Мета даного дослідження полягає в ретельному вивченні та аналізі системи управління якістю продукції на підприємстві з

метою виявлення ключових факторів, що впливають на ефективність цієї системи.

Запропонування конкретних стратегій та заходів з покращення системи управління якістю продукції з метою досягнення кращих результатів та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Досвід ефективного менеджменту підприємства дійсно підтверджує, що система управління якістю є вирішальним фактором для формування конкурентоспроможності продукції та забезпечення сталого розвитку підприємства [1].

Головним завданням кожної держави світу є прискорення соціально-економічного розвитку. Розвиток інтеграції та глобалізації економіки зумовлює необхідність створення на вітчизняних підприємствах інтегрованих систем управління якістю продукції, які використовують взаємопов'язану систему стандартів і мають конкурентні переваги для забезпечення якості продукції.

Це завдання стає особливо актуальним у контексті сучасного глобалізованого ринку, де конкуренція зростає, а вимоги до якості продукції постійно змінюються. Інтегровані системи управління якістю дозволяють підприємствам ефективно впоратися з цими викликами шляхом створення комплексних підходів до контролю якості, використання стандартів та нормативів, а також забезпечення постійного вдосконалення процесів виробництва [2].

Система управління якістю продукції на підприємстві має значний вплив на загальний успіх бізнесу. Ретельний аналіз поточного стану системи управління якістю дозволив виявити як сильні, так і слабкі сторони. Серед сильних сторін були відзначені наявність стандартів якості, високий рівень залучення персоналу та встановлені процедури контролю якості. Однак, серед слабких сторін була виявлена потреба в поліпшенні комунікації між відділами, нестабільність процесів та відсутність системи збору та аналізу зворотного зв'язку від клієнтів.

Підвищення ефективності системи управління якістю сприяє покращенню якості продукції, зменшенню витрат на брак та повернення, підвищенню рівня задоволеності клієнтів та збільшенню

прибутковості підприємства. Рекомендації, що були розроблені на основі результатів дослідження, включають в себе вдосконалення процесів комунікації, впровадження стабільних методів контролю якості, вдосконалення системи збору та аналізу зворотного зв'язку від клієнтів, а також навчання персоналу щодо важливості управління якістю та його впливу на бізнес. Ці рекомендації мають на меті покращити ефективність системи управління якістю та сприяти подальшому успіху підприємства на ринку.

Досвід ефективного менеджменту підприємства дійсно підтверджує, що система управління якістю є вирішальним фактором для формування конкурентоспроможності продукції та забезпечення сталого розвитку підприємства [3].

Система управління якістю продукції є ключовим фактором для досягнення успіху підприємства. Вона впливає на якість продукції, репутацію бренду, задоволення клієнтів та фінансові показники.

Дослідження виявило як сильні, так і слабкі сторони системи управління якістю. Серед сильних сторін - наявність стандартів якості та залучення персоналу. Однак, слабкі сторони включають нестабільність процесів та відсутність ефективної системи збору зворотного зв'язку від клієнтів.

Підвищення ефективності системи управління якістю сприяє покращенню якості продукції, зменшенню витрат на брак та повернення, підвищенню рівня задоволеності клієнтів та збільшенню прибутковості підприємства.

Для покращення системи управління якістю продукції рекомендується вдосконалення комунікації між відділами, впровадження стабільних методів контролю якості, розробка ефективної системи збору та аналізу зворотного зв'язку від клієнтів, а також навчання персоналу щодо важливості управління якістю та його впливу на бізнес.

Отже, вдосконалення системи управління якістю продукції може значно підвищити конкурентоспроможність та успішність підприємства на ринку.

Література:

1. Білецький Е.В., Янушкевич Д.А., Шайхлісламов З.Р. Управління якістю продукції та послуг: навчальний посібник. Харків: Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ. 2019. 222 с.
2. Валявський С.М. Управління якістю продукції на підприємстві в умовах входження України в ЄС. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4617>
3. Капінос Г.І., Ларіонова К.Л., Липчак М.І. Проблеми та перспективи впровадження концепції загального менеджменту якості (TQM) на вітчизняних підприємствах в умовах євроінтеграції. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2019. № 4. Т. 1. С. 100–105. DOI: 10.31891/2307-5740-2019-272-4-1-100-105.

УДК 504.54:621.039.58(477.42)

Екологічні науки

КОМПЛЕКСНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ВОДОЙМ ЖИТОМИРСЬКОГО ПОЛІССЯ ПІСЛЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Махінко Роман Григорович
аспірант

Поліський національний університет
м. Житомир, Україна

Вступ. Катастрофічна аварія на Чорнобильській атомній електростанції, яка сталася 26 квітня 1986 року, спричинила безпрецедентне забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами. Величезна хмара радіоактивних випадінь, що утворилася внаслідок вибуху реактора, поширилася на значні території України, Білорусі, Росії та інших країн Європи. Житомирське Полісся, розташоване недалеко від епіцентру аварії, зазнало масштабного радіоактивного забруднення.

Одним із найбільш вразливих компонентів довкілля виявилися водні екосистеми регіону. Радіонукліди, такі як ^{137}Cs (цезій-

137) та ^{90}Sr (стронцій-90), потрапили у ґрунтові та поверхневі води, забруднюючи річки, озера та ставки. Високі рівні радіації у водоймах становлять серйозну загрозу для здоров'я людей, які використовують їх для питного водопостачання, рибальства та рекреаційних цілей. Крім того, радіоактивне забруднення водойм негативно впливає на стан екосистем, спричиняючи порушення біологічних процесів та загрожуючи біорізноманіттю.

Незважаючи на те, що минуло вже понад 35 років з моменту аварії, проблема забруднення водойм Житомирського Полісся радіонуклідами залишається актуальною та потребує невідкладних заходів з мінімізації її наслідків. Це питання має важливе значення для забезпечення екологічної безпеки регіону, збереження здоров'я населення та відновлення природних екосистем.

Актуальність теми. Актуальність проблеми мінімізації наслідків забруднення водойм Житомирського Полісся радіонуклідами після аварії на Чорнобильській АЕС є надзвичайно високою з огляду на такі фактори:

1. Безпека водних ресурсів для населення. Забруднення водойм радіонуклідами створює ризики для здоров'я людей, які використовують їх для питного водопостачання, риболовлі та рекреаційних цілей. Мінімізація забруднення є необхідною для запобігання негативним наслідкам опромінення.

2. Збереження екосистем водойм. Радіоактивне забруднення порушує природні процеси у водних екосистемах, негативно впливаючи на рослинний і тваринний світ. Заходи з очищення водойм сприятимуть відновленню біорізноманіття та стабільності екосистем.

3. Сталій розвиток регіону. Забезпечення екологічної безпеки водних ресурсів є ключовим фактором для сталого розвитку Житомирського Полісся, зокрема для ведення сільського господарства, розвитку туризму та збереження природних ландшафтів.

4. Запобігання поширенню радіонуклідів. Забруднені водойми можуть стати джерелом вторинного забруднення ґрунтів, атмосферного повітря та підземних вод. Мінімізація наслідків забруднення допоможе запобігти подальшому розповсюдженню радіонуклідів.

5. Дотримання міжнародних стандартів. Україна, як країна-учасниця міжнародних угод у сфері ядерної безпеки та охорони довкілля, зобов'язана вживати заходів для мінімізації наслідків радіоактивного забруднення.

Таким чином, мінімізація наслідків забруднення водойм Житомирського Полісся радіонуклідами є нагальною проблемою, яка потребує комплексного підходу та невідкладних дій з боку держави, наукової спільноти та громадськості.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження є розробка ефективних заходів для мінімізації наслідків забруднення радіонуклідами водойм Житомирського Полісся після аварії на Чорнобильській АЕС та відновлення екологічної рівноваги в регіоні.

Провести комплексний аналіз поточного стану забруднення водойм Житомирського Полісся радіонуклідами, визначити найбільш уражені ділянки та рівні забруднення. Оцінити вплив радіоактивного забруднення на стан водних екосистем, біорізноманіття та здоров'я населення регіону. Вивчити існуючі методи очищення водойм від радіонуклідів та проаналізувати їх ефективність, переваги і недоліки. Розробити інноваційні технологічні рішення для видалення радіонуклідів з води та донних відкладень, адаптовані до специфічних умов Житомирського Полісся. Запропонувати комплекс екологічних заходів для відновлення порушених водних екосистем та підтримання їх стабільного функціонування. Розглянути організаційні та управлінські механізми для ефективної реалізації запропонованих заходів на регіональному та державному рівнях. Провести оцінку економічної доцільності та екологічної ефективності запропонованих рішень для мінімізації наслідків забруднення водойм. Сформулювати рекомендації щодо подальших наукових досліджень та моніторингу стану водних екосистем Житомирського Полісся.

Реалізація поставлених завдань дозволить розробити комплексну стратегію для мінімізації наслідків радіоактивного забруднення водойм Житомирського Полісся та відновлення екологічної рівноваги в регіоні.

Результати та обговорення. Житомирське Полісся, розташоване в зоні безпосереднього впливу аварії на Чорнобильській АЕС, залишається однією з найбільш забруднених радіонуклідами територій України. Водні об'єкти регіону зазнали значного радіоактивного забруднення внаслідок атмосферних випадінь та переносу радіонуклідів ґрунтовими та поверхневими водами.

Згідно з даними моніторингу, найбільш забрудненими радіонуклідами ^{137}Cs та ^{90}Sr в сотні разів більше норми є водойми, які знаходяться в зоні відчуження Чорнобильської АЕС. Рівні забруднення ^{137}Cs та ^{90}Sr у деяких річках, озерах та ставках Житомирського Полісся перевищують допустимі норми в десятки разів.

Забруднення ^{90}Sr , який має більш тривалий період напіврозпаду, є менш вираженим, але також становить загрозу. У деяких водоймах концентрація цього радіонукліда в декілька разів перевищує норму.

Варто зазначити, що рівні радіоактивного забруднення водойм значно знизилися порівняно з першими роками після аварії завдяки природним процесам розпаду радіонуклідів та їх міграції. Однак, вони все ще залишаються на критично високому рівні, що вимагає невідкладних заходів для мінімізації екологічних наслідків.

Річки Тетерів, Случ, Іршнь, Уж, Ірша та їх притоки також зазнали значного радіоактивного забруднення. У верхній течії річки Уж, поблизу міста Народичі, рівні ^{137}Cs у воді досягають 5-10 Бк/л. У притоці Уж - річці Нориця, концентрації ^{137}Cs сягають 20-30 Бк/л.

Водосховища та озера Житомирського Полісся, розташоване за на значних відстанях від Чорнобильської АЕС, мають рівні забруднення ^{137}Cs у воді близько 1-3 Бк/л. У донних відкладеннях концентрації цезію можуть бути вищими - до 10-20 кБк/кг. Невеликі ставки також виявились забрудненими внаслідок переносу радіонуклідів водними потоками.

Важливо відзначити, що забруднення водойм радіонуклідами не є рівномірним і значно варіюється залежно від відстані до епіцентру аварії, типу водного об'єкту, геологічних та гідрологічних

особливостей місцевості. Це вимагає диференційованого підходу до вибору методів очищення для різних водойм регіону.

Крім того, слід враховувати, що крім забруднення води, суттєвим джерелом радіоактивного опромінення є донні відкладення, які акумулюють значні кількості радіонуклідів та можуть сприяти їх міграції та біологічному перенесенню по харчових ланцюгах.

Радіоактивне забруднення водойм Житомирського Полісся має згубний вплив як на природні водні екосистеми: - порушення природних біологічних процесів у воді, зокрема фотосинтезу та продукції органічної речовини, зниження видового різноманіття водної рослинності та безхребетних організмів, накопичення радіонуклідів у гідробіонтах та їх міграція по трофічних ланцюгах, генетичні мутації та порушення репродуктивних функцій у риб та інших водних тварин, так і на здоров'я місцевого населення: - підвищений ризик онкологічних захворювань у мешканців забруднених територій, можливі порушення репродуктивної функції, ембріонального та постнатального розвитку, збільшення частоти спадкових захворювань та генетичних мутацій, психологічний тиск та страх за стан здоров'я у населення забруднених територій.

Існують рекомендовані заходи для зменшення забруднення водойм, такі як, обмеження доступу до забруднених водойм, створення санітарно-захисних зон навколо найбільш забруднених водойм, обмеження використання водойм для питного водопостачання, рибальства та рекреаційних цілей, внесення природних мінеральних сорбентів для зв'язування радіонуклідів у донних відкладеннях, використання сорбційних завіс з рослинних матеріалів (торф, солома) для очищення поверхневого стоку, додавання хімічних реагентів для осадження радіонуклідів у вигляді нерозчинних сполук, застосування коагулянтів для видалення радіоактивних часток з води, вирощування водних рослин, здатних акумулювати радіонукліди, та їх періодичне вилучення, створення біоплато з вищих водних рослин для очищення забруднених вод, регулярні спостереження за рівнями радіоактивного забруднення водойм, збір даних про міграцію та накопичення радіонуклідів в екосистемах водойм.

Ми пропонуємо технологічні, електрохімічні, мембранні, фотокалітичні, біологічні методи та заходи з мінімізації наслідків забруднення водойм Житомирського Полісся радіонуклідами, такі як:

-Використання природних та синтетичних сорбентів (цеоліти, глини, вуглецеві нанотрубки) для вилучення радіонуклідів з води та донних відкладень. Створення сорбційних завіс та фільтрів для очищення водотоків.

-Електрокоагуляція для осадження радіонуклідів з води у вигляді гідроксидів. Електрохімічна деструкція органічних сполук, що містять радіонукліди.

-Застосування зворотного осмосу, нанофільтрації та ультрафільтрації для видалення радіонуклідів з води. Використання селективних мембран для розділення радіонуклідів.

-Використання фотокатализаторів (TiO_2 , ZnO) для розкладання радіоактивних сполук під дією УФ-випромінювання. Комбінування фотокаталізу з окисненням та сорбцією.

-Фіторе mediaція з використанням гіперакумуляюючих водних рослин. Застосування immobilized biofilms та мікробних паливних комірок.

Екологічні заходи для відновлення природних екосистем:

-Ревіталізація водойм (відновлення гідрологічного режиму та природних русел річок, розчищення та реконструкція забруднених ставків та озер);

-Формування буферних зон (створення прибережних захисних смуг з природної рослинності, відновлення заплавних лук та боліт для акумуляції радіонуклідів);

-Біорізноманітність водойм (реінтродукція аборигенних видів водних рослин та тварин, боротьба з інвазивними видами, що можуть переносити радіонукліди);

-Моніторинг та наукові дослідження (постійний радіоекологічний моніторинг відновлених водойм, вивчення міграції радіонуклідів у водних екосистемах).

Організаційні та управлінські заходи:

-Нормативно-правове забезпечення (удосконалення законо-

давчої бази щодо поводження з радіоактивно забрудненими територіями, затвердження комплексної програми з реабілітації водойм Житомирського Полісся);

-Організаційна структура (створення координаційного органу з реалізації програми очищення водойм, налагодження міжвідомчої та міжнародної співпраці);

-Фінансування та інвестиції (виділення цільового державного фінансування на реабілітацію водойм, залучення приватних інвестицій та міжнародної допомоги);

-Інформаційна підтримка (широке інформування населення про заходи з очищення водойм, впровадження екологічної освіти та просвітницьких програм);

-Науково-технічна підтримка (розробка інноваційних технологій очищення водойм, наукове обґрунтування вибору методів реабілітації).

Комплексна реалізація запропонованих заходів дозволить мінімізувати наслідки радіоактивного забруднення водойм Житомирського Полісся та відновити їх екологічний стан.

Запропоновані заходи з мінімізації наслідків забруднення водойм Житомирського Полісся радіонуклідами мають значний потенціал для відновлення екологічного стану регіону. Очікувані результати їх впровадження:

1. Зниження рівнів радіоактивного забруднення води та донних відкладень завдяки застосуванню сорбційних, електрохімічних, мембранних та фотокаталітичних методів. У деяких випадках ефективність очищення може сягати 90-99%.

2. Відновлення біорізноманіття водойм шляхом ревіталізації екосистем, створення буферних зон, реінтродукції аборигенних видів. Це забезпечить стійкість екосистем до радіаційного впливу.

3. Підвищення безпеки водокористування для населення регіону завдяки зниженню ризиків опромінення від забруднених водойм.

4. Поступове збереження та відродження природних ландшафтів Житомирського Полісся, сприяння розвитку рекреаційної діяльності та екологічного туризму.

5. Дотримання міжнародних норм радіаційної безпеки та виконання зобов'язань України в рамках відповідних конвенцій.

Серед запропонованих технологічних рішень кожен метод має свої переваги та недоліки: Сорбційні матеріали - ефективні, відносно недорогі, але потребують утилізації відпрацьованих сорбентів. Електрохімічні методи - високоефективні, компактні, але енергозатратні та можуть генерувати вторинні відходи. Мембранні технології - забезпечують глибоке очищення, але вимагають попередньої підготовки води та часто зворотного осмосу. Фотокаталітичні процеси - екологічно безпечні, можуть руйнувати органічні сполуки радіонуклідів, проте чутливі до забруднення каталізатора. Біологічні методи - економічні, використовують природні процеси, але повільні та потребують ретельного моніторингу. Екологічні заходи з ревіталізації водойм та відновлення екосистем є довготривалими, але забезпечують комплексне відродження природного середовища регіону. Організаційні та управлінські заходи є обов'язковими для успішної реалізації технічних та екологічних рішень, однак вимагають значних зусиль з боку держави та залучення додаткових ресурсів.

Лише збалансоване поєднання різних підходів, з урахуванням специфіки кожної водойми, дозволить досягти максимальної ефективності в подоланні наслідків радіоактивного забруднення.

Для ефективного впровадження запропонованих заходів із мінімізації наслідків радіоактивного забруднення водойм Житомирського Полісся необхідно врахувати наступні рекомендації, які будуть сприяти ефективній реалізації комплексної програми з подолання наслідків радіоактивного забруднення водойм, забезпеченню екологічної безпеки регіону та відновленню порушених екосистем:

1. Розробити деталізовану програму реабілітації водойм на державному та регіональному рівнях з чітким розподілом повноважень, ресурсів та термінів виконання.
2. Провести ретельну інвентаризацію та картування забруднених водойм, визначити пріоритетні об'єкти для очищення.
3. Здійснити вибір оптимальних технологій очищення для

кожної водойми на основі її специфічних характеристик, рівнів забруднення та техніко-економічного обґрунтування.

4. Забезпечити належне фінансування програми шляхом виділення коштів із державного бюджету, залучення міжнародної допомоги та впровадження економічних стимулів для приватних інвесторів.

5. Створити сучасну інфраструктуру для збору, транспортування та безпечної утилізації радіоактивних відходів, що утворюватимуться під час очищення водойм.

6. Налаштувати тісну міжвідомчу координацію та співпрацю між органами державної влади, науковими установами, громадськими організаціями та місцевими громадами.

7. Запровадити системний радіоекологічний моніторинг водойм до, під час і після їх реабілітації для оцінки ефективності заходів.

8. Продовжити наукові дослідження з вивчення міграції радіонуклідів у водних екосистемах, розробки інноваційних технологій очищення, а також відновлення біорізноманіття.

9. Забезпечити належне інформування та екологічну просвіту населення щодо процесу реабілітації водойм, радіаційних ризиків та правил безпечного водокористування.

10. Розглянути можливість створення міжнародного наукового центру з питань радіоекологічного відновлення територій на базі Житомирського Полісся.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що проблема забруднення водойм Житомирського Полісся радіонуклідами внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС залишається актуальною і потребує невідкладних заходів для її розв'язання.

Визначено сучасні рівні радіоактивного забруднення водойм регіону, які в деяких випадках перевищують допустимі норми в десятки разів, становлячи загрозу для екосистем та здоров'я населення.

Запропоновано комплекс технологічних рішень для очищення води та донних відкладень від радіонуклідів, зокрема сорбційні, електрохімічні, мембранні, фотокаталітичні та біологічні методи.

Розроблено екологічні заходи для відновлення порушених водних екосистем, включаючи ревіталізацію водойм, створення буферних зон, відродження біорізноманіття.

Визначено організаційні та управлінські механізми для ефективною реалізації запропонованих заходів, зокрема вдосконалення нормативно-правової бази, створення координаційних органів, залучення інвестицій.

Проведено оцінку ефективності запропонованих рішень, їх переваг та недоліків, а також сформульовано рекомендації для практичного впровадження та подальших досліджень.

Реалізація запропонованих заходів дозволить мінімізувати наслідки радіоактивного забруднення, відновити екологічний стан водойм Житомирського Полісся та забезпечити екологічну безпеку регіону.

Незважаючи на комплексний характер проведеного дослідження, існують перспективи його поглиблення та розширення, а саме: детальне вивчення механізмів міграції та трансформації радіонуклідів у водних екосистемах для розробки ефективніших методів їх вилучення; дослідження впливу радіоактивного забруднення на генетичному та молекулярному рівнях для оцінки довгострокових наслідків для біоти водойм; пошук нових інноваційних технологій очищення водойм, зокрема на основі нанотехнологій, плазмових процесів, комбінованих методів; розробка економічно ефективних методів утилізації та захоронення радіоактивних відходів від очищення водойм; вивчення можливостей залучення потенціалу мікроорганізмів до процесів очищення та відновлення водних екосистем; оптимізація систем радіоекологічного моніторингу водойм із застосуванням сучасних методів дистанційного зондування та геоінформаційних технологій; дослідження соціально-економічних та психологічних аспектів реабілітації територій, постраждалих від радіоактивного забруднення; обмін досвідом та налагодження міжнародного співробітництва у сфері радіоекологічного відновлення навколишнього середовища.

Продовження наукових досліджень у зазначених напрямках сприятиме поглибленню знань, вдосконаленню існуючих методів

та розробці нових ефективних підходів до мінімізації наслідків радіоактивного забруднення водних екосистем.

Реалізація комплексу запропонованих заходів має важливе значення для подолання негативних наслідків радіоактивного забруднення водойм Житомирського Полісся та забезпечення сталого відродження регіону:

1. Екологічна безпека. Очищення водойм від радіонуклідів та відновлення екосистем дозволить мінімізувати ризики опромінення для населення та біоти, забезпечить екологічну рівновагу в регіоні.

2. Збереження водних ресурсів. Реабілітовані водойми можуть бути використані для питного водопостачання, рибного господарства та рекреаційних цілей, сприяючи сталому розвитку Житомирського Полісся.

3. Відродження природного різноманіття. Запропоновані заходи створять сприятливі умови для відновлення популяцій рідкісних видів рослин і тварин, що зазнали негативного впливу радіації.

4. Економічний розвиток регіону. Екологічно безпечно докільля відкриє нові перспективи для розвитку туризму, сільського господарства та інших галузей економіки.

5. Соціальна стабільність. Зменшення радіаційних загроз та покращення якості життя сприятиме соціальній стабільності в регіоні, подоланню психологічного стресу в населення.

6. Виконання міжнародних зобов'язань. Впровадження програми реабілітації водойм продемонструє відповідальність України у сфері ядерної та радіаційної безпеки, її прихильність до міжнародних угод.

7. Науково-технічний прогрес. Розробка інноваційних технологій очищення водойм стимулюватиме розвиток вітчизняної науки та створення високотехнологічних виробництв.

8. Міжнародне співробітництво. Реалізація масштабної програми реабілітації забруднених територій сприятиме залученню міжнародної експертизи, технологій та інвестицій.

Чорнобильська катастрофа 1986 року спричинила масштабне

радіоактивне забруднення території Житомирського Полісся, зокрема його водних екосистем. Незважаючи на тривалий час, що минув, проблема реабілітації забруднених водойм залишається гострою і потребує невідкладних заходів.

У ході дослідження було розроблено комплексну стратегію для мінімізації наслідків радіоактивного забруднення водойм Житомирщини. Запропоновано низку інноваційних технологічних рішень для вилучення радіонуклідів з води та донних відкладень, зокрема сорбційні, електрохімічні, мембранні, фотокаталітичні та біологічні методи. Визначено екологічні заходи для ревіталізації водних екосистем, відновлення біорізноманіття та формування захисних буферних зон.

Окреслено організаційні та управлінські механізми успішної реалізації програми реабілітації водойм на регіональному та державному рівнях. Проведено оцінку ефективності запропонованих рішень, визначено їх переваги та недоліки, сформульовано рекомендації для подальших наукових досліджень.

Впровадження розробленої стратегії дозволить мінімізувати екологічні загрози, відновити природні водні екосистеми Житомирського Полісся, забезпечити радіаційну безпеку водокористування для населення та створити передумови для сталого розвитку регіону. Реалізація проекту реабілітації забруднених територій продемонструє відповідальність України у сфері ядерної безпеки, сприятиме залученню міжнародної експертизи, технологій та інвестицій, стимулюватиме вітчизняну науку та високотехнологічне виробництва.

Таким чином, впровадження запропонованих заходів з мінімізації наслідків радіоактивного забруднення водойм Житомирського Полісся матиме визначальне значення для відновлення екологічної рівноваги, забезпечення сталого розвитку регіону та підвищення рівня життя населення.

Література:

1. Статков В. Радіоекологія водойм. Київ: ІГН НАНУ, 2011. 195 с.
2. Киреев С.І. Радіоекологія прісноводних екосистем в зоні впливу аварії на Чорнобильській АЕС. Мінськ: БДУ, 2021. 167 с.

3. Кашпаров В.О., Жученко М.А, Левченко О.М. Сучасний радіоекологічний стан території зони відчуження // Ядерна та радіаційна безпека, 2021, № 1(93).

4. Кузьменко М.І., Ландін В.П., Якович О.Д. Радіоекологічний стан водних екосистем зони відчуження Чорнобильської АЕС // Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету, 2018, № 2(67).

5. Лавренко Г.М., Лазарев М.П., Маслова О.В. (2009). Використання сорбційних завіс з рослинних матеріалів для очищення води. Екологічна безпека, (2), 35-40.

6. Гавриленко О.П., Маслова О.В., Волков Ю.В. (2009). Хімічне осадження радіонуклідів з водних розчинів. Ядерна та радіаційна безпека, (3), 44-49.

7. Ковриго, В. П., & Соломин, Г. А. (2008). Использование коагулянтов для очистки радиоактивных вод. Радиохимия, 50(1), 72-77.

8. Звіт ВООЗ "Здоров'я населення України, яке зазнало впливу наслідків Чорнобильської аварії" (2006).

9. Матеріали проекту ЄС "Підтримка зусиль України з реабілітації територій, забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи" (INTAS).

10. Закон України "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи".

11. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку обмеження споживання продуктів харчування та води".

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Мельников О.В.,

*студент магістратури,
Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Київ*

Рудаков О.М.,

*кандидат економічних наук, доцент
ДІТМ МНТУ «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Краматорськ*

У період становлення України як демократичної та правової держави спостерігається процес активних реформ у сфері державної служби та системи підготовки кадрів. Ці реформи націлені на побудову стабільної, заможної та конкурентоспроможної економіки. У цьому контексті закріплюються нові цінності для державних службовців, такі як патріотизм, порядність, компетентність та служіння людям. Також зростає значимість особистісного чинника та наукових знань у процесі оцінки діяльності працівників владних структур.

Актуальність проблеми стратегічного управління персоналом у системі публічної служби полягає в тому, що ефективне управління персоналом є ключовим чинником успіху будь-якої організації, включаючи державні установи. Особливо важливою є ця проблема в сучасному контексті, коли вимагається забезпечення високої ефективності та професійної компетентності публічних службовців для вирішення складних суспільних, економічних та політичних завдань.

Зміни в економічному, технологічному та соціальному середовищі вимагають від публічних служб демонстрації конкуренто-

спроможності через ефективне використання людських ресурсів.

Стратегічне управління персоналом сприяє підвищенню ефективності роботи публічних установ шляхом підбору, розвитку та збереження кваліфікованих працівників.

Вимоги до публічної служби включають прозорість, відкритість та відповідальність, що робить стратегічне управління персоналом ще важливішим для забезпечення дотримання цих принципів.

Швидкі зміни у соціально-економічному середовищі вимагають від публічних служб гнучкості та здатності до адаптації, що можливо завдяки ефективному управлінню персоналом.

Взаємозалежність управлінських проблем визначається не лише характером змін завдань перед органами влади, а й потребою нових ідей і підходів для розв'язання цих проблем. Це розкриває шляхи підвищення ефективності управління персоналом на всіх рівнях: державному, регіональному та муніципальному. Однак ці зміни недостатні для покращення якості життя громади. Тому для досягнення високих національних цілей необхідно проведення суспільно-економічних реформ.

Мета даного дослідження полягає в ретельному вивченні та аналізі стратегічного управління персоналом у системі публічної служби з метою розкриття його ключових аспектів, визначення факторів, що впливають на його ефективність, та розробки рекомендацій щодо вдосконалення цього процесу.

В межах стратегічного управління персоналом відбуваються зміни у підходах до управління персоналом, де традиційні аспекти роботи з кадрами набувають стратегічного значення. Це означає, що конкретні напрямки управління персоналом, такі як планування потреб у персоналі, відбір, ділова оцінка, навчання та інші, інтегруються зі стратегічними технологіями. Вони стають складовими стратегії управління персоналом та набувають нових якостей, спрямованих на досягнення цілей та стратегічних завдань підприємства [1].

Наукові дослідження зі стратегічного управління персоналом у системі публічної служби розглядають різні аспекти цієї

проблематики з метою розвитку та вдосконалення управлінської практики.

Аналіз ефективності впровадження стратегічного управління персоналом у різних країнах, включаючи порівняльні студії та оцінку найкращих практик.

Виявлення ключових факторів, що впливають на успішність стратегічного управління персоналом у публічній службі, таких як політична підтримка, організаційна культура, фінансування тощо.

Вивчення впливу стратегічного управління персоналом на результативність та ефективність публічних установ, включаючи аналіз зв'язку між показниками управління персоналом та досягненнями в реалізації стратегічних цілей.

Розробка інноваційних методів та підходів до стратегічного управління персоналом у публічній службі, зокрема використання новітніх технологій, включаючи штучний інтелект, аналітику даних тощо.

Виявлення проблем та викликів, що виникають у процесі впровадження стратегічного управління персоналом у публічній службі, та розробка рекомендацій щодо їх подолання.

Ці результати допомагають розуміти, які підходи до управління персоналом є найбільш ефективними та як їх можна впровадити у практику публічного управління для досягнення стратегічних цілей.

Дослідження спрямовані на розуміння найкращих практик та інновацій у стратегічному управлінні персоналом у публічній службі, а також на розробку рекомендацій для підвищення ефективності та результативності управлінської діяльності.

Наукові дослідження у цій області сприяють розвитку та вдосконаленню практики управління персоналом у публічній службі, а також покращенню її результативності та відповідності стратегічним цілям [2].

Головним мотиватором для розробки та впровадження стратегії управління персоналом є необхідність розроблення рекомендацій з вибору оптимального напрямку дій серед доступних альтернатив. Основними цілями стратегії розвитку та ефективного

використання трудового потенціалу публічної установи є підвищення якості та результативності роботи на основі стабільного соціально-економічного розвитку. Це досягається шляхом створення ефективної системи матеріального та морального стимулювання, орієнтованої на зростання конкурентоспроможності працівників та оптимізацію трудових ресурсів. До інших завдань входить формування високоякісної робочої сили, розвиток внутрішніх здібностей персоналу через навчання та постійний інтелектуальний розвиток, а також підвищення якості трудового життя для задоволення потреб працівників.

Отже, проблема стратегічного управління персоналом у системі публічної служби залишається надзвичайно актуальною, оскільки вона безпосередньо впливає на здатність держави до досягнення своїх стратегічних цілей і вирішення сучасних викликів.

Література:

1. Дейнега Х.М. Управління персоналом державної служби: зарубіжний досвід та умови впровадження в Україні. Економіка та держава. 2021. № 1. С. 151-153.
2. Мельник І. Формування персоналу органів державної влади – неодмінна умова підвищення ефективності державної служби. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львів. 2018. Вип. 16/17. С. 442-449.
3. Рубцов В.П. Державне управління та державні установи. К.: Університет «Україна». 2020. 440 с.

ВПЛИВ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА ТА
ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ГРОМАДСЬКУ СВІДОМІСТЬ
ТА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Моргій Г. В.,

*студентка факультету економіки і права
Харківського національного економічного
університету ім. С. Кузнеця,
м. Харків, Україна*

*Науковий керівник: Єрмоленко О. О.
к.е.н., доц..*

Загальновідомо, що цифрові технології вже давно ввійшли в усі сфери повсякденного життя, суттєво впливаючи на спосіб яким ми отримуємо інформацію, спілкуємося, взаємодіємо зі світом і навіть мислимо. Перехід до четвертої промислової революції, зокрема, в контексті диджиталізації, надає цьому процесові нові контури, визначає ключові тенденції та вимагає до себе всесторонньої уваги.

Почнемо з того, що диджиталізація — це глибинне проникнення цифрових та інноваційних технологій до діяльності організації, що радикально змінює процес і результати функціонування бізнесу, органів влади, недержавних об'єднань, а також принципи й форми їх комунікації одне з одним та з населенням. Корінням для впровадження цієї трансформації на теренах нашої держави стало прийняття Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, що мала на меті реалізацію прискореного сценарію цифрового розвитку, як найбільш релевантного для України з точки зору викликів, потреб та можливостей [1]. Безумовно, громадянське суспільство, представлене активістами, об'єднаннями, інститутами громадянського суспільства (ІГС), стало активним учасником процесів диджиталізації, піддалося змінам своїх традиційних функцій та місця у соціальному й економічному контексті. Дана взаємодія визначається не лише адаптацією до

нових технологічних реалій, але й формуванні інформаційного ландшафту. Наприклад, посилення рівня громадянської освіти, коли людям надається доступ до інформації про їхні права та обов'язки, основ демократичних процесів, народних консультацій та різноманітних програм участі.

Відкритий доступ до інформації дозволяє громадськості стежити за кожним етапом законодавчого процесу через онлайн-технології, коментуючи законопроекти та маючи доступ до стенограм, протоколів, графіків й інших матеріалів. Онлайн-засідання Верховної Ради України та електронні петиції роблять цей процес ще більш відкритим та доступним, надаючи можливість громадянам звертатися до Верховної Ради тим самим підвищуючи громадський вплив на роботу парламенту. Тоді як електронна платформа Prozorro вже неодноразово допомогла виявити штучні тендери та запобігла розкраданню бюджетних коштів.

Тим не менш, цифровізація не є чарівною паличкою, що стрімко з людство до готового рішення всіх демократично-бюрократичних питань. Так, голосування на виборах або референдумі через онлайн-мережу може піддатися ризику фальсифікації; автентифікація через електронні ключі теж не гарантує абсолютної прозорості, оскільки ми не можемо перевірити чесність вибору; має місце й ризик технічних ускладнень та збільшення вартості виборчого процесу [2].

Для досягнення переваг та уникнення ризиків диджиталізації, на загальнодержавному рівні необхідно вкладати в розвиток цифрової інфраструктури, посилювати заходи з кібербезпеки та забезпечувати доступність цифрових рішень для всіх громадян, включаючи тих, що мешкають у віддалених або слабо забезпечених послугами районах, адже, на жаль, варто враховувати і компоненти цифрової нерівності. На додаток, використання цифрових технологій має відбуватися етичним способом, гарантуючи захист приватності громадян.

Варто зазначити, що Україна активно приймає політичні рішення для подолання вже згаданого цифрового розриву, встановлення основ цифрової економіки та використання нових мож-

ливостей для розвитку суспільства. Наприклад, у вересні 2019 року була проведена публічна презентація Міністерством цифрової трансформації та бренду Цифрової держави. Фактичне впровадження законодавчих змін у сфері цифрових технологій враховує три основні напрями, представлені Єврокомісією в комплексному програмному документі "Єдиний цифровий ринок для Європи": покращення доступу до Інтернету для споживачів і підприємств; створення ефективного регулювання передових цифрових мереж; розвиток цифрової економіки через інвестиції, оперативну сумісність та стандартизацію [3].

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. №67-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.

2. Муненко, S., Lyulyov, O. (2022). The Impact of Digitalization on the Transparency of Public Authorities. *Business Ethics and Leadership*,6(2),103-115. [http://doi.org/10.21272/bel.6\(2\).103-115.202](http://doi.org/10.21272/bel.6(2).103-115.202)

3. Оксана Духнова. "Україна «в цифрі»": напрямки реформування Інформаційне право, 05 листопада 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/ukrayina-v-cifri-naprya-mki-reformuvannya.html>.

4. Кузьменко В. Діджиталізація публічних послуг: досвід України // *Public Administration and National Security* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15803245814464.pdf>.

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Мохір С. П.,

студентка навчально-наукового інституту права

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Узагальнююче поняття шлюбу наведено у ст. 21 СК. Відповідно до даної статті шлюб - це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. З цього визначення випливають три ознаки шлюбу, а саме: 1) це союз сімейний; 2) це союз між жінкою та чоловіком; 3) цей союз зареєстрований у державному органі ДРАЦС. Обов'язковість державної реєстрації шлюбу, як акту цивільного стану, закріплена у статті 49 ЦК. Державна реєстрація виконує важливу функцію охорони інтересів як приватних (насамперед того громадянина, який є безпосереднім учасником таких дій, подій), так і публічних: державна реєстрація актів цивільного стану встановлюється з метою охорони майнових та особистих немайнових прав громадян [1]. Органами ДРАЦС, які компетентні реєструвати шлюби, згідно із Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» є: а) відділи державної реєстрації актів цивільного стану Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, районних, районних у містах, міських (міст обласного значення), міськрайонних управлінь юстиції; б) виконавчі органи сільських, селищних і міських (крім міст обласного значення) рад; в) державну реєстрацію актів цивільного стану громадян України, які проживають або тимчасово перебувають за кордоном, проводять дипломатичні представництва і консульські установи України.

Для реєстрації шлюбу необхідно подати заяву. Заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком до будь-якого

органу ДРАЦС за їхнім вибором (ч. 1 ст. 28 СК України). Немає обмежень щодо подання заяви виключно за місцем реєстрації чи фактичного проживання. Форма заяви встановлена в додатку 8 до Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні. Якщо один з них або обоє через поважні причини не в змозі подати заяву особисто, то таку заяву можуть подати їхні представники (ч. 3 ст. 28 СК України). У такому разі заява про реєстрацію шлюбу, а також довіреність, в якій визначено повноваження представника, мають бути нотаріально засвідчені. 07 березня 2022 року Уряд затвердив Постанову № 213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану», якою спрощено укладення шлюбів з військовослужбовцями. Згідно з ним державна реєстрація шлюбу, якщо один із наречених є військовослужбовцем, може проводитися відділами ДРАЦС без особистої присутності такого нареченого (нареченої). При цьому заява військовослужбовця про державну реєстрацію шлюбу, що одночасно є підтвердженням факту надання ним згоди на шлюб, подається безпосередньому командирю (керівнику), щоб він засвідчив справжність підпису на відповідній заяві та забезпечується його передання до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, до якого подано особисто нареченим (нареченою) заяву про державну реєстрацію шлюбу. Факт реєстрації шлюбу може засвідчуватися актом про укладання шлюбу, який складається безпосереднім командиром (керівником) військовослужбовця, та скріплюється гербовою печаткою відповідного органу (військового формування). У Наказі Міністерства Юстиції України від 18 жовтня 2000 року № 52/5 «Про затвердження Правил реєстрації актів громадянського стану в Україні» наводиться перелік документів, який необхідно вказувати і подавати разом зі заявою та він є вичерпним. Також згідно зі зазначеним Наказом необхідно вказувати для військовослужбовця такі дані як відношення до військової служби, а саме: а) де перебуває на обліку; б) назва міста та номер поштової скриньки військової частини; в) де служить. Тобто копію військового квитка подавати не обов'язково, але відомості, які містяться в квитку необхідно зазначити у заяві.

Особи, які раніше перебували в шлюбі, повинні пред'явити документ, який підтверджує припинення попереднього шлюбу або визнання його недійсним, свідоцтво про розірвання шлюбу; рішення суду про розірвання шлюбу або про визнання шлюбу недійсним, яке набрало законної сили; свідоцтво про смерть одного з подружжя; висновок відділу ДРАЦС про анулювання актового запису при недійсності шлюбу тощо. Якщо попередній шлюб укладався в іноземній державі, то відповідні документи іноземної держави про його припинення мають бути видані компетентним органом та відповідним чином легалізовані, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України.

Присутність під час шлюбної церемонії є обов'язковою саме для молодят, представника тут не може бути. На час дії воєнного стану є виключення, може не бути присутнім той з молодят, що перебуває в лавах ЗСУ, працює в СБУ, Національній гвардії України, Державній прикордонній службі. За загальним правилом, шлюб реєструється після спливу одного місяця від дня подання заяви про реєстрацію шлюбу, але може бути зареєстрований до спливу цього строку з дозволу керівника органу ДРАЦС за наявності поважних причин (ч. 1 ст. 32 СК України). Разом з цим, шлюб може бути зареєстровано удень подання відповідної заяви або у будь-який інший день за бажанням наречених протягом одного місяця у разі вагітності нареченої, народження нею дитини, а також якщо є безпосередня загроза для життя нареченої або нареченого [2].

Державна реєстрація шлюбу включає в себе ряд послідовних дій:

1. Подача жінкою та чоловіком заяви про реєстрацію шлюбу до будь-якого органу ДРАЦС за їх вибором. Особи, що подали заяву набувають статусу наречених (ст. 28 СК України).

2. Ознайомлення органом ДРАЦС наречених з їхніми правами та обов'язками (ст. 29 СК України).

3. Взаємне повідомлення нареченими один одного про стан свого здоров'я (ст. 30 СК України).

4. Призначення дати реєстрації шлюбу та приготування наречених до реєстрації шлюбу (ст. 32 СК України).

5. Фактична реєстрація шлюбу в органі ДРАЦС (статті 33-34 СК України).

6. Видача свідоцтва про шлюб, яким засвідчується державна реєстрація шлюбу (ст.27 СК України).

Для громадян України, які проживають за кордоном можна звертатися до консульств і посольств України, які розташовані на території інших держав для проведення реєстрації шлюбу. Заява подається у формі, яка затверджена у відповідному посольстві, консульстві та разом з нею необхідно подати чинний закордонний паспорт, робочу візу та посвідку на постійне проживання – це підтвердження, що особа законно перебуває на території іншої держави. Вони подають заяву особисто і її розгляд триває 30 днів. Підставою для відмови в реєстрації шлюбу є коли особа, яка подає заяву немає повноважень як представник, тобто діє без довіреності. Реєстрація шлюбу з іноземцем може проводитися на Україні і іноземець має подати документи про легальне перебування в Україні.

Щодо виклику осіб, яким не можна надіслати позовну заяву, то воно здійснюється через оголошення на сайті суду. Якщо відповідач знаходиться на окупованій території та не має можливості подати позов, відповідно до аналізу ЦПК України відправити йому позовну заяву можна за підсудністю до судів, які найближчі за територією до окупованих.

Література:

1. Болгар О. В. (2021) До адміністративно-правового регулювання державної реєстрації актів цивільного стану. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. Вип. 6. С. 55-61. http://apnl.dnu.in.ua/6_2021/9.pdf

2. Сібірцева О. (2022) Новели у сфері реєстрації шлюбів, народження та смерті під час війни. Сайт Юридична газета online. <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/noveli-u-sferi-reestraciyi-shlyubiv-narodzheniya-ta-smerti-pid-chas-viyini.html>

ЗМІШАНА ФОРМА НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Нетикша К.В.,

*студент факультету Інноваційних технологій
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

У воєнний час навчальні заклади та їх учасники стикаються з численними викликами, які ускладнюють освітній процес та можуть мати серйозний вплив на якість освіти та майбутнє суспільства. Це і обмежений доступ до ресурсів, і припинення навчального процесу через евакуацію та переміщення під час повітряних тривог, і психологічний стрес, тощо. Відсутність стабільності у воєнний період робить навчання непередбачуваним та складним. Постійні зміни у політичній та соціальній ситуації можуть призвести до закриття навчальних закладів, зміни у навчальних планах та програмах, а також до переходу на інші форми навчання, які можуть бути менш ефективними або доступними. Для вирішення цих проблем необхідно розробляти та впроваджувати стратегії та програми, які забезпечують найвищий рівень доступу до якісної освіти для всіх умов воєнного конфлікту.

Але важливість навчання під час воєнного стану важко переоцінити, оскільки освіта відіграє критичну роль у забезпеченні стабільності, розвитку та виживанні суспільства навіть у найскладніших умовах. Ось декілька ключових аспектів, які відображають важливість навчання під час воєнного стану:

- забезпечення знань та навичок;
- збереження культурної спадщини та ідентичності;
- підтримка психологічного благополуччя;
- збереження рівня життя та економічного розвитку.

Навчання під час воєнного стану є не лише важливим, але й необхідним. Інвестування в освіту під час воєнного конфлікту є стратегічно важливим заходом для забезпечення майбутнього

процвітання та відновлення країни.

Інформатика є невід'ємною частиною воєнного стану, забезпечуючи ефективну комунікацію, аналіз даних, кібербезпеку та управління сучасними технологіями. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки нації та успішному веденні не тільки воєнних операцій, а і стає необхідним інструментом для забезпечення безпеки та допомоги населенню в умовах воєнного конфлікту.

В свою чергу, змішане навчання передбачає розробку інноваційних програм, які комбінують у собі класичні уроки з використанням різноманітних онлайн-ресурсів та інтерактивних занять. Цей підхід сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу, оскільки стимулює учнів з різними стилями навчання.

Основними принципами змішаного навчання є: гнучкість, індивідуалізація, використання інтерактивних технологій, самостійність, здорове балансування, яке враховує потребу учнів у регулярних зустрічах у класі для взаємодії з вчителями та однокласниками.

Використання різноманітних технологій та онлайн-ресурсів під час змішаного навчання дозволить учням оволодіти цифровими інструментами та підготувати їх до майбутніх викликів і можливостей на цифровому ринку праці.

Крім того, змішане навчання видається наочним та цілком раціональним кроком після довгого періоду дистанційного навчання у зв'язку з пандемією COVID-19.

Змішане навчання сприяє швидкій адаптації до нових ситуацій. У воєнний час ситуація може раптово змінюватися, і військовим доводиться швидко перегруповуватися та приймати стратегічні рішення. Змішане навчання дозволяє змінювати методи навчання та підходи до організації тренувань у відповідь на ситуацію, яка змінюється. Це, в свою чергу, допомагає забезпечити ефективну підготовку військових до різних викликів у воєнний час.

Однак, незважаючи на переваги, змішане навчання у воєнний час може мати низку недоліків, таких як упередженість у навчальних матеріалах, залежність від технологій, складність організації тренувань та втрата ефективності через відсутність прямого

фізичного контакту. Важливо збалансувати переваги та недоліки змішаного навчання для забезпечення ефективної підготовки здобувачів освіти у воєнний час.

Успішне змішане навчання передбачає ретельне планування, використання різноманітних методів та ресурсів, а також постійне оновлення та вдосконалення процесу. Саме такі ключові елементи допомагають забезпечити успіх у змішаному навчанні:

- чітке визначення мети та цілей навчання (специфічність, досяжність, зв'язок зі стандартами, урахування часових обмежень, мотивація) - допомагає учням та викладачам зосередитися на конкретних завданнях та досягненнях, що мають бути досягнуті під час навчання.;

- розробка ефективного навчального плану (визначення цілей навчання та очікуваних результатів навчання, аналіз аудиторії, визначення навчальних модулів та тем, вибір методів та ресурсів навчання, планування активностей визначення способів оцінювання, забезпечення підтримки та зворотного зв'язку, оцінка та корекція навчального плану) - є ключовим етапом у забезпеченні успішного змішаного навчання. Такий план повинен бути гнучким, структурованим та орієнтованим на досягнення конкретних цілей навчання;

- використання різноманітних навчальних методів та ресурсів (лекції та презентації, групова робота, інтерактивні вправи та завдання, самостійне вивчення, відеоуроки та вебінари, онлайн-платформи та інструменти, використання віртуальної та доповненої реальності) - змішане навчання дозволяє поєднувати традиційні методи з використанням сучасних технологій, що допомагає створити стимулююче та ефективне навчальне середовище, яке враховує індивідуальні потреби та стилі навчання учнів;

- індивідуалізація навчання (оцінка потреб учнів, персоналізований навчальний план, адаптивність матеріалів, різноманітність методів навчання, зворотний зв'язок та корекція, стимулювання самостійного навчання) - передбачає врахування потреб та інтересів кожного учня. Індивідуалізація може включати в себе персоналізовані завдання, адаптивне навчання з урахуванням рівня

знань та потреб кожного учня, а також можливості для самостійного вивчення та розвитку;

- постійне оцінювання та зворотний зв'язок (постійне оцінювання, зворотний зв'язок, індивідуалізований підхід, забезпечення прозорості та чесності, стимулювання самооцінки та саморефлексії) - важливо постійно оцінювати прогрес учнів та навчальний процес загалом. Це може включати в себе регулярні тестування, анкетування, збір фідбеку від учасників та аналіз результатів. Зворотний зв'язок дозволяє вчителям та учасникам навчального процесу підкоригувати стратегії навчання та покращити його ефективність;

- підтримка та навчання вчителів (навчання новим технологіям та методикам, обмін досвідом, менторство та підтримка, розвиток педагогічної компетентності, забезпечення доступу до ресурсів та підтримки, забезпечення часу для самостійного навчання) - відіграють важливу роль у забезпеченні успішного впровадження змішаного навчання. Це допомагає вчителям відчувати себе впевнено та компетентно у використанні нових підходів та технологій, що в свою чергу сприяє покращенню якості навчання та досягненню навчальних цілей.

Успішне змішане навчання вимагає інтеграції цих ключових елементів у навчальний процес. Вони допомагають створити структуроване та ефективне навчальне середовище, яке сприяє досягненню навчальних цілей та розвитку учасників.

Під час воєнного стану навчання інформатики стикається з численними викликами та обмеженнями, які виникають внаслідок специфіки воєнного конфлікту та його впливу на навчальну систему. Використання цих методів та підходів, а саме: безпека інформації, шифрування даних, багаторівнева аутентифікація, захист мережевої інфраструктури, регулярне навчання та аудит безпеки, створення політики безпеки, використання захищених засобів комунікації, строгий контроль доступу - сприяє забезпеченню безпеки інформації під час воєнного стану та дозволяє ефективно захищати конфіденційні дані від кіберзагроз.

Є способи, що дозволяють забезпечити доступність необхід-

них ресурсів для навчання інформатики під час воєнного стану та сприяють неперервності навчального процесу навіть у складних умовах навчання: (доступність ресурсів, мобільні навчальні платформи, офлайн-ресурси, спільні ресурси, мобільні інтернет-з'єднання, локальні мережі, підтримка від держави та міжнародних організацій)

Під час воєнного стану стрес та психологічний дискомфорт можуть бути серйозними проблемами для учнів та вчителів. Однак існують різні способи вирішення цих проблем: (психологічна підтримка, психологічні тренінги та ресурси, фізичні вправи та релаксація, підтримка спільності, навчання стратегіям копінгу (спосіб подолання людиною стресової ситуації), сприяння досягненню балансу між роботою та відпочинком).

Ці підходи сприяють зменшенню стресу та психологічного дискомфорту серед учнів та вчителів під час воєнного стану та сприяють покращенню їхнього психічного стану.

Перерви в навчанні, спричинені воєнним станом, можуть ускладнити організацію навчального процесу та викликати зупинку навчання для учнів та вчителів. Однак існують різні способи вирішення цієї проблеми: (онлайн-навчання та віддалена освіта, збереження доступу до навчальних ресурсів, індивідуальні навчальні плани, компенсаційні програми та підтримка, підтримка педагогічних кадрів).

При змішаній формі навчання під час воєнного стану, коли частина навчання відбувається дистанційно, а частина - у присутності в класі, організація уроків інформатики потребує специфічних підходів:

- використання цифрових платформ і інструментів;
- гнучкість у викладанні матеріалу;
- забезпечення співпраці та взаємодії;
- організація взаємодопомоги;
- використання різноманітних методів навчання;
- стеження за прогресом та зворотний зв'язок.

Гнучкість у викладанні матеріалу - це можливість адаптувати способи та темп навчання до потреб учнів та умов навчання.

Саме гнучкість у викладанні матеріалу дозволяє індивідуалізувати навчання, змінювати формати та методи навчання відповідно до умов та потреб, стимулювати інтерес учнів та підвищувати ефективність навчання.

Забезпечення співпраці та взаємодії між учнями та вчителями сприяє покращенню навчального процесу, розвитку комунікативних та соціальних навичок учнів, стимулює їхню мотивацію та підтримує їх у досягненні успіху.

Організація взаємодопомоги має значний вплив на навчальний процес, сприяючи підтримці, обміну знаннями, розвитку лідерських навичок, підвищенню самооцінки та зниженню рівня стресу серед учасників навчального процесу.

Використання різноманітних методів навчання дозволяє підвищити ефективність навчання, стимулювати інтерес та мотивацію учнів, розвивати різні навички та покращувати процес запам'ятовування та уваги.

стеження за прогресом та зворотний зв'язок є важливими інструментами для підтримки ефективного навчання, сприяючи індивідуалізації, мотивації та постійному покращенню навчального процесу.

Ці підходи допомагають забезпечити ефективність та неперервність навчання інформатики під час воєнного стану, дозволяючи учням та вчителям успішно працювати як у віртуальному, так і у фізичному просторі.

Отже, важливо підкреслити, що змішана форма навчання є важливим інструментом у забезпеченні продовження освіти під час воєнного стану, особливо в контексті уроків інформатики. Цей підхід дозволяє забезпечити навчання учнів, зберігаючи безпеку та незалежність.

Також, важливо підкреслити не лише значущість новаторських підходів у сфері освіти в умовах кризи, але й наголосити на пріоритетності фізичного і психічного здоров'я дитини. Незважаючи на те, що використання технологій дозволяє нам уникнути перерв у навчанні та підтримує процес освіти під час кризових ситуацій, ми не повинні забувати про загальний стан благополуччя наших дітей.

Воєнний стан, безперечно, створює надзвичайні труднощі для всього суспільства, і особливо для молодого покоління. Стрес, тривога та невизначеність можуть серйозно вплинути на психічне становище дітей та підлітків. Тому забезпечення їхнього фізичного і емоційного благополуччя має стати найважливішим пріоритетом.

Правильне балансування між навчанням та здоров'ям є ключовим аспектом успішного використання змішаної форми навчання в умовах воєнного стану. Інноваційні підходи до освіти, такі як використання онлайн-платформ, відеоконференцій та інших інструментів технологій, є незаперечно корисними та необхідними. Однак, безпека та благополуччя наших дітей повинні завжди бути на першому місці.

Таким чином, важливо розвивати і вдосконалювати методи навчання, які забезпечують неперервність освіти в умовах воєнного конфлікту, але не на шкоду фізичному і психічному здоров'ю дітей. Суспільство має приділяти належну увагу не лише розвитку когнітивних навичок, але й підтримці емоційного та соціального благополуччя молоді. Тільки тоді змішана форма навчання в ситуаціях кризи буде дійсно успішною та корисною для всіх учасників освітнього процесу і суспільства в цілому.

Література:

1. Сміт Дж., та Джонс Е. (2020). "Роль змішаного навчання в освіті під час кризових ситуацій." Журнал освітніх технологій, 45(2), 87-105.
2. Браун К., та Вілсон С. (2019). "Цифрові стратегії навчання для екстрених ситуацій у освіті: вивчені уроки з недавніх криз." Міжнародний журнал технологій дистанційної освіти, 17(3), 36-52.
3. Джонсон М., та Мартінес Л. (2021). "Вплив війни на освіту: виклики та можливості змішаного навчання." Журнал військової та освітньої справи, 28(4), 213-230.
4. Гарсія Р., та Нгуєн Т. (2018). "Підвищення результатів навчання за допомогою змішаного навчання: стратегії для ефективної реалізації." Дослідження та розвиток освітніх технологій, 66(1), 45-62.

5. Лі С., та Кім Д. (2017). "Моделі змішаного навчання у надзвичайних ситуаціях: огляд кращих практик." Журнал надзвичайних навчальних закладів, 22(2), 78-94.

6. Бугайчук К.Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання: Київ, 2016. Т. 54. Вип. 4. С. 1-18.

7. Квятковська А.О. Онлайн навчання в закладах фахової передвищої освіти: особливості в умовах військових конфліктів. Зб. матеріалів наук.-практ. конф. «Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення.» Київ. 2022. С. 196-199.

ЗВ'ЯЗОК ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВИБОРЧА ІНЖЕНЕРІЯ» ЗІ СПОРІДНЕНИМИ ПОНЯТТЯМИ

Ніколенко Ю. О.,
*аспірант факультету суспільних наук та міжнародних відносин
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Виборча інженерія (далі - ВІ) є діяльністю з законодавчого конструювання (розробки) або зміни закріплених в законодавстві початкових виборчих правил (параметри виборчої системи (далі – ВС) та виборчого процесу (далі - ВП)), яка здійснюється для досягнення певних цілей та результатів. Структура феномену ВІ включає в себе наступні складові: 1) перша складова – суб'єкт ВІ, тобто юридичні та фізичні особи, що мають право здійснювати ВІ; 2) друга складова – об'єкт ВІ – національне виборче законодавство (далі - ВЗ), ВС та ВП; 3) третя складова - вплив суб'єкта ВІ на об'єкт ВІ, що формує технологічну сторону ВІ яка, у свою чергу,

включає в себе з телеологічну (визначення цілей ВІ та інструментів їх реалізації), конструктивну (внесення змін до виборчої сфери (виборчих правил) відповідно до цілей ВІ), прогностичну (прогнозування ймовірних майбутніх станів виборчої сфери, а також ймовірних майбутніх наслідків та результатів дій з ВІ) та результативну (аналіз результатів вже здійсненої діяльності з ВІ та співставлення отриманих результатів з початковими цілями ВІ (критеріями оцінки результатів ВІ є технологічний – загальна характеристика організації та функціонування виборчої сфери, телеологічний – співвіднесення результатів ВІ з першопочатковими цілями)) складові [1]. Основними обмежувачами діяльності з ВІ є 1) правовий - дії з ВІ не повинні суперечити діючому законодавству, міжнародним стандартам та здійснювались передбаченими законом способами; 2) політичний – діяльність з ВІ повинна враховувати існуючу політичну кон'юнктуру та інтереси основних політичних акторів; 3) соціокультурний – при здійсненні ВІ потрібно враховувати соціально-культурні характеристики та особливості суспільства та держави [5].

Запозичений з-за кордону термін «виборча інженерія» на сьогоднішній день використовується досить широко. У зв'язку з особливостями перекладу з англійської («electoral engineering») термін «виборча інженерія» застосовується одночасно з термінами «електоральна інженерія», «електоральний дизайн» та «виборчий дизайн». Крім того, в науковому і суспільно-політичному обігу також прижилися й суміжні та близькі за значенням терміни, наприклад «соціальна інженерія», «юридична (конституційна) інженерія», «політична інженерія», «конституційне проектування», «інституціональний дизайн», «правові технології», «законодавчі технології» та «виборчі технології» тощо [1].

До виборчої інженерії не належать наступні аспекти виборчої сфери:

1. Явні порушення законодавства в рамках ВП. Основні види виборчих правопорушень: 1) фальсифікація результатів виборів; 2) підтасовки при підрахунку виборчих бюлетенів (далі - ВБ) (наприклад підкидання ВБ, виправлення вже заповнених виборцями

ВБ, перекидання ВБ, вилучення ВБ); 3) різноманітні порушення виборчих процедур (використання зникаючих чорнил, підробка протоколів, махінації зі складом списків виборців, внесення до списків виборців так званих «мертвих душ», тощо); 4) тиск (адміністративний та інший) на виборців та кандидатів (а в деяких випадках навіть шантаж та залякування); 5) підкуп виборців та членів виборчих комісій, причому як в грошовій, так і в негрошовій формах (наприклад роздача продуктових наборів); 6) порушення активного та пасивного виборчого права - необґрунтоване перешкодження реєстрації учасників виборів (далі - УВ) та виборців; 7) розповсюдження неправдивої інформації про учасників виборів; 8) необґрунтоване приховування певної інформації, що стосується ВП; 9) махінації при організації процесу голосування (наприклад, голосування одного виборця кілька разів, так звані «каруселі»); 10) порушення таємниці голосування та інші види. З базові види виборчих фальсифікацій (всі вони робляться за рахунок маніпуляцій з голосами виборців (далі - ГВ)): 1) «вкид» – додавання певному УВ «зайвих» ГВ, при цьому результат інших УВ не змінюється (на число «вкиннутих» ГВ також зростає показник явки); 2) «перекид» – переведення ГВ, відданих виборцями певному УВ, іншим (одному або декільком УВ), тобто перерозподілення початкового розкладу ГВ між наявними УВ; 3) «вилучення» – зниження числа ГВ у одного УВ, при цьому результат інших УВ не змінюється (на число «вилучених» ГВ також знижується показник явки). При цьому на стадії голосування можливе використання лише першого виду фальсифікацій, натомість на подальший стадіях підрахунку ГВ та встановлення результатів виборів можливим є використання всіх зазначених видів фальсифікацій [8]. Виборчі правопорушення є діяльністю, яка порушує норми загального та виборчого законодавства держави та прямо забороняється кримінальним та адміністративним правом держави. ВІ ж здійснюється в рамках закону.

В той же час такі явища як зловживання владними повноваженнями, тобто діяння, які формально входять в компетенцію посадової особи або органу влади та не суперечать законодавству, але суперечать засадам конституційного порядку та направлені на

досягнення суб'єктивістських цілей; а також зловживання правом, тобто досягнення неправових (як правило суб'єктивістських) цілей (з порушенням прав окремих учасників ВП) за допомогою формально правових засобів, входить до набору проявів ВІ [4].

2. Різноманітні технології проведення виборчої кампанії (в більш широкому розумінні – виборчі та політичні технології (далі – ВТ/ПТ) взагалі): стратегія та тактика виборчої кампанії, передвиборча (та в більш широкому плані - політична) агітація та політична реклама, організаційні заходи в рамках виборчої кампанії, управління виборчою кампанією, фінансування ВП, тощо. Також до ВІ не належить сам процес виборчої кампанії. В. Полторак акцентує увагу на тому, що виборчі технології впливають з уже існуючих на початковий період тієї чи іншої виборчої кампанії умов, «правил гри», зокрема, ВЗ, меж округів, а ВІ має на увазі зміну або збереження «правил гри» [7, с. 72-75].

ВІ направлена на зміну початкових правил ВП, в той же час як зазначені вище аспекти виборчої сфери виходять з вже існуючої ВС, ВЗ та заданих правил ВП. Як зазначає М. Афанасьєва, саме національне ВЗ, що є продуктом ВІ, регламентує використання ВТ/ПТ [2, с. 139].

3. Формальна організація ВП, сам процес проведення ВП та адміністрування ВП. ВП визначається як встановлений законодавством порядок організації, підготовки, проведення та встановлення результатів виборів. ВП складається з 4 базових стадій (які у свою чергу діляться на підстадії): 1) підготовчо-організаційна стадія – 1.1.) територіальна організація ВП, 1.2.) створення виборчих комісій та інших органів організації та управління ВП; 1.3.) реєстрація та складання списків виборців; 2) стадія висування УВ – 2.1.) призначення виборів – офіційно публікується вид виборів та дата їх проведення; 2.2.) висування УВ (індивідуальних або колективних); 2.3.) реєстрація УВ; 3) стадія виборів – 3.1.) передвиборча кампанія – агітація та політична реклама УВ своїх передвиборчих програм; 3.2.) голосування виборців; 4) стадія встановлення результатів виборів - 4.1.) підрахунок голосів виборців; 4.2.) встановлення та публікація результатів виборів [6, с. 96]. Дана діяльність

також виходить з заданого ВЗ. Але зміни ВЗ, яке регулює вище-зазначені аспекти виборчої сфери вже можна віднести до ВІ.

4. Також ВІ слід відрізнити від наукових досліджень (далі - НД) теоретичного та прикладного характеру, оскільки ВІ безпосередньо включена в процес управління, тоді як науково-пізнавальна діяльність носить в основному рекомендаційний характер та направлені на розкриття сутнісних характеристик та закономірностей виборчої сфери. ВІ представляє собою нормативну діяльність, вона спрямована на підтримання виборчої сфери у заданому якісному стані або перехід виборчої сфери в новий стан у відповідності з заданими параметрами. ВІ направлена на практичне втілення своїх результатів в реальну дійсність через закріплення відповідних суспільних відносин у правових нормах і через їхню реалізацію. Областю застосування ВІ є сфера належного, тобто конструктивні характеристики та можливості цілеспрямованого перетворення параметрів ВС та ВП. Але в той же час діяльність з ВІ завжди спирається на певні результати НД. В будь-якому випадку суб'єкт ВІ має володіти достатніми теоретичними знаннями про виборчу сферу (ВС, організація ВП, тощо), як об'єкт застосування ВІ [3, с. 179-181].

Таким чином на сьогоднішній день сформувалася достатня велика кількість понять, споріднених з поняттям «ВІ» та дотичних до даного поняття («соціальна інженерія», «політична інженерія», «юридична (правова) інженерія», «політичні/виборчі» технології», «виборчі правопорушення», «НД виборчої сфери»), але не одне з них не може адекватно та в повній мірі відображувати та розкрити зміст, сутність та специфіку ВІ. Близьким до нього можна вважати такі поняття «соціальна інженерія» (діяльність з конструювання та модифікації соціальних структур взагалі), «політична інженерія» та юридична (або конституційна чи правова) інженерія. Всі ці поняття є дотичними до поняття «ВІ», так як виборча сфера перетинається одночасно з соціальною, правовою та політичною сферами. ВІ направлена на зміну початкових виборчих правил, які здійснюють вплив на проведення та встановлення результатів виборів (ВЗ, ВС та ВП), тому будь-які аспекти виборчої сфери на

напрями діяльності в виборчій сфері, що виходять із вже встановлених виборчих правил та параметрів виборчої сфери (наприклад, ПТ та ВТ) або не передбачають зміни існуючих виборчих правил (наприклад, НД), до ВІ не належать, хоча й можуть бути дотичними до ВІ. На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що використання терміну ВІ є на сучасному етапі доцільним то обгрунтованим. Таким чином, можна зробити висновок, що поняття «виборча інженерія» має право на окреме існування і охоплює легальну (тобто таку, що здійснюється в рамках закону) діяльність зі встановлення або зміни закріплених у законодавстві правил організації та проведення виборів (які регламентують модель виборчої системи та особливості організації виборчого процесу). Будь-які аспекти виборчої сфери на напрями діяльності в виборчій сфері, що виходять із вже встановлених виборчих правил та параметрів виборчої сфери, не передбачають зміни існуючих виборчих правил або включають в себе правопорушення, до ВІ не належать. Поняття «соціальна інженерія», «політична інженерія», «правова інженерія» є ширшими за змістом і охоплюють, в принципі, інженерну діяльність у соціальній сфері, а не в матеріально-технічній сфері. ВІ завжди здійснюється в рамках закону, тому не може включати правопорушення у виборчій сфері. Крім того, діяльність з ВІ передбачає зміну початкових правил виборів (ВЗ), тому не включає виборчі технології, сам ВІ та управління ним, а також передвиборчу агітацію. ВІ також не може включати дослідницьку діяльність, яка не веде до практичних змін виборчих правил. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок про справедливість та доцільність використання поняття «ВІ», яке має власне значення, відмінне від змісту інших суміжних понять.

Література:

1. Афанасьєва М. В. Виборча інженерія в Україні: монографія / М. В. Афанасьєва. — Одеса: Юридична література, 2014. — 384 с.
2. Афанасьєва М. В. Виборчі технології та виборче право: проблема кореляції / М. В. Афанасьєва // Наукові праці Одеської національної юридичної академії / голов. ред. С. В. Ківалов; МОН

України, ОНЮА. - Одеса: Юрид. л-ра, 2009. - Т. 8. - С. 137-141.

3. Афанасьєва М. В. Випереджальне відображення як філософсько-теоретичне підґрунтя виборчої інженерії / М. В. Афанасьєва // Актуальні проблеми держави і права. - 2012. - Вип. 63. - С. 177-184.

4. Афанасьєва М.В. Зловживання правом у виборчому процесі / М.В. Афанасьєва // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». - 2011. - № 10 - С. 153-163.

5. Гербут І. А. Виборча інженерія як інструмент забезпечення політичної консолідації у демократичному суспільстві: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / І. А. Гербут; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. - Київ, 2016. - 20 с.

6. Климкова І. І. Вибори і виборчі системи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. І. Климкова, М. А. Остапенко. — К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. — 160 с.

7. Полторак В. Політичний маркетинг та організація виборчих кампаній / В. Полторак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2002. — № 1. — С. 61-79.

8. Шведа Ю. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні / Ю. Шведа. - Львів, 2010. - 462 с.

ФОРМУВАННЯ ГОЛОВНОГО КАЛЕНДАРНОГО ПЛАНУ В СИСТЕМІ КЛАССУ MRP II. ФОРМАЛІЗАЦІЯ

Новінський В.П.

*доцент, кафедри ІІІ. ФІОТ,
КПІ ім. І.Сікорського*

Попенко В.Д.

*доцент, кафедри ІСТ, ФІОТ,
КПІ ім. І.Сікорського*

Даний матеріал присвячений рішенням задачі побудови головного календарного плану (ГКП) в системі MRP II (Manufacturing Resource Planning), яка є частиною системи ERP (Enterprise Resource Planning), для виробничої системи [1,2,3,4,5]. Головний календарний план (ГКП), визначений цим стандартом – є основним планом у виробництві. Виходячи виробничих ресурсів (матеріали, які закупаються; виробничі потужності, на яких випускається ця готова продукція та сама готова продукція) планується випуск готової продукції. При цьому:

1. Треба задовольнити потреби керівництва зі створення запасів, які потенційно можуть виникнути у виробництві та на ринку.

2. Треба задовольнити потреби комерційних підрозділів з продажу продуктів.

3. Треба запланувати виробництво такої кількості продукції, яка б задовольнила потреби, та не виробляти зайвого.

4. Треба врахувати можливості виробництва з випуску готової продукції – використовувати не більше виробничої потужності.

5. Треба врахувати можливості забезпечення виробництва покупними матеріалами.

Є декілька стратегій випуску продукції та відповідно побудови головного календарного плану [6, 7]. Ми сконцентруємось на наступній (вона здається нам більш реалістичною). Це стратегія, яка розміщає випуск готової продукції у динамічних точках

поповнення. Це поповнення в точках, коли перше поповнення виникає в точці виникнення дефіциту, а далі в інших точках дефіциту. Ця стратегія є універсальною та застосовується в системах класу ERP. Спочатку зробимо формальну постановку задачі, а потім приведемо апробацію наведеної моделі в MS Excel.

Нехай plp_{pt} - планова кількість поповнення запасу, де $p = 1 \dots P$ - продукт (напівпродукт) з номером p , P - кількість продуктів (напівпродуктів); $t = 1 \dots T$ - інтервал зони планування за номером t , T - кількість інтервалів в зоні планування.

Зауваження. Позначення будемо робити мнемонічними не з одної, а трьома літерами. Наприклад, plp (production planning – планування виробництва)

plp_{pt} - це кількість продукту p , яку треба виробити не пізніше інтервалу t , на протязі періоду, якій складається з інтервалів $[1, \dots, t]$. Підкреслюємо, не пізніше.

Задача включає наступну цільову функцію

Змінні задачі, які треба знайти – це plp_{pt} , кількість продукту p , яку треба виробити не пізніше інтервалу t . Нехай також nw_{pw} – продуктивність робочого центру w у виконанні технологічної операції над продуктом p , штук/год.

Цільова функція задачі є максимізацією завантаження потужності всіх робочих місць (центрів):

$$\sum_{w=1}^W \sum_{p=1}^P \sum_{t=1}^T (plp_{pt} / nw_{pw}) \rightarrow \max \quad (1)$$

Цільова функції в такому вигляді має мало сенсу, тому що з урахуванням (4)

$$\sum_{w=1}^W \sum_{p=1}^P \sum_{t=1}^T (plp_{pt} / nw_{pw}) = \sum_{w=1}^W \sum_{p=1}^P (-pst_{pT}^* / nw_{pT}) = \text{const}$$

Але можна ввести «пріоритети розподілу плану виробництва» (k_t) та розглянути

$$\sum_{w=1}^W \sum_{p=1}^P \sum_{t=1}^T k_t * (plp_{pt} / nw_{pw}) \rightarrow \max \quad (1a)$$

Якщо $k_t = 2^t$, план виробництва буде в пізніших інтервалах.

Якщо $k_t = 2^{T-t+1}$, план виробництва буде в раніших інтервалах.

Перший випадок є найбільш привабливим, тому що змінні задачі мають зміст – це кількість продукту p , яку треба виробити не пізніше інтервалу t .

Задача включає наступний перелік обмежень.

Позиції плану (зміни задачі) не повинні бути негативними, це тривіальне обмеження:

$$plp_{pt} \geq 0, p = 1 \dots P, t = 1 \dots T. \quad (2)$$

Календарні запаси продуктів (product stock – запас продукту) не повинні бути негативними

$$pst_{pt} \geq 0, p = 1 \dots P, t = 1 \dots T. \quad (3)$$

$pst_{pt} = pst_{p1} - \sum_{t=1}^T (sal_{pt} + sop_{pt} - plp_{pt})$ - запас продукту p в довільному інтервалі $t = 2 \dots T$ зони планування дорівнює запасу в попередньому інтервалі ($pst_{p,t-1}$) за відніманням сумарної потреби за планом продажів (sal_{pt}) та планом продажів та операцій (sop_{pt}) та додаванням плану виробництва (plp_{pt}).

Сумарні об'єми виробництва повинні дорівнювати підсумковому первісному дефіциту (позначимо його pst_{pT}^*) – дефіциту в останньому інтервалі зони планування для кожного продукту p . Дане обмеження надає задачі властивості – «не виробляти зайвого», «виробляти стільки, скільки вимагають план продажів та план продажів та операцій».

$$\sum_{t=1}^T plp_{pt} = pst_{pT+1}^*, p = 1 \dots P, \quad (4)$$

де

pst_{p1}^* – прогнозне падіння запасів продукту p в першому інтервалі зони планування,

$pst_{pt}^* = pst_{p1}^* - \sum_{t=1}^t (sal_{pt} + sop_{pt})$ – прогнозне падіння запасів продукту p в довільному інтервалі $t = 2 \dots T$.

Потрібна планова потужність (work center requirement – потреба в робочому центрі) ~~потужність~~ не є більшою ніж фонд часу (work center fund – фонд робочого центру) для всіх робочих центрів ($w = 1 \dots W$) та для всіх інтервалів зони планування ($t = 1 \dots T$).

$$rqw_{wt} \leq fnw_{wt}, w = 1 \dots W, t = 1 \dots T, \quad (5)$$

де

$$rqw_{wt} = \sum_{s=1}^t (plp_{ps} / nw_{pw}), w = 1 \dots W, t = 1 \dots T,$$

$$fnw_{wt} = \sum_{s=1}^t fnt_{ws}, w = 1 \dots W, t = 1 \dots T,$$

fnt_{wt} – фонд часу робочого центру $w = 1 \dots W$ в інтервалі $t = 1 \dots T$.

Планова потреба витрат матеріалів (material requirement) у виробництві не є більшою ніж плановий рівень запасу матеріалів (material stock) для довільного інтервалу $t = 1 \dots T$ зони планування та кожного матеріалу m :

$$rqm_{mt} \leq stm_{mt}, m = 1 \dots M, t = 1 \dots T, \quad (6)$$

$$\text{де } rqm_{mt} = \sum_{s=1}^t \sum_{p=1}^P (plp_{ps} \cdot nm_{pm}),$$

$$m = 1 \dots M, t = 1 \dots T,$$

де nm_{pm} – норма витрат матеріалу $m = 1 \dots M$ при виробництві продукту $p = 1 \dots P$.

stm_{m1} – прогнозний рівень запасу матеріалу $m = 1 \dots M$ в першому інтервалі зони планування,

$$stm_{mt} = \begin{cases} stm_{mt-1}, & \text{якщо } t \leq dc_m, \text{ рівень запасу матеріалу } m = 1 \dots M \\ & \text{в інтервалі } t = 2 \dots T, \\ stm_{mt-1} + plm_m, & \text{якщо } t > dc_m, \end{cases}$$

де dc_m - цикл постачання (delivery cycle) для матеріалу $m = 1 \dots M$,

plm_m - планова партія поставки (material plan) для матеріалу $m = 1 \dots M$.

План повинен бути менше або дорівнювати: 1) у точці поповнення – ніж велике число; 2) у інших точках – ніж 0. Це обмеження дасть змогу поставити план тільки в точках поповнення.

$$plp_{pt} \leq plp_{pt}^{max}, p = 1 \dots P, t \dots T, \quad (7)$$

$$plp_{pt}^{max} = \begin{cases} PlP, PlP = const - \text{велика величина в точці поповнення} \\ \quad \text{запасу продукту } p \text{ для всіх продуктів } p = 1 \dots P, \\ 0, & \text{в протилежному випадку} \end{cases}$$

Зафіксуємо першу точку дефіциту та знайдемо рішення на залишку зони пошуку рішення. І так далі, повторимо цю процедуру – будемо знаходити все нові точки поповнення поки зона пошуку рішення не завершиться.

Задача (1а, 2-7) є базовою задачею формування ГКП у вигляді рішення декількох задач лінійного програмування, для кожної задачі знаходимо одну точку поповнення для кожного продукту.

Апробацію задачі формування ГКП проведемо за допомогою ad-on MS Excel - Solver (Розв'язувач) для цільової функції (1а) з $k_t = 2t$, $t = 1 \dots T$. Тут ми враховуємо один з принципів JIT/Lean: не виробляти раніше, ніж потрібно.

Проведена апробація розрахунків [8, 9] з так званими динамічними точками поповнення запасів, коли планується поповнення в інтервалах, що передують інтервалам виникнення дефіциту.

Перша ітерація представлена на [8]. Друга ітерація представлена на [9].

Література:

1. Eliyahu M. Goldratt. What is this Thing Called Theory of Constraints and how Should it be Implemented? - North River Press, 1990. – 162 p.
2. Eli Schragenheim, H William Dettmer. Manufacturing at Warp Speed. Optimizing Supply Chain Financial Performance. – The CRC Press Series on ConstraintsManagement, 2001. – 376 p.
3. Ohno, Taiichi, Just-In-Time for Today and Tomorrow, Productivity Press, 1988.
4. What is total quality management (TQM)? - The American Society for Quality resource page on TQM. – URL: <https://asq.org/quality-resources/total-quality-management>. (Дата звернення: 07.02. 2024).
5. Leon, Alexis. Enterprise Resource Planning. – New Delhi, Tata McGraw-Hill Publishing Company Limited, 2006. – 308 p.
6. APICS Dictionary, 10thed. American Production and Inventory Control Society, 2002.
7. Darryl V. Landvater, Christopher D. Gray. MRP II Standard System. A Handbook for Manufacturing Software Survival. – John Wiley & Sons Inc., 1989.
8. https://docs.google.com/spreadsheets/d/1N5k3pYyM51F3s9B59pi2r2IgBiKN76A5/edit?usp=drive_link&ouid=114728324013759458622&rtpof=true&sd=true
9. https://docs.google.com/spreadsheets/d/1kyL1Wiojfom_mKP586_1L2YX_LR5aY8/edit?usp=drive_link&ouid=114728324013759458622&rtpof=true&sd=true

ОБМЕЖЕНІСТЬ МОНЕТАРИСТСЬКОЇ ТЕОРІЇ ВІДНОСНО ПРИЧИН І СПОСОБІВ БОРОТЬБИ З ІНФЛЯЦІЄЮ

*Павловський А. М.,
доцент,
Міжрегіональна Академія
управління персоналом,
м.Київ, Україна*

У монетаристській економічній теорії М.Фрідмена інфляція розглядається як явище, насамперед, грошове. Дж.Сакс [1-3] розширює цю тезу і стверджує, що гіперінфляція завжди і всюди – явище бюджетне. Розвиваючи далі думку, що гіперінфляція обов’язково пов’язана або із свідомою діяльністю уряду та Національного банку, або з їх некомпетентністю.

Інфляція є хворобою грошової системи, а її високі темпи свідчать про те, що уряд випустив із своїх рук контроль над кількістю обігових грошей та їх рухом взагалі.

Метою цієї роботи є показ обмеженості монетаристської економічної теорії відносно причин і способів боротьби з інфляцією навіть у стані врівноваженої економіки – і повної її непридатності для перехідної кризової економіки, коли має місце істотне падіння виробництва, розвиваються криза платежів, тіньова економіка, відплив капіталу за кордон тощо.

Позиція монетаристів полягає в тому, що вони визнають інфляцію переважно грошовим феноменом, передбачаючи, що вплив змін швидкості грошового обігу і обсягу виробництва є неістотним, а наприклад таке явище, як неплатежі, навіть не беруть до уваги.

З урахуванням тільки двох функцій грошей – міри вартості та засобу обігу – закон обігу грошей набуває такого вигляду [4, с. 17]:

$$BC = MV = Y, \quad (1)$$

де B – обсяг виробництва і послуг; C – середньостатистичний

рівень цін; M – середньостатистична кількість грошей, або грошова маса; V – швидкість обігу грошей; Y – номінальний валовий внутрішній продукт.

Злогарифмуємо співвідношення (1):

$$\ln B + \ln C = \ln M + \ln V . \quad (2)$$

Застосуємо тепер операцію диференціювання:

$$\frac{dB}{B} + \frac{dC}{C} = \frac{dM}{M} + \frac{dV}{V} . \quad (3)$$

Запровадимо такі відносні величини: $x = \frac{dB}{B}$ – темп зміни

виробництва; $y = i = \frac{dC}{C}$ – індекс цін, або темп інфляції;

$m = \frac{dM}{M}$ – темп зміни грошової маси; $v = \frac{dV}{V}$ – темп зміни

швидкості обігу грошей.

З урахуванням зазначених відносних величин надамо співвідношенню (3) такого вигляду [5, с. 626]:

$$y = i = m + v - x . \quad (4)$$

Тепер, беручи до уваги припущення монетаристів, що

$v = 0$; $x = 0$ і враховуючи, що за формулою $V = \frac{Y}{M}$, неважко

одержати основну формулу монетаристів для інфляції:

$$y = i = m = \frac{dM}{M} \frac{Y}{Y} = Vd , \quad (5)$$

де $d = \frac{dM}{Y}$ – дефіцит бюджету.

Наведені формули (4) і (5) в умовах інфляції є придатними тільки для $i \ll 1$, тобто для повільної (повзучої), частково – для відкритої інфляції і зовсім непридатними для галопуючої, гіпер- і суперінфляції, коли значення i є порівнянним та більшим за 1.

Зазначимо, що хоч основна формула темпу інфляції монетаристської теорії отримана із закону обігу грошей (1), але суперечить йому, бо не враховує темп зміни виробництва (X) та швидкості обігу грошей (v).

Враховуючи характерні для України рівні інфляції або інфляційного напруження, можна дійти висновку про обмеженість рекомендацій монетаристів (формула (5)). Виведемо і проаналізуємо більш повну формулу інфляції без обмежень рівня змін основних величин закону обігу грошей. Для узагальнення введемо, крім зазначених двох, ще й інші функції грошей як засобу платежів і наведемо закон обігу грошей у такій формі [6, с. 100], [7, с. 73]:

$$U = MV = BЦ - П_{кр} + П_{б.з} - П_{бг} = П_г + П_{ин}, \quad (6)$$

де $П_{кр}$ – сума цін товарів, проданих у кредит, або сума цін товарів, платежі за які виходять за межі даного періоду; $П_{б.з}$ – сума платежів по боргових зобов'язаннях; $П_{бг}$ – сума взаємопогашуваних безготівкових платежів; $П_г = BЦ$ – сума товарних цін, тобто сума цін товарів, що підлягають реалізації у даний період;

$$П_{ин} = П_{б.з} - П_{кр} - П_{бг} \quad (7)$$

– сума цін товарів, які не можуть бути реалізовані у даний період.

Вважаючи, що величини $M, V, B, Ц, П_{ин}$ одержують

довільний приріст $\Delta M, \Delta V, \Delta B, \Delta C, \Delta \Pi_{in}$, співвідношення (6) запишемо у формі

$$(M + \Delta M)(V + \Delta V) = (B + \Delta B)(C + \Delta C) + \Delta \Pi_{in} + \Pi_{in}. \quad (8)$$

Після ряду елементарних операцій одержимо

$$i = \frac{\Delta C}{C} = \frac{V / \Pi_{in} \left[1 + \frac{\Delta M}{M} + \frac{\Delta V}{V} + \frac{\Delta M}{M} \cdot \frac{\Delta V}{V} \right] - \frac{\Pi_{in}}{\Pi} - \frac{\Delta \Pi_{in}}{\Pi_{in}}}{1 + \frac{\Delta B}{B}} - 1. \quad (9)$$

Формула (9) є незручною для користування, тому перетворимо її, привівши праву частину до загального знаменника і врахувавши з формули (6), що $V - \Pi_{in} = \Pi_{in}$, а прирощення ΔM грошової маси визначається сукупністю

$$\frac{\Delta M}{M} = \frac{V}{V} \frac{\Delta M}{M} = V \sum_{i=1}^{11} d_i. \quad (11)$$

Підставивши формулу (11) у формулу (9) і здійснивши зазначені елементарні операції, одержимо:

$$i = \frac{(1 + \Pi_{in} / \Pi_{in}) \left[V (1 + v) \sum_{i=1}^{11} d_i + v \right] - x - \Delta \Pi_{in} / \Pi_{in}}{1 + x}, \quad (12)$$

$$\text{де } v = \frac{\Delta V}{V}; \quad x = \frac{\Delta B}{B}.$$

Прийнявши, що в цьому виразі $\Pi_{in} = 0$, одержимо формулу для інфляції, виведену М. Павловським [8,9], при виконанні грошима перших двох функцій, тобто відповідно до співвідношення (1):

$$i = \frac{V(1+v) \sum_{i=1}^{11} d_i + v - x}{1+x}. \quad (13)$$

Прийнявши $x \ll 1$ та $mv \ll 1$, з формули (13) одержимо відому залежність Фішера [5, с. 626]:

$$i = V \sum_{i=1}^{11} d_i + v - x = m + v - x, \quad (14)$$

де $m = V \sum_{i=1}^{11} d_i$.

Неважко побачити, що монетаристами використовується спрощене співвідношення, до якого прирости виробництва (x) і швидкості обігу грошей (v) не входять зовсім:

$$i = Vd_1 = m. \quad (15)$$

За формулою Фішера (14) маємо лінійну залежність інфляції від приросту виробництва:

$$i = a_1 - x, \quad (16)$$

де $a_1 = m + v$, а за формулою М. Павловського [8,9] – нелінійну залежність інфляції від приросту виробництва:

$$i = \frac{a - x}{1+x}, \quad (17)$$

де

$$a = K_{in} [m(1+v) + v] - \Delta\Pi_{in} / \Pi_{\epsilon} = K_{in} (m + mv + v) - \Delta\Pi_{in} / \Pi_{\epsilon}, \text{ а}$$

мульти-плікатор платіжних функцій грошей

$$K_{in} = 1 + \frac{\Pi_{in}}{\Pi_e} = 1 + \frac{\Pi_{б.з} - \Pi_{кр} - \Pi_{бг}}{\Pi_e}. \quad (18)$$

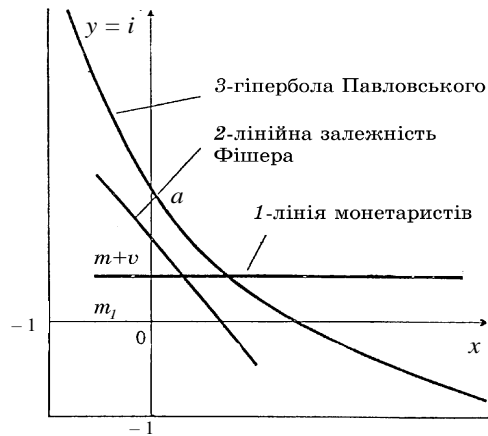
Якщо ж обмежитися тільки двома функціями грошей – мірою вартості і засобом обігу, то формулі (13) з урахуванням того, що $K_{in} = 1$, можна надати такого вигляду:

$$i = \frac{m + v - x + mv}{1 + x}. \quad (19)$$

Зазначимо, що формули (19) і (17) мають однакову структуру залежності інфляції від приросту виробництва.

На рис. 1. добре видно відмінність між залежністю інфляції від приросту виробництва з точки зору монетаристів, С. Фішера та М. Павловського.

Порівнюючи між собою наведені три залежності, можна дійти висновку, що при $v \ll 1$ і $x \ll 1$, а також $m \ll 1$ (тобто при досить незначних змінах виробництва, швидкості обігу грошей і грошової маси) істотних розбіжностей між цими залежностями немає.

Рис. 1. Залежність інфляції від приросту виробництва:

1 – в монетаристській теорії; 2 – за формулою Фішера; 3 – за формулою Михайла Павловського.

Проте досить хоча б одній з величин, що входять у точну формулу (17), помітно змінитися (на рівні десяти відсотків), як розбіжності різко зростають. При цьому, якщо приріст або особливо спад одержує виробництво, то негайно проявляється некоректність застосування залежності монетаристів, отже, їх висновків і рекомендацій.

У випадках великих спадів виробництва та істотного приросту швидкості обігу грошей (що ми спостерігаємо у діяльності українських комерційних банків) застосування позицій монетаристів для пояснення приросту інфляції дає дуже великі похибки.

Тепер детальніше зупинимося на аналізі впливу неплатежів (боргових зобов'язань) на приріст інфляції. Це саме те явище, яке з позицій монетаристів також не має ніякого впливу на приріст інфляції. Для спрощення аналізу вважатимемо, що $\Delta P_{in} = 0$, тоді все зводиться до аналізу впливу тільки через мультиплікатор K_{in} , який завжди є більшим від 1. Наприклад, при $P_{кр} = 0$, $P_{\sigma} = 0$ $K_{in} = 1 + P_{\sigma,з} / P_{\sigma}$, тобто визначається тільки рівнем боргових зобов'язань.

До основних причин інфляційного напруження (відкладеної інфляції) в Україні можна віднести: лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності (d_{11}); бартер (d_7), відплив капіталів за кордон (d_9), доларизацію (d_6, d_5, d_4, d_3), падіння виробництва (x). Криза платежів, породжена інфляцією через мультиплікатор, ще більше підсилює інфляцію.

Для того, щоб відчутти вплив тих чи інших членів повного рівняння інфляції на рівень інфляційного напруження (відкладеної інфляції) та інфляції на даний період, наведемо числові оцінки для зазначених даних за умови, що, $d_i = 0$ крім d_1 (тобто враховується тільки дефіцит бюджету):

$$i = \frac{(1 + 0,43) (1,32 + 0,13 + 0,17) + 0,1 - 0,28}{1 - 0,1} = 2,37.$$

За формулою Фішера $i = 1,45$, за формулою монетаристської теорії $i = m = 1,32$, а за повною формулою без урахування Π_{in} $i = 1,91$.

Як і слід було очікувати, при оцінці інфляції на даний момент (без урахування відкладеної інфляції) формула Фішера дає кращий збіг з формулами (1), (4), ніж формула монетаристської теорії ($i = 1,32$).

Головні причини інфляції або інфляційного напруження (відкладеної інфляції), породжені помилковою концепцією програми “шокової терапії”, що спирається на монетаристську економічну теорію як на базову, але яка є зовсім непридатною у цій ролі для економіки перехідного періоду (рис.1.).

Найефективнішим способом погашення інфляції (особливо з урахуванням відкладеної) є не стільки запровадження жорсткої монетаристської політики (зменшення m), скільки забезпечення приросту виробництва (збільшення x) (див. рис.1.). Вплив інших факторів на погашення інфляції детально проаналізований у праці [10], в якій одержана більш точна формула інфляції, що дозволяє зрозуміти, чому в короткому періоді часу на практиці спостерігалися такі істотні розбіжності [5, с. 627] – до 5 разів – між розрахунками монетаристів і приростом грошової маси та інфляції.

Видно, що найвужчу сферу застосування при поясненні причин інфляції має формула (5), отже, й теорія монетаристів. В усіх випадках помітного приросту або спаду виробництва розрахунки інфляції за їх формулою стають грубими.

З урахуванням третього типу інфляції ($i_{n,n}$), викликаного неринковою поведінкою підприємців, одержимо більш точну формулу для інфляції у такому вигляді [10]:

$$i = \frac{a - x}{1 + x} + i_{n,n}, \quad (20)$$

$$\text{Де } a = K_{in} (m + mv + v) - \Delta\Pi_{in} / \Pi_g,$$

$$K_{in} = 1 + \Pi_{in} / \Pi_e, \quad m = V \sum_{i=1}^{11} d_i.$$

Зазначимо, що формула (20) одночасно відображає позиції кількох економічних течій – монетаристів, кейнсіанців та ін. Звідси можна зробити висновок: *жодна з економічних теорій сама по собі неспроможна повністю охопити таку складну проблему, як інфляція, особливо – у перехідний період, а найнеприйнятнішою для нього є монетаристська економічна теорія Фрідмена*, та саме вона дістала велике поширення.

Отримана формула не повністю розкриває вплив лібералізації зовнішньоекономічної діяльності на інфляцію. Фактор d_9 у формулі (12) відображає тільки той факт, що комерційні банки через спекулятивні операції фінансують іноземні фірми, тим часом лібералізація зовнішньоекономічної діяльності переносить *інфляцію з країни-експортера безпосередньо на терени України* через різну продуктивність праці в переробній промисловості і секторі послуг. Ця так звана скандинавська модель структурної інфляції, що осмислена на основі досліджень норвезького економіста Ода Аукчуста та шведських економістів Гьоста Едгріна, Качла-Олафа Фексіна і Класа-Еріха Одхпіра, підходить для пояснення інфляції у порівняно невеликій країні, у тому числі в Україні, оскільки її ринок товарів майже на 90% поглинутий розвинутими країнами, вона практично не має захищених секторів економіки.

Додаткова інфляція, що передається разом з імпортом товарів,

$$i_{imn} = i_{iz} + a_s (\lambda_E - \lambda_s), \quad (21)$$

де i_{iz} – темп інфляції на міжнародному ринку; a_s – ваговий коефіцієнт з урахуванням рівня втрати свого ринку (можна прийняти $a_s = 0,9$); λ_E , λ_s – темпи росту продуктивності праці відповідно у відкритому секторі економіки (E) та закритому (s).

З урахуванням співвідношення (21) остаточною формулою інфляції:

$$i = \frac{a - x}{1 + x} + i_{н.п} + i_{із} + a_s (\lambda_E - \lambda_s). \quad (22)$$

Як видно з формули (22), всупереч твердженню монетаристів *інфляція є не тільки і не стільки явищем грошовим, як комплексним*. Інфляція діюча (або відкладена) залежить не тільки від приросту грошової маси, але й від приросту виробництва, рівня лібералізації зовнішньоекономічної політики, стану внутрішньої і зовнішньої заборгованості, стану відкритості і закритості економіки.

В цілому інфляція або інфляційна напруга – це відсутність економічної політики держави, яка б проводилася з урахуванням національних інтересів держави. Це не стільки хвороба грошової системи, скільки хвороба економічної політики, стратегії економічного розвитку і, нарешті, вибраного курсу реформ.

Особливості та суперечності економіки перехідного періоду полягають у тому, що безконфліктно розв'язати їх можна тільки за умови цілеспрямованого, системного втручання держави в економіку, а саме на цій парадигмі побудовано такі економічні теорії, як теорія Кейнса та інноваційна теорія Туган-Барановського.

Для повоєнного відновлення України владній еліті необхідно покластися на сукупність економічних теорій, серед яких у кризовий перехідний період провідними мають стати теорії Кейнса та інноваційна теорія Туган-Барановського, що побудовані на *системному цілеспрямованому втручанні держави в економіку з метою забезпечення економічного зростання на основі нових технологій*.

Література:

1. Сакс Дж. Глобальний капіталізм // The Economics, September 12, 1998.
2. Сакс Дж., Пивоварський О. Економіка перехідного періоду. Уроки для України: Пер. з англ. – К.: Основи, 1996. – 345 с.

3. Сакс Дж. Рыночная экономика и Россия: Пер. с англ. – М.: Экономика, 1994. – 331 с.
4. Гальчинський А. С. Теорія грошей. – К.: Основи, 1996. – 413 с.
5. Дорнбуш Р., Фішер С. Макроэкономика: Пер. с англ. – М.: Изд-во МГУ, 1997. – 784 с.
6. Основи економічної теорії: Навч. посібник / Мочерний С.В., Єрохін А.С., Каніщенко Л.О. ; За ред. Мочерного С. В. – К.: ВЦ "Академія", 1997. – 464 с.
7. Науменко В. І., Панасюк Б. Я. Впровадження методів прогнозування і планування в умовах ринкової економіки. – К.: Глобус, 1995. – 198 с.
8. Павловський М. А. Шлях України. – К.: Техніка, 1996. – 152 с.
9. Павловський М. А. Суспільство і економіка перехідного періоду: Навч. посібник. – К.: Техніка, 1997. – 152 с.
10. Павловський М. А. Макроекономіка перехідного періоду. Український контекст. – К.: Техніка, 1999. – 336 с.

Економічні науки

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

*Карина Пащенко,
здобувач вищої освіти
Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Київ*

Актуальність проблеми: Важко переоцінити роль і значення фінансових ресурсів в сучасних умовах господарювання. Трансформаційні процеси в економіці торкнулися механізму забезпечення фінансовими ресурсами промислових об'єктів, що призвело до необхідності наукового осмислення та теоретичного обґрунту-

вання процесів і шляхів адаптації цього механізму до сучасних умов господарювання.

Актуальність розгляду зазначеної теми та її проблем визначається тим, що створені на рівні організації фінансові ресурси визначають можливості здійснення необхідних капітальних вкладень, збільшення оборотних коштів, виконання фінансових зобов'язань і реагування на суспільні потреби, тощо.

Господарська діяльність опосередковується рухом фінансових ресурсів. Реалізація цього вимагає певних фінансових надходжень, відповідних методів фінансування, визначених джерел доходу та цільового використання фінансування. У зв'язку з тим, що фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на організацію надходження фінансових ресурсів та їх ефективне використання, суб'єкт господарювання має визначити фактори та напрямки впливу на структуру та джерела їх формування. Для фінансування визначених обсягів витрат і забезпечення запланованого рівня доходів необхідне формування раціональної структури фінансових джерел. Формування витрат і доходів є основою фінансової діяльності компаній і відбувається за рахунок наявних у компаній фінансових ресурсів. При цьому важливою є проблема отримання оптимальних фінансових ресурсів за найменших витрат, оскільки їх максимальна концентрація не гарантує автоматично досягнення найбільших фінансових результатів, тобто найбільшого прибутку.

Різноманітним аспектам безпеки та ефективності використання фінансових ресурсів постійно приділяють увагу як українські, так і зарубіжні вчені. Вагомий внесок у вирішення фінансових проблем організацій зробили відомі науковці М. Дем'яненко, О. Гудзь, П. Стецюк, П. Саблук, А. Чупіс та багато інших.

Метою дослідження є розробка теоретичних засад ефективності використання фінансових ресурсів підприємства та розробка практичних рекомендацій щодо їх вдосконалення.

Результати наукових досліджень: Фінансові ресурси підприємства є однією з найважливіших підсистем фінансової системи країни. Це відносно самостійна і особлива функціональна сфера

фінансів, яка має свою специфічну організацію і принципи реалізації притаманних їй функцій. Особливістю фінансових ресурсів організацій є те, що за їх допомогою збираються кошти і створюються фонди фінансових ресурсів не для подальшого перерозподілу, як це відбувається в підсистемі державного фінансування, а для підтримки процесу виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг. Тому однією з проблем функціонування підприємства є розробка шляхів їх оптимального формування та раціонального використання, які забезпечують досягнення максимально можливого ефекту від фінансового капіталу – фінансових ресурсів.

Формування фінансових ресурсів є важливою частиною функціонування підприємства та потребує узгодження дій системи управління підприємством, а від управлінського персоналу - цілої низки знань, умінь та досвіду за різними напрямками. Злагоджена та цілеспрямована діяльність засновників та керівництва у вирішенні питань цільового використання фінансових ресурсів забезпечує збереження підприємства та його подальший розвиток і, відповідно, додаткові кроки у процесі формування та використання фінансових ресурсів.

Важко переоцінити роль фінансових ресурсів у підприємницькій діяльності, оскільки за короткий проміжок часу вони можуть перетворюватися на будь-які інші види економічних ресурсів і забезпечувати їх обіг. Темпи економічного розвитку, удосконалення бюджетної системи та ресурсів підприємств значною мірою залежать від раціонального використання джерел фінансування, як на рівні підприємств, так і на рівні країни, що складає одне з найважливіших завдань для підприємства.

управління фінансовими ресурсами підприємства зводиться до безперервного процесу обробки фінансової інформації, її аналізу та прийняття на основі результатів аналізу подальшого розвитку та управлінських рішень.

Безперервність процесу визначається наявністю організаційного, методичного, інформаційного, технічного та нормативно-правового забезпечення. Базуючись на закономірностях і вимогах системного підходу, концептуальна модель управління фінансо-

вими ресурсами підприємства як інтегрованої частини загальної системи управління підприємством базується на системному та структурованому розміщенні взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів із зворотним зв'язком, що дозволяє забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами підприємства.

Забезпечення процесу управління фінансовими ресурсами на всіх рівнях та ієрархічних етапах його реалізації проводиться з метою комплексного впливу на підвищення ефективності всього процесу управління.

Аналіз фінансових ресурсів та можливостей розвитку підприємства є досить складним процесом визначення можливостей для досягнення стратегічних цілей та розвитку організації за рахунок наявних фінансових ресурсів, що передбачає визначення та вирішення проблемних питань щодо оптимізації структури фінансування, джерел формування та ефективності використання фінансових ресурсів, а також інших аспектів фінансової діяльності підприємства.

В умовах змін основною метою управління фінансовими ресурсами має стати забезпечення необхідними та достатніми коштами на основі таких принципів: аналіз фінансового стану та оцінка можливостей розвитку; аналіз структури та вартості фінансових ресурсів, оптимізація їх структури; розробка політики зростання та раціонального розподілу прибутку; визначення податкової та цінової політики; формування політики щодо розширення виробничої, фінансової та інвестиційної діяльності; диверсифікація інвестицій з урахуванням реальних ринкових умов, можливостей розвитку організацій і впливу макроекономічних факторів зовнішнього середовища.

Висновки: За результатами дослідження запропоновано комплексну оцінку фінансового стану підприємства, яка повністю охоплює весь спектр показників ефективності використання фінансових ресурсів, що необхідні для їх оцінки. Це є дуже важливим і дає змогу підвищити ефективність їх використання. Запропоновано додаток для розрахунку інтегральних показників ефективності використання фінансових ресурсів

Для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів частково апробовано рейтингові моделі, багатовимірний рейтинговий аналіз, мультиплікативний тестовий аналіз тощо.

Обґрунтовано, що підвищення ефективності використання загальних активів має досягатися за рахунок повного використання резервів підвищення рентабельності фінансових ресурсів за рахунок збільшення прибутку та оптимізації структури фінансових ресурсів. З метою підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства розроблено моделі оптимізації фінансових ресурсів, які передбачають вплив ефекту фінансового важелю, використання індексу середньозваженої вартості фінансових ресурсів підприємства для визначення оптимальності їх витрат; визначення структури фінансових ресурсів з метою мінімізації фінансового ризику проекту.

Література:

5. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. Київ: Ельга, 2008. 724 с.
6. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС, 2013. 416 с.
7. Бойко Є.М. Сучасний стан та проблеми процесу формування фінансових ресурсів підприємства в Україні. Молодий вчений. 2016. №5. с. 15 - 18.
8. Бражник Л.В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання. Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство. 2018. Випуск № 14. с. 778 – 783.

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНОГО ЦИКЛУ

Полторак Н.Г.

*викладач Дніпрорудненського
індустріального фахового коледжу*

Формування економічної свідомості студентів має на сучасному етапі розвитку нашого суспільства дуже важливе значення. Роботу з економічного виховання студентів викладач повинен проводити практично на кожному уроці.

Формування економічної свідомості студентів, як один з обов'язкових елементів сучасного уроку, варто проводити гнучко, ненав'язливо, органічно погоджувати його з основною лінією заняття. Треба в цій роботі опиратися на конкретні, живі приклади з економічного життя нашого суспільства, розкриваючи при цьому більші резерви економічного зросту країни.

Сьогодні по новому відчуваєш вимогливий ритм часу. Працювати краще, сумлінніше, якісніше - тільки так можна забезпечити виконання планів поставлених нашим урядом.

Ощадливість - одне з головних гасел доби. Немає нині більше головнішого завдання, чим економія електроенергії, палива, сировини, матеріалів. Адаже зниження їхньої закупівлі тільки на 1 % дало б приріст національного доходу на 70 млрд. грн . На ці гроші можна побудувати сотні тисяч нових квартир, поліклінік, дитячих садків, шкіл.

Вітчизняне машинобудування має у своєму розпорядженні великий науково-виробничий потенціал. Досить сказати, що його спеціалізовані потужності дозволяють щорічно робити продукції більш ніж на 150 мільярдів грн. Разом з тим сучасний рівень машинобудування, його науково-технічна продуктивна база ще далеко не повністю відповідають вимогам інтенсифікації економіки.

Приріст виробництва, потребує великих капітальних витрат, не може покрити зростаючих потреб машинобудування,

будівництва й інших галузей у металі. Вирішальним джерелом їхнього задоволення в сучасних умовах об'єктивно є ресурсозбереження, економія. Металоємність зробленого національного доходу (витрата металу на кожний мільярд грн. його величини), знизилася більш ніж на 10 %. Нині цей прогресивний процес необхідно закріпити й розвинути.

Основний упор необхідно зробити на всевітню економію сировини, матеріалів, палива й енергії, застосування ресурсозберігаючої і безвідхідної технології, залучення вторинних ресурсів.

Перед металургам поставлене завдання забезпечити приріст виробництва металопродукції без збільшення видобутку залізної руди, випуску коксу й чавуну, що повинне дати значну економію капітальних вкладень у розвиток відповідних підгалузей. Для цього необхідно поліпшити структуру сталеплавильного виробництва, збільшити використання лома й відходів чорних металів.

У системі комплексного виховання студентів саме зараз питання економічного виховання набувають особливого сенсу. Економічну підготовку студентів не можна забезпечити тільки шляхом вивчення економічних предметів які вивчаються на старших курсах.

З огляду на величезну відповідальність за реалізацію на прискорення соціально-економічного розвитку потрібно звернути увагу на необхідність висування й виховання компетентних заповзятливих керівників підприємств і об'єднань здатних у нових умовах господарювання забезпечити вихід на передові рубежі науково-технічного прогресу. Тому розвиток економічного мислення молоді варто починати з першого дня навчання в коледжі, а роботу з економічної освіти при викладанні курсу технічної механіки - з перших годин занять.

На сучасному етапі розвитку машинобудівного виробництва вирішального значення набуває економія за рахунок найбільш повного й раціонального використання матеріальних ресурсів. Обсяги їхнього споживання у всіх галузях машинобудування досягли величезних розмірів, а їхня частка в структурі витрат на виробництво є переважаючою.

Економія матеріальних ресурсів у машинобудуванні може здійснюватися по наступних основних напрямках:

економія за рахунок застосування матеріалів поліпшеної якості й економічних профілів у спеціально підготовленому виді й стані;

економія за рахунок застосування нових матеріалів замість традиційних (взаємозамінність конструкційних матеріалів, застосування замість металу пластмас, металокераміки, інших замінників металів);

економія металу в результаті впровадження прогресивних технологічних процесів і їхньому вдосконаленні (виготовлення заготовель маловідходними методами в ковальському й ливарному виробництвах; порошкова металургія, поверхневе зміцнення й захист від корозії як способи економії металу; удосконалення розкרוю, матеріалу);

економія матеріалу за рахунок удосконалення конструкцій машин і поліпшення їхніх якісних характеристик (обґрунтоване зниження запасів міцності, поліпшення конструкцій елементів машин, раціональне компонування вузлів і агрегатів, удосконалення кінематичних схем, підвищення якості, одиничної потужності, продуктивності, надійності й довговічності машинобудівної продукції);

організаційно - економічні фактори економії матеріалів (удосконалення нормування, обліку й зберігання матеріалів, підвищення рівнів стандартизації, уніфікації, спеціалізації й концентрації, удосконалення матеріально - технічного постачання й економічного стимулювання);

використання вторинних ресурсів.

Поліпшення якості матеріалів сприяє створенню полегшених і в той же час більше міцних, надійних і довговічних конструкцій машин і апаратів.

Рішенням одного з найважливіших завдань, що стоять перед нашим народним господарством, це питання про зниження матеріалоемності виробів.

При вивченні дисциплін технічного циклу, студентам необ-

хідно роз'яснити, що ціль розрахунків не тільки в забезпеченні міцності, жорсткості або стійкості, але й у забезпеченні необхідних властивостей при мінімальних витратах матеріалу. але й у забезпеченні необхідних властивостей при мінімальних витратах матеріалу.

Номенклатура і якість сировини й матеріалів впливають на якість кінцевої продукції, використання потужностей підприємства, продуктивність устаткування, а отже й на трудомісткість виготовлення продукції. Тому найважливішою умовою успішного розвитку машинобудування є наявність необхідної номенклатури й сортаменту сировини й матеріалів у необхідній кількості й певній якості.

Машинобудування споживає широку номенклатуру різних матеріалів: чорні й кольорові метали, продукцію хімічної, деревообробної, паливної текстильної й інших галузей промисловості.

У сучасному машинобудуванні розширилося застосування кольорових металів зокрема, алюмінію, які використовують і як конструкційний, і як окремий матеріал. За останні десятиліття в машинобудуванні почали ширше застосовуватися метали, виробництво яких раніше не було розвинено. Це насамперед жароміцні метали молібден, вольфрам, титан, метали для атомної енергетики, нові види легких сплавів. До матеріалів, які використовують у машинобудуванні, відносяться й пластмаси. Значних змін зазнали матеріали, що використовуються для виготовлення деталей машин. Поруч із давно відомими матеріалами (чавун, сталь, бронза) з'явилося багато нових: сплавів кольорових металів, пластмас, неметалічних матеріалів. Значно вдосконалилися методи термообробки металів і механічної обробки машинобудівних матеріалів

Технічний прогрес висуває високі вимоги до якості металів, які використовуються у машинобудуванні: збільшенню міцності в широкому діапазоні температур у сполученні з підвищенням меж на руйнуванні, збільшені стійкості до різних корозійних середовищ, зносостійкості й т.д. Відповідно до цього перебудовується структура виробництва чорних і кольорових металів. Вона змінюється убік підвищення ролі прогресивних видів готового прокату й виробів.

Дисципліни технічного циклу безперервно розвиваються завдяки прогресу науки і техніки, появі нових матеріалів і технологій. Із широким використанням комп'ютерної техніки зросли точність і значимість розрахунків, змінився характер проектування. Процес проектування вийшов на новий етап, на якому для дослідження деталей і вузлів використовують математичні моделі оптимізації і економічне обґрунтування, які стали обов'язковими елементами проектування.

Інформація в даній статті аж ніяк не є вичерпною, крім того, викладач не завжди має можливість на кожному занятті реалізувати наявну в нього інформацію з формування економічної свідомості студентів через брак часу. У таких випадках корисно дати студентам (членам предметного гуртка) відповідні теми для написання рефератів на науково - технічну конференцію

Література:

1. В.І. Шваб'юк "Опір матеріалів", "Знання", 2016, 407 стор.
2. Г.С. Писаренко, О.Л. Квітка, Є.С. Уманський "Опір матеріалів", Київ "Вища школа", 2004, 236 стор.
3. А.В. Міняйло, Л.М. Тіщенко, Д.І. Мазуренко, В.І. Дирда, В.С. Ловейкін, Ю.О. Борхаленко «Деталі машин», Київ «Агроосвіта», 2013, 448 стор.
4. budmax.com.ua/lib/leaning-sopromat-011-goal-and-problem

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ ЯК ПЕРЕДУМОВА
ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ
ПІДПРИЄМСТВА

Поліщук Н. В.

*доктор екон. наук, професор
ДонНУ імені Василя Стуса*

Попадюк Я. А.

*аспірант (здобувач вищої освіти
ОНР «Доктор філософії»)*

ОП «Економіка»,

*ДонНУ імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

У сучасному ринковому середовищі умови функціонування підприємств характеризуються високим ступенем невизначеності та динамічності, підприємства здійснюють інвестиційну діяльність в середовищі, яке постійно змінюється, саме тому особливо актуальною є проблема налагодженого процесу управління інвестиціями підприємств. Процес управління інвестиційною діяльністю підприємства базується на механізмі, який є складовою частиною загальної методології управління інвестиційною діяльністю. Сучасні, традиційні методи управління підприємством поступово втрачають свою ефективність, у зв'язку з цим виникає необхідність формування механізму управління підприємством, в тому числі інвестиційною діяльністю, з урахуванням сучасних економічних викликів.

Інвестиційну діяльність слід трактувати як сукупність практичних дій, які здійснюють громадяни, юридичні особи та держава для реалізації інвестицій. Здійснення успішної інвестиційної діяльності залежить від формування ефективного інвестиційного механізму підприємства. Інвестиційний механізм підприємства розглядається як сукупність комплексно взаємодіючих факторів, принципів, цілей, завдань, важелів, які впливають на соціально-

економічний розвиток органічно взаємопов'язаних елементів системи функціонування підприємства. Основною метою формування інвестиційного механізму підприємства є підвищення ефективності використання наявних та залучення нових інвестиційних ресурсів.

Одним із складових елементів інвестиційного механізму підприємства є управління інвестиційною діяльністю – це частина загальноекономічної системи управління підприємством, яка має свою мету, принципи побудови й виконує певні функції. Поширеним є деталізований підхід до тлумачення цього поняття, за якого управління інвестиційною діяльністю підприємства слід розуміти як систему економічних відносин, які виникають внаслідок цілеспрямованого впливу на процеси формування інвестиційних ресурсів, вибору об'єктів інвестування, розроблення обґрунтованої інвестиційної політики. Ця система має на меті забезпечити науково-технічний розвиток, підвищення конкурентоспроможності, врахування синергетичних, економічних та соціальних наслідки інвестиційної діяльності, а також збалансування інтересів власників, інвесторів і трудового колективу підприємства [1, с. 92].

Управління інвестиційною діяльністю підприємств є складним процесом, який виходить з ефективності прийняття управлінських рішень, де на сам процес можуть вплинути внутрішні й зовнішні чинники, які визначають послідовність вжиття управлінських заходів і прийняття управлінських рішень щодо проведення інвестиційних процесів підприємства. До чинників внутрішнього середовища відносять ті, які підконтрольні підприємству, а до зовнішніх – що перебувають поза сферою його впливу, всі вони визначають послідовність вжиття управлінських заходів і прийняття управлінських рішень щодо проведення інвестиційних процесів підприємства. Система управління інвестиційною діяльністю повинна ефективно та своєчасно реагувати на їхні прямі чи опосередковані впливи з метою зменшення ризиків інвестиційної діяльності та запобігання інших можливих негативних явищ і загроз.

Оскільки управління інвестиційною діяльністю є елементом загальної системи управління підприємством, то необхідно забез-

печити її взаємодію та взаємозалежність з іншими підсистемами загальної системи управління. Відповідно, під час формування підсистеми управління інвестиційної діяльності слід керуватися наступними принципами [2, с. 34]:

- системного розвитку процесу управління інвестиціями;
- узгодженості цілей на різних етапах розвитку інвестиційних проєктів;
- наукової обґрунтованості при прийнятті управлінських рішень;
- адекватності, врахування специфіки конкретного інвестиційного проєкту та його відповідності поставленим завданням;
- єдності процесу розробки, виконання та контролю в процесі використання інвестицій;
- спрямування інвестиційних ресурсів (цільовий розподіл).

Управління інвестиційною діяльністю підприємства спрямовується на вирішення різних завдань з оптимізації використання фінансових ресурсів та стабільного розвитку підприємства. Основні завдання управління інвестиційною діяльністю:

1) оцінка інвестиційної привабливості (аналіз ринкових умов та можливостей для інвестицій, вивчення конкурентоспроможності підприємства в контексті інвестиційних проєктів, оцінка ризиків та можливостей, пов'язаних з інвестиціями);

2) формування інвестиційного портфеля (визначення стратегії інвестування, враховуючи фінансові цілі підприємства, розподіл інвестицій між великими видами активів та проєктів, оптимізація структури інвестиційного портфеля з урахуванням ризиків доходності);

3) фінансування інвестицій (вибір джерел фінансування для інвестиційних проєктів, оцінка ефективності та фінансування, здійснення пошуку нових джерел капіталу та залучення інвестицій);

4) оцінка фінансового ризику (аналіз фінансових ризиків, пов'язаних з інвестиційною діяльністю, розробка стратегій зменшення ризиків та підвищення стійкості до них);

5) взаємодія з зацікавленими сторонами (співпраця з фінансо-

вими установами, інвесторами, партнерами та іншими зацікавленими сторонами на умовах відкритості та прозорості інвестиційної діяльності).

Ці спільні завдання спрямовані на досягнення ефективного використання капіталу підприємства та максимізацію його фінансового результату через інвестиції в перспективні проекти та діяльність.

Досягнення мети інвестиційної діяльності можливо забезпечити шляхом виконання основних функцій управління інвестиційною діяльністю, які наведені в табл. 1

Таблиця 1

Функції управління інвестиційною діяльністю

Назва	Характеристика
Планування	Передбачає визначення стратегічних цілей та завдань інвестиційної політики, а також розробку планів розвитку та інвестиційних програм.
Організація	Охоплює створення, визначення ролі та взаємодію між різними частинами організації з ефективним впорядкуванням інвестиційних процесів.
Мотивація	Представляє собою важливий аспект, спрямований на стимулювання та підтримку інтересів учасників організації для активного внеску в процесі прийняття інвестиційних рішень та їх реалізації.
Моніторинг та контроль	Дана функція спрямована на систематичне спостереження за реалізацією інвестиційних проектів та забезпечення відповідності їх результатів стратегічним цілям організації, дозволяє своєчасно виявляти та вирішувати проблеми, а також забезпечує управлінням достовірну інформацію для прийняття вирішальних рішень у сфері інвестицій.
Регулювання	Включає в себе встановлення та виконання різних нормативів, правил та політики із забезпечення ефективного та етичного використання фінансових ресурсів підприємства.

Джерело: удосконалено авторами за даними [3, с. 314]

Отже, наведені вище функції допомагають підприємству ефективно використовувати його фінансові ресурси та реалізовувати інвестиційні проекти з максимальною доцільністю.

Методи управління включають адміністративно-правові, економічні, соціально-психологічні. Крім того, в процесі управління

інвестиційною діяльністю можуть бути використанні різні управлінські підходи, такі як функціональний, процесний, вартісний, структурний, проектний та інші.

Неефективне управління інвестиційною діяльністю призведе до збільшення залучених коштів, які підвищать зобов'язання підприємства, що призведе до зменшення його прибутковості, власного капіталу та активів, що в сукупності вплине на зменшення ринкової вартості підприємства.

Таким чином, управління інвестиційною діяльністю підприємства проходить через чітку послідовність і регламентацію важливих дій управлінського процесу. Система управління підприємства має бути гнучкою та вчасно реагувати на зміни в сучасній економічній системі. Важливим аспектом при здійсненні інвестиційної діяльності має бути як ефективне залучення, так і раціональне використання інвестиційних ресурсів, що в подальшому сприятиме зростанню стійкості підприємства. На підприємстві має бути сформований відповідний інвестиційний механізм, практична реалізація якого можлива за рахунок узгодження інтересів всіх учасників інвестиційного процесу, шляхом використання адекватних інструментів управління.

Література:

1. Паньков О.Б. Управління інвестиційною діяльністю як базовий складник економічної безпеки підприємства. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2020. № 4(115). С. 90-93.
2. Карпенко А. В. Намлієва Н. В. Управління інвестиціями як важлива складова розвитку підприємницької діяльності. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки 2022. №4 (67), С. 29 – 40.
3. Вітковський Ю. П., Дудник О. В., Кравчук О. В. Управління формуванням інвестиційного потенціалу підприємств. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021. Том 6. № 3. С. 310 – 316.
4. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Особливості формування інвестиційного механізму розвитку підприємств. Збірник матеріалів

I Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України» (м. Вінниця, 27 квітня 2023 р.) Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 50-52.

УДК 171

Філософські науки

СПОРТ ЯК “СПОРІДНЕНА ПРАЦЯ”

Поцюрко М. М.,

доцент кафедри

гуманітарних дисциплін

Самчук А. А.,

студентка факультету туризму

Львівський державний університет

фізичної культури імені Івана Боберського

м. Львів, Україна

На сьогодні, людство ще не винайшло кращого регулятора суспільних відносин, ніж мораль. Тому, очевидно, що будь-яка діяльність людини, а особливо професійна, регулюється етичним кодексом. “Кодекс честі олімпійця України” [1, с. 1]. є сукупністю найвищих моральних принципів, якими керується в особистій і громадській поведінці спортсмен-олімпієць.

Процес спортивного виховання та самовдосконалення через морально-етичні принципи, має на меті формування свідомих, високодуховних особистостей, що втілюють ідеали гармонії душі і тіла, здорового способу життя. Вони показують українському суспільству та на світовій арені зразок усебічно розвиненої особистості-олімпійця з глибокими морально-етичними переконаннями.

Олімпієць має вирізнятись у своїй професійній діяльності завзятістю і наполегливістю, відмінними вольовими якостями, високим почуттям відповідальності, умінням цінувати час, здатністю швидко приймати рішення, легко знаходити спільну

мову з колегами, суперниками і вболівальниками, активною участю у громадському житті як колективу, так і всього суспільства. Тому, мета Кодексу полягає в тому, щоб "...через широку гармонізацію форм, методів і принципів виховної роботи домогтися успіху у підготовці спортсменів, майбутніх олімпійців" [1, с. 1].

Олімпізм являє собою філософію життя, яка звеличує та об'єднує в гармонійне ціле найвищі якості духу, волі, душі, розуму та тіла, формує повагу до універсальних фундаментальних етичних принципів і ставить спорт на служіння гармонійному розвитку людини.

У зв'язку з цим, український олімпізм – це активний рух за духовне збагачення та моральне очищення всього суспільства, утвердження цивілізованого способу життя, зміцнення здоров'я української нації.

В Кодексі йде мова про те, що кожен громадянин України, незалежно від національності, віку, статі, фаху, ідеологічних чи релігійних переконань, має законне право на заняття спортом і саме тому, олімпізм є тією біоенергетичною і соціальною силою суспільства, яка має потенціал ефективного впливу на людину, розкриття її вроджених якостей, визначення способу і стилю життя особистості. Втілення цих життєвих морально-професійних принципів можливе завдяки реалізації справжнього покликання до "спорідненої праці" в сфері спорту.

Розуміння важливості розкриття і втілення на практиці вроджених здібностей людини, знаходимо у філософії Григорія Сковороди.

Український мислитель аналізує теоретичну і практичну складові шляху людини до реалізації покликання. Перша – виражена антропологічним принципом "Пізнай себе", друга – "Живи згідно з своєю природою".

У самопізнанні відкривається напрям і перспектива людського життя, діяльності, ставлення до світу та до інших. Через нього знаходимо відповіді на питання про те, хто така людина, який сенс її життя, яке її місце в природі та суспільстві, в якому відношенні знаходяться людина й світ, що таке істина, свобода, щастя, добро.

Відтак завдяки духовній пізнавальній активності, людина відкриває свою долю, здобуває своє щастя, творить себе.

Акт пізнання у Г. Сковороди дається як *розділення двох натур* – видимої і невидимої, що становлять основну протилежність буття. Тому “Пізнай себе” Г. Сковороди – це принцип, за допомогою якого людина проникає у власне серце і відкриває духовний, моральний закон, пізнає істини християнства.

Наступним кроком до щастя, є життя за покликом невидимої природи. Людині відчиняються двері від ідейної сили до практичної дії. При цьому важливим є те, що в самопізнанні відкриваються не тільки морально-етичні принципи, а й здібності, таланти, нахили людини до “спорідненої праці”. Праця за покликом внутрішньої природи робить людину повноцінною і здатною до самореалізації, з її допомогою людина визначає своє буття, власне самоздійснення. Саме в дії людина реалізує свою свободу, в “спорідненій праці” вона стає собою, справжньою. У людській дії людина відчуває себе джерелом власних вчинків і водночас особливим способом приходить до самої себе, до свого покликання, до досвіду самовизначення через самопізнання.

Чинячи вільний вибір на основі поклику власної природи, своїх здібностей і талантів, людина таким чином повністю одержує свободу реалізації себе в житті. Якщо ж людина закриває в собі “невидимий світ” здібностей, даних від природи, то зазнає неволі від власної нереалізованості в житті, яка дає лише гіркі плоди. Філософ неодноразово в цьому контексті нагадує, що потрібне зроблено неважким, а важке непотрібним.

Людина, що йде шляхом неспорідненості, керується лукавими помислами і підкоряється своїй “скотській натурі”, потрапляє в неволю до неї: “Божіє царство вездѣ присутствует, и щастіе во всякой статьи живет, если входиш в оное за руководством твоего создателя, на тое самое тебе в мір сей произведшаго, и во сто раз блаженнѣе пастух, овцы или свиньи с природою пасущій, нежели священник, брань противу бога имущій” [2, с. 420]. Бо те, що неспоріднене людині, її сковує: “Не должно же друга нудить к тому, что тебе веселит, а его мучит” [3, с. 130]. Що для одного може

бути злом, для іншого є добро. Тому, в суспільстві кожен має реалізувати свої природні здібності у виборі “спорідненої праці” й отримати свободу в щасливому житті.

Той, хто керується злою волею і не пізнає себе, той зазнає невдачі. М. Ковалинський пише: “Сковорода учил, что всѢ состоянія суть добры, и бог, раздѣляя члены общества, никакого не обидѣл; проклятія же налагает он точію на сынов противленія, которые, не внявъ себѣ и не послѣдуя званію природы, вступают в состоянія по страстям, по обманчивым видам, по прихотям” [4, с. 450].

Г. Сковорода порівнює життя людини “згідно з своєю природою” із *грою в театрі*, де кожен сам обирає собі роль за здібностями: “Свѣт подобен театру: чтоб представить на театрѣ игру с успѣхом и похвалою, то берут роли по способностям. Дѣйствующее лицо на театрѣ не по знатности роли, но за удачность игры вообще похваляется” [4, с. 457]. Тому цінність життя людини визначається не важливістю чи величністю обраної “ролі”, а якістю її виконання, тим, чи справді людина має покликання, талант і здібності її виконувати.

Отже, праця за покликанням, “споріднена праця” у сфері спорту – це особливий вид усвідомленої діяльності, що має на меті повноцінну самореалізацію людини, становить основу суспільного ладу, а також є умовою досягнення справедливого розподілу соціальних ролей в суспільстві. В спорті важливо встановлювати цілі, працювати над своїми здібностями та досягати успіху через наполегливість та відданість. Саме так справжній олімпієць пізнає і реалізовує свій потенціал у житті.

Література:

1. <https://noc-odessa.org.ua/pro-nas/dokumenty/27-kodeks-chesti-olimpijtsya-ukraini.html>.

2. Сковорода Г. Разговор, называемый алфавит, или букварь мира / Г. Сковорода // Повне збір. творів : у 2 т. / гол. аедкол. В. І. Шинкарук [та ін]. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – С. 411–465.

3. Сковорода Г. Басни Харьковскія / Г. Сковорода // Повне збір. творів : у 2 т. / гол. редкол. В. І. Шинкарук [та ін]. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – С. 107–136.

4. Жизнь Григорія Сковороды / Г. Сковорода // Повне збір. творів : у 2 т. / гол. редкол. В. І. Шинкарук [та ін]. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 2. – С. 439–477.

УДК 342.951:349.6(477)

Юридичні науки

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ»
У МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ

*Початенко Д.С.,
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
факультету судового та міжнародного права
Національний університет «Одеська
юридична академія»
м. Одеса, Україна*

При реалізації «енергетичного переходу» (переходу на такі види пального, які є альтернативними паливам викопного походження) для судноплавства основними завданнями виступають вчасна розробка та впровадження низки організаційних, технічних та соціальних заходів, які забезпечать поступовий перехід до нульового рівня шкідливих викидів суднових двигунів за уже визначеними на теперішній час сценаріям, а саме: а) послідовне зменшення маси парникових газів, приведених до CO₂, у випускних газах двигунів під час руху суден, б) послідовне забезпечення виконання нормативних вимог зі скорочення (зменшення) рівня інших шкідливих викидів у випускних газах двигунів, в) підсумкове забезпечення переходу флоту на роботу з нульовими викидами парникових газів та інших шкідливих речовин [1, с. 163]. Але чи є готовим діюче законодавство України та галузеві владні інституції до впровадження таких ініціатив і яким чином має бути забезпечено додання «енергетичного переходу» до кроків з відродження галузі у повоєнний період – це питання, які уже зараз

вимагають окреслення та пошуку найбільш ефективних механізмів та практик.

Проблематика екологізації судноплавства, протидії забрудненню морського середовища та використання альтернативних видів палива є характерною для наукових розробок правничої (А.В. Іванова, В.В. Кірсанова, Т.Р. Короткий та ін.), економічної (Т.О. Войченко, О.А. Радченко, Н.О. Федяй та ін.) та технічних (Н.І. Александровська, В.А. Євдокимова, В.І. Залож, В.О. Настасенко, Л.В. Пізінцалі, О.І. Россомаха та ін.) наук.

Сучасний етап розвитку морської діяльності характеризується постійним посиленням вимог до морського флоту щодо забруднення навколишнього середовища сіркою, оксидами азоту, діоксидами вуглецю і отруйними твердими речовинами. Встановлено особливі зони контролю викидів у Балтійському і Північному морях, у протоці Ла-Манш, у прибережних акваторіях держав, у межах яких передбачається багаторазове скорочення викидів сірки з суден. Даний перелік, очевидно, буде тільки розширюватися. Адже невідповідність транспортних засобів екологічним вимогам в умовах збільшення кількості та інтенсивності транспортних потоків призводить до постійного зростання рівня забруднення навколишнього середовища [2, с. 84].

У щорічному Огляді морського транспорту UNCTAD за 2022 р. [3] відзначається, що судновласники стикаються з дедалі жорсткішими екологічними нормами. 1 січня 2023 р. набрали чинності три нові керівництва Міжнародної морської організації (далі – ІМО), спрямовані на зниження викидів парникових газів від морського судноплавства та впливу суден на навколишнє середовище. Одним із них є посібник із застосування показника експлуатаційної вуглецевомісткості, відповідно до якого станом на 2021 р. 30–40% контейнеровозів та балкерів розглядалися як такі, що не відповідають вимогам. Найдоступнішим способом скорочення викидів є зниження швидкості суден. Водночас судновласники можуть також обладнати свої судна енергоефективними технологіями для використання альтернативних видів палива (скраплений природний газ, метанол, аміак чи електрика) або змінити порядок

експлуатації. Це об'єктивно призведе до зростання витрат та вплине на страхове покриття, а також доступ до інвестицій та капіталу у майбутньому. На теперішній час альтернативні види палива коштують у два-п'ять разів дорожче за звичайне паливо, внаслідок чого вони поки не є економічно рентабельними. Однак судновласники можуть залишити собі можливість вибору, використовуючи двопаливні судна. Станом на 1 березня 2022 р. майже 40% суден можуть працювати на двох або кількох видах палива. Таким чином, пошук можливостей для більш екологічного судноплавства відбувається, проте значна вартість переобладнання, а також низка природоохоронних проблем, пов'язаних з використанням скрубєрів, ставить на порядок денний необхідність інвестування не лише у встановлення нового обладнання, а й у науковій дослідження з розвитку інноваційних паливних технологій.

З метою нарощування зусиль щодо пом'якшення наслідків зміни клімату ІМО розпочала роботу над переглянутою Стратегією з скорочення викидів парникових газів (завершила її у липні 2023 р. [4]), а також над середньостроковими заходами, включаючи деякі ринкові інструменти. Крім того, висувуються пропозиції щодо створення міжнародної ради з морських досліджень та розробок і відповідного фонду, який був би здатним фінансувати розробку технологій із нульовим викидом парникових газів, доступних для всіх країн. Інші пропозиції щодо ринкових заходів включають використання залучених коштів на фінансування інвестицій в адаптацію до зміни клімату, особливо у країнах з найбільш уразливою економікою. У ЄС розглядаються пропозиції з ухвалення нормативних положень, що передбачають поширення існуючої у ЄС системи торгівлі викидами на морські перевезення. Якщо такі пропозиції будуть прийняті, то вони можуть мати суттєві наслідки для торгівлі як усередині ЄС, так і за її межами [5, с. 201-202].

Необхідно відзначити, що крім викидів парникових газів (CO₂) судна є також джерелами забруднення повітря. Починаючи з 2020 р. для дотримання вимог Міжнародної конвенції щодо запобігання забрудненню з суден 1973 р. та Протоколу до неї 1978 р. [6-8] експлуатовані судна мають використовувати паливо, що

містить менше 0,5% сірки. У 2021 р. Комітет із захисту морського середовища схвалив оновлений Посібник щодо систем очищення відпрацьованих газів [9], а також Резолюцію, якою закликав до добровільного використання чистіших альтернативних видів палива або способів приведення суден до руху, які можуть сприяти скороченню викидів чорного вуглецю з суден, що експлуатуються в Арктиці або прилеглих до неї районах [10]. Ці інструменти стали черговим кроком назустріч «енергетичному переходу», подальшої екологізації судноплавства та формування глобальної стратегії зменшення антропогенного впливу на навколишнє природне середовище та атмосферу. Зважаючи на ці глобальні заходи, з цілковитою обґрунтованістю можна припустити, що наступний Огляд морського транспорту UNCTAD (за 2023 р.) буде присвячений переважно «енергетичному переходу» та крокам, до яких вдаються держави з метою екологізації портів та суден, що зареєстровані в їх реєстрах. Він очікувано буде представлений у жовтні – листопаді поточного року.

Українським законодавством у цілому сприйнято глобальні та регіональні правові моделі протидії забрудненню з суден: приєднання України до Міжнародної конвенції по запобіганню забрудненню з суден 1973 року, поправок 1984, 1985, 1987, 1990 і 1992 років та Протоколу 1978 року до неї відбулося у 1993 р. [11]. Одним з останніх за часом документів у сфері «екологічного переходу» стали Стратегічні напрями виконання міжнародних зобов'язань України у сфері безпеки торговельного мореплавства та охорони навколишнього природного середовища від забруднення та впровадження обов'язкових інструментів ІМО на період до 2022 року, розміщені на офіційному сайті Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України [12]. Ними передбачено забезпечення здійснення заходів (організаційних, технічних, контрольних) щодо зменшення викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин та створення умов і сприяння для використання більш безпечних для довкілля видів палива або технологій, необхідних для забезпечення скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Виконавцями визначені Мінінфраструктури, Мінприроди, Морська

адміністрація (на теперішній час – Адміністрація судноплавства), Держрибагентство, Держекоінспекція, ДП «АМПУ».

В Україні діє два Закони [13; 14], якими визначено правові, соціальні, економічні, екологічні та організаційні засади виробництва (видобутку) і використання альтернативних видів палива, а також стимулювання збільшення частки їх використання до 20% від загального обсягу споживання палива в Україні до 2020 року (від 14.01.2000 р. «Про альтернативні види палива»), а також використання альтернативних джерел енергії і сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі (від 20.02.2003 р. «Про альтернативні джерела енергії»). Проте у жодному з них не згадано судноплавну галузь, а зазначається про транспорт у цілому. У програмних документах довгострокового планування розвитку морської та портової діяльності, а також у проєкті стратегії розвитку судноплавства внутрішніми водними шляхами відзначається необхідність розвитку та впровадження «енергетичного переходу», але відсутність відповідних планів реалізації щодо перших двох стратегій, і відкладення затвердження останньої не дають можливості визначитися з часовими межами втілення у життя задекларованих норм.

Отже, «енергетичний перехід» у судноплавстві триває. Але глобальні, регіональні та національні зусилля матимуть сенс лише за сумлінного відношення до декарбонізації самих судновласників та портових адміністрацій. Низка заходів, що пропонуються на теперішній час, вимагають значних фінансових «зусиль», інші – ні, але для дійсно якісного та відповідального «енергетичного переходу» екологічний імператив має стати керівним принципом усієї промислової, транспортної, енергетичної тощо діяльності та ефективно сприяти зменшенню антропологічного навантаження на довкілля.

Література:

1. Суворов П.С., Тарасенко Т.В., Залож В.І. Аналіз трансформації оцінки енергоефективності суден в умовах енергетичного переходу у внутрішньому водному транспорті. Водний транспорт. 2023. № 1(37). С. 161-170.

2. Радченко О.А., Войченко Т.О. Передумови використання на

водному транспорті екологічного альтернативного палива. Економіка та управління підприємствами. 2020. № 5(79). С. 82-89. <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-5-12>

3. Review of Maritime Transport 2022. Navigating stormy waters. URL:https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2022_en.pdf

4. Revised GHG reduction strategy for global shipping adopted. URL: <http://surl.li/riwak>

5. Решетков Д.М., Павлова Н.Л. Декарбонізація морських портів: проекти та ініціативи. Розвиток транспорту. 2022. Вип. 3. С. 192-204. <https://doi.org/10.33082/td.2022.3-14.14>

6. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден, 1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text

7. Протокол 1978 року до Міжнародної конвенції по запобіганню забрудненню з суден 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_829#Text

8. International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL 73/78). PRACTICAL GUIDE, 2015. URL: <https://maddenmaritime.files.wordpress.com/2015/08/marpol-practical-guide.pdf>

9. Resolution MEPC.340(77). 2021 Guidelines for Exhaust Gas Cleaning Systems. URL: <http://surl.li/riwao>

10. Resolution MEPC.342(77). Protecting The Arctic From Shipping Black Carbon Emissions. URL: <http://surl.li/riwav>

11. Про приєднання України до Міжнародної конвенції по запобіганню забрудненню з суден 1973 року, поправок 1984, 1985, 1987, 1990 і 1992 років та Протоколу 1978 року до неї: постанова Кабінету Міністрів України від 21.09.1993 р. № 771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-93-п#Text>

12. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua>

13. Про альтернативні види палива: Закон України від 14.01.2000р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text>

14. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>

ВИХОВАННЯ ТА МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ

Рашидов С.Ф.

*викладач кафедри загальної
педагогіки і спеціальної освіти*

Салім`ярова Інна Іванівна
*магістрантка педагогічного факультета
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету
м. Ізмаїл, Україна*

Історично доведено необхідність надання дитині кваліфікованої допомоги у складній адаптації входження у світ дорослих. Тому одним із найважливіших напрямів роботи педагога має стати формування соціальної компетентності молодших школярів, що дозволяє виконувати норми та правила життя у суспільстві. Соціальна компетентність визначається поінформованістю дітей про суспільство як у широкому, так і вузькому оточенні, про особливості взаємодії людей, традиції, норми та правила поведінки. Для формування соціальної компетентності необхідно створення особливої розвиваючої атмосфери, за допомогою реалізації індивідуального підходу до дитини.

При розробці Програми виховання, мотивації до навчального процесу та соціалізації дітей молодшого шкільного віку необхідно спиратися на те, що:

- виховання у школі має здійснюватися через спільну діяльність всіх суб'єктів цього процесу, у якій діти освоюють базові цінності;
- воно має охоплювати навчальну, трудову, художню, спортивну, дозвіллеву та інші види освітньої діяльності;
- будь-яка діяльність, в силу полісуб'єктності виховання та мотивація до навчання, соціалізація особистості, має бути узгоджена. Провідна роль у цьому узгодженні належить школі [4].

Але педагогічний супровід молодших школярів відбувається у школі. Позашкільні установи, сім'я теж несуть відповідальність за виховання дітей і роблять свій внесок у їх соціалізації. Тому вирішувати проблеми їх соціалізації, мотивація до навчання та виховання необхідно, поєднавши зусилля цих соціальних інститутів [5]. Однак часто спостерігається неузгодженість виховного впливу соціальними інститутами на дітей та підлітків. Діти, особливо в сільській місцевості, часом не мають можливості займатися в установах додаткової освіти (через їхню відсутність на даній території). Школа за таких умов є практично єдиним інститутом виховання дітей.

Перспективою для вирішення цієї ситуації може стати створення єдиного виховного простору, що об'єднує діяльність існуючих соціальних інститутів. Це дозволить максимально підвищити роль та відповідальність різних позитивних громадських сил за долю підростаючого покоління, виведе виховання за межі школи.

Одним із таких соціальних інститутів є сім'я. Але у багатьох сім'ях, як свідчить статистика, перервалися традиції сімейної педагогіки: батьки безграмотні у питаннях пріоритетів виховання у різні періоди дитинства. Вони не враховують вікові закономірності розвитку інтелектуальних та творчих здібностей своїх дітей. Це призводить до того, що сім'я не завжди може самостійно вирішувати проблеми виховання. Тому, у контексті духовно-морального розвитку, виховання та соціалізації молодших школярів особливо актуальним стає питання підвищення педагогічної культури батьків.

Виховання та соціалізація – невіддільні один від одного процеси [3, с.12]. В основі Програми виховання та соціалізації учнів початкової школи лежать аксіологічний, системно-діяльнісний, розвиваючий підходи.

Основу аксіологічного підходу становить національний виховний ідеал як система базових національних цінностей. Він і визначає уклад шкільного життя та всю систему виховання та соціалізації.

Для освоєння молодшими школярами базових цінностей

потрібна комплексна морально орієнтована освітня діяльність. Системно-діяльнісний підхід відповідає за «вихід» виховної роботи за межі окремих навчальних предметів або однієї освітньої галузі та виступає методологічною основою організації укладу шкільного життя, який, у свою чергу, має стати соціальною, особистісною, культурною цінністю для всіх суб'єктів виховання підростаючого покоління.

Література:

1. ондаревський В.Б. Виховання інтересу до знань та потреби до самоосвіти. Київ, 2015. 145 с.
2. Волков У. У. Про концепцію практик(и) у соціальних науках. Соціологічні дослідження. № 6. 2007. С. 9-23.
3. Землянська О.М. Теорія та методика виховання молодших школярів. Підручник та практикум для вузів. Миргород, 2021. 406 с.
4. Зразкова програма виховання та соціалізації учнів. Початкова загальна освіта. Миколаїв, 2009. 50 с.
5. Ізотова Є.І. Індивідуалізація професійної діяльності педагогів та психологів та її вплив на соціалізацію молодших школярів. Психологи та школа. 2010. № 1. С. 24-39.

**СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ПУБЛІЧНИХ
УСТАНОВАХ ТА ОРГАНІЗАЦІЯХ*****Руновська В.В.,****студентка магістратури,
Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Київ****Соломко Т.Ю.,****кандидат технічних наук, доцент
ДІТМ ЗВО «Міжнародний науково-
технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Краматорськ*

Персонал у публічних організаціях відіграє ключову роль у забезпеченні якості виконавчої влади та реалізації управлінських рішень. Для формування та розвитку прозорого та професійного публічного адміністрування в Україні необхідні нові концептуальні підходи до управління персоналом. Оскільки існуючі методи в основному використовуються у приватному секторі, важливим стає адаптація та обґрунтування їхньої ефективності в контексті публічного адміністрування, враховуючи його специфіку та особливості.

Актуальність стратегічного управління персоналом у публічних установах та організаціях полягає у постійних змінах у глобальному середовищі, що вимагають ефективного використання людських ресурсів для досягнення цілей та забезпечення конкурентоспроможності, довіри громади та легітимності установ, а також постійного оновлення стратегій та підходів відповідно до сучасних викликів та потреб.

Стратегічне управління персоналом в публічних установах та організаціях є ключовим аспектом досягнення їхніх місій, цілей та завдань. Це означає розробку та впровадження довгострокових

стратегій, спрямованих на ефективне управління людськими ресурсами з урахуванням потреб, цінностей та цілей організації.

Ретельне вивчення потреб організації у кадрах, враховуючи не лише кількісний, але й якісний аспекти, такі як навички, компетенції та досвід.

Визначення конкретних цілей та завдань, які необхідно досягти для забезпечення ефективності та успіху організації в цілому.

Розробка стратегічних планів у сфері управління персоналом, що включає в себе розподіл робочих місць, набір, збереження та розвиток персоналу.

Забезпечення можливостей для навчання, тренінгів та розвитку працівників, щоб підвищити їхню ефективність та відповідність стратегічним цілям організації.

Використання систем оцінки та мотивації персоналу, які сприяють досягненню стратегічних цілей та стимулюють працівників до високої продуктивності.

Здатність швидко реагувати на зміни в економічному, політичному та соціокультурному середовищі та відповідати на них управлінськими рішеннями у сфері управління персоналом.

Ці аспекти сприяють створенню відповідної кадрової бази, яка забезпечує ефективну реалізацію стратегічних цілей та завдань публічної установи або організації.

Метою даного дослідження є дослідження та аналіз сучасних стратегій управління персоналом в публічних установах та організаціях з метою визначення їхньої ефективності, ідентифікації ключових факторів успіху та розробки рекомендацій щодо оптимального використання людських ресурсів для досягнення стратегічних цілей та завдань організаційного розвитку.

Як відзначає В. Ландсман [1, с. 119], управління персоналом в публічних організаціях базується на ряді цінностей, серед яких важливі реалістичність, творча спрямованість, комплексність, демократичність, гуманізм та законність. Ці принципи визначають змістовність кадрової політики державного управління і виступають базовими принципами управління персоналом, які визначають проведення всіх відповідних дій в управлінському процесі.

Адміністративні методи управління ґрунтуються на ефективному використанні впливу, влади та лідерства. Шляхом застосування таких форм, як обов'язковий припис (наказ, заборона), договірні методи (консультація, дозвіл на компроміс), рекомендації, побажання (порада, роз'яснення, пропозиція), досягаються завдання стабілізації, організації та розпорядчого характеру управління, а також вирішуються завдання організації роботи колективів [2, с. 17].

Згідно з дослідженням Т. Покотилої [3, с. 187], успішне управління персоналом в органах місцевого самоврядування передбачає дотримання цілого ряду принципів. Ці принципи включають системність управління трудовим потенціалом, раціональне формування кадрів, відповідність системи стимулювання мотивам працівників, відкритість інформації, ефективність інвестицій, цілеспрямованість стратегії розвитку, оптимізацію структури управління, формування корпоративної культури, активізацію інтелектуального потенціалу та самомотивацію працівників. Ці принципи не лише забезпечують ефективне управління персоналом, а й сприяють досягненню стратегічних цілей органів місцевого самоврядування.

Результати наукових досліджень показали, що управління персоналом в публічних організаціях має свої особливості, пов'язані зі специфікою державного сектору.

Державні установи часто мають складну організаційну структуру, що ускладнює управління персоналом та робить його менш гнучким.

Велика кількість правил, процедур та нормативних актів у сфері державного управління може обмежувати можливості ефективного управління персоналом.

Наукові дослідження підтверджують необхідність впровадження новітніх методів управління персоналом для підвищення ефективності діяльності публічних організацій.

Залучення громадськості та зацікавлених сторін у процеси управління персоналом може покращити взаєморозуміння та підвищити рівень довіри до державних установ.

Підвищення кваліфікації персоналу є важливою складовою

ефективного управління, тому державні установи повинні активно працювати над розвитком своїх співробітників.

Ці результати досліджень можуть бути використані для розробки стратегій управління персоналом в публічних організаціях з метою підвищення їх ефективності та відповідності сучасним викликам

Управління персоналом у публічних організаціях потребує спеціалізованих підходів через особливості державного сектору, такі як бюрократичність та складність процедур. Залучення громадськості, навчання та розвиток кадрів, а також впровадження інноваційних стратегій виявляються ключовими чинниками для покращення ефективності управління персоналом. Розробка та впровадження відповідних заходів, які враховують ці висновки, може сприяти підвищенню ефективності діяльності публічних організацій та досягненню стратегічних цілей у державному секторі.

Важливою складовою успішного управління персоналом є постійне навчання та розвиток кадрів, що дозволить підвищити їхню кваліфікацію та адаптованість до змін.

Залучення громадськості до процесів управління персоналом може сприяти покращенню взаєморозуміння та забезпечити більшу довіру до діяльності публічних організацій.

Необхідно розробляти та впроваджувати інноваційні стратегії управління персоналом для підвищення ефективності та відповідності сучасним вимогам.

В цілому, враховуючи ці висновки, можна сформулювати рекомендації щодо подальших заходів з вдосконалення управління персоналом в публічних організаціях з метою підвищення їхньої ефективності та досягнення стратегічних цілей

Література:

- 1.Ландсман В. А. Удосконалення кадрової роботи в органах державного управління. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2017. № 1 (41). С. 117–121.
2. Міненко М. А. Публічне управління: теорія та методологія: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2020. 404 с.

3. Покотило Т. В. Проблеми розвитку трудового потенціалу в органах публічної служби. Теорія та практика державного управління. 2019. Вип. 1 (48). С. 185–191.

УДК 796:03:378.4(477-25)

Історичні науки

ДІЯЛЬНІСТЬ СПОРТИВНИХ ГУРТКІВ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Соколова Н.Д.,

к.і.н., доцент

Олексин І.Я.,

к.філос.н., доцент

*Київський національний університет
фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Впродовж ХІХ ст. спорт залишався елітарним заняттям студентів в Університеті Св. Володимира. Факультативно, за додаткову платню, молодь мала змогу відвідувати уроки фехтування, верхової їзди та хореографії.

Ситуація змінилась на початку ХХ ст., коли в 22 грудня 1901 р. Міністерством народної освіти розроблено «Тимчасові правила організації студентських установ у вищих навчальних закладах відомствах Міністерства народної освіти». Згідно постанови, в стінах університетів дозволено відкриття студентських науково-літературних, мистецьких, спортивних гуртків, а також їдальнь, бібліотек і читальнь. На купівлю необхідного обладнання виділялись додаткові кошти [2].

Відразу після оприлюднення постанови, професор медичного факультету М. Оболонський направив керівництву клопотання про необхідність запровадження в університеті фізичних вправ для студентів. Новостворена Комісія під керівництвом професора П. Морозова посилаючись на європейський досвід, сприятливо поставилась до даної пропозиції, але практично так нічого і не було реалізовано.

В грудні 1904 р. професор М. Оболонський повторно надав на розгляд медичного факультету пояснювальну записку про потребу фізичної активності студентської молоді. Він наголошував, що «університету необхідно попіклуватись про надання можливості студентам розвинути свій організм для підтримки його в здоровому стані. З цією метою необхідно ввести різноманітні фізичні вправи, а саме: фехтування, метання, стрільбу в ціль, гру в кеглі, в лаун теніс, вправи з гирями, вправи на гімнастичних апаратах тощо» [1, с. 422]. Спеціально створена в грудні 1904 р. Комісія схвально віднеслась до даної пропозиції та приступила до розробки плану перебудови кам'яного сараю в гімнастичну залу за проектом професора П. Армашевського.

У вересні 1905 р. за ініціативи студентів медичного, математичного та юридичного факультетів на ім'я ректора М. Цитовича надійшло клопотання про відкриття в Університеті Св. Володимира гуртка любителів фізичних вправ [1, с. 423]. Згідно запропонованого Статуту, членами гуртка могли бути виключно студенти університету, які мали платити членські внески у розмірі 30 копійок щомісяця. Керівництво закладу повинно забезпечити гуртківців спеціальним приміщенням з освітленням, опаленням та охороною для занять спортом. Студенти отримали право запрошувати приватних викладачів та самостійно купувати спортивний інвентар. Заняття планувалось проводити в позалекційний час за розкладом, складеним на засіданні гуртка та затвердженим ректором [1, с. 423-424].

Київське атлетичне гімнастичне товариство у зв'язку із закриттям погодилось надати на рік безкоштовної оренди своє спортивне обладнання за умови працевлаштування в університетському гуртку швейцара КАГТ [1, с. 424].

Новостворений гурток розпочав свою роботу за підтримки університетського керівництва, але, як зазначалось на шпальтах періодичного видання «Краса і сила», був симпатичною компанією, а не загальностудентською організацією [4, с. 12]. Відсутність спеціального приміщення для проведення занять та необхідного спортивного інвентарю зводили зусилля гуртківців нанівець.

Ситуація змінилась в 1909 р., коли за рішенням Ради Університету затверджено Статут «Спортивного гуртка студентів Університету Св. Володимира», який дозволяв всім студентам закладу за умови сплати членських внесків, брати участь у його роботі. Гарною рекламною кампанією гуртка став дозвіл на відкриття власної вітрини в одному з коридорів вишу [3].

Враховуючи невдалий попередній досвід студентів щодо матеріального забезпечення, гуртківці змогли домовитись із лікарем В. Крамаренко про оренду приміщень лікувально-профілактичної й гімнастичної установи «Верітас». Також, спромоглись добитись від університетського керівництва дозволу на проведення занять на території Ботанічного саду. З 1910 р. розпочинається співпраця з іншими спортивними та навчальними закладами Києва щодо оренди гімнастичних приміщень, а саме з Німецьким гімнастичним товариством, Олександрівською гімназією, товариством «Сокіл» [5].

Гуртківці не лише популяризували різні види спорту, такі як гімнастика, фехтування, бокс, важка і легка атлетики, веслування, футбол, хокей, лижний спорт, а і проводили різноманітні спортивні заходи. Ці події активно висвітлювала київська преса. На сторінках найпопулярнішого в імперії журналу «Російський спорт» з'явилась публікація про спортивну подію, організовану в 1914 р. студентами київського університетського гуртка – пароплавну прогулянку до Межигір'я, під час якої проводились змагання з метання ядра, диску, спису, гімнастики та боротьби [6, с. 6].

Отже, завдяки зусиллям професорського складу та студентів Університету св. Володимира на початку ХХ ст. розпочали роботу спортивні гуртки, які не лише залучали до занять спортом студентську молодь, а і сприяли популяризації спорту серед киян.

Література:

1. ALMA MATER: Університет Св. Володимира напередодні та в добу української революції 1917-1920. Матеріали, документи, спогади. Кн.1. Університет Св. Володимира між двома революціями / Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : ПРАЙМ, 2000. – 702с.

2. Журнал Министерства народного просвещения. – 1902. – Ч. СССXXXIX. С. 172-176.
3. Левицька Н. Дозвілля студентів-гуманітаріїв Наддніпрянської України у другій половині XIX – на початку XX ст. / Н. Левицька // Гілея : Науковий вісник: збірник наукових праць. – К., 2013. – Вип. 77. – С. 28–33.
4. Саликовский В.С. Спортивный кружок студентов Университета Святого Владимира / В.С. Саликовский // Красота и сила. – 1913. – № 1. – С. 12–14.
5. Спортивный кружок студентов Университета св. Владимира // Красота и сила. – 1913. – № 6.
6. Толь А. Спортивное выступление академического кружка при университете св. Владимира / А. Толь // Русский спорт. – 1914. – № 22.

УДК 621.7

Технологія механічної обробки загалом:
процеси, інструменти, машини, обладнання

МЕТОДИ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Сонник Ю.В.,
викладач вищої категорії
Дніпрорудненський
індустріальний фаховий коледж
м.Дніпрорудне, Україна

У технічній літературі виділяють три методи автоматизованого проектування технологічних процесів: алгоритмічний; перетворення процесів аналогів; синтезу технологічного процесу [1].

По іншій класифікації виділяють два методи автоматизованого проектування: метод адресації, що включає алгоритмічний і перетворення процесів аналогів, і метод синтезу.

У ряді робіт виділяють чотири методи автоматизованого проектування: параметричний, у якому структура ТП задається

технологом вручну, а параметри його визначаються в автоматизованому режимі; метод повторного використання процесів-аналогів; проектування на основі уніфікованих (типових і групових) технологій; проектування по методу синтезу.

Розглянемо докладніше методи автоматизованого проектування технологічних процесів виготовлення деталей, тому що саме в цих випадках застосовуються бази даних типових технологій, і для роботи з ними необхідне кодування деталей і іншої інформації.

Параметричний метод проектування полягає в поділі функцій між ЕОМ і оператором на два етапи:

безмашинна розробка маршруту обробки, вибір устаткування, інструментів і схем базування; автоматизований розрахунок припусків і режимів різання, вибір технологічного оснащення; нормування, розробка керуючих програм; формування документації.

На першому етапі технологом вручну вирішуються завдання формування маршруту обробки, операцій і переходів; здійснюється вибір устаткування, схем базування й типів пристосувань; установлюються розмірні зв'язки між поверхнями, що важко формалізуються.

На другому етапі автоматизованого проектування чисельно формуються состав переходів і структура операцій; розраховуються припуски, операційні розміри й допуски на них; визначаються ріжучі й вимірювальні інструменти; розраховуються режими різання; вибирається устаткування й оснащення; виконується нормування операцій; робиться оцінка ефективності варіантів обробки; розробляються керуючі програми для верстатів зі ЧПК; оформляється документація.

Метод використання процесів-аналогів заснований на використанні наявних у базі даних ЕОМ (у закордонній практиці - у базі даних національного банку технологій) технологічних процесів виготовлення деталі, конструктивні й технологічні ознаки яких відповідають ознакам деталі, для якої проектується технологія.

Схема автоматизованого пошуку й одержання технологічного процесу наступна: деталь > деталь-аналог > процес на деталь-аналог > процес на деталь. По конструкторському коду в базі даних

відшукується деталь-аналог, а по технологічному коду відшукується технологічний процес-аналог на цю деталь, що надалі піддається перетворенню з метою адаптації до конкретного виробництва. Перетворення процесу-аналога здійснюється шляхом виключення зайвих операцій і переходів або додавання нових операцій, які визначаються на основі пошуку окремих операцій для конкретної форми й розташування, точності, шорсткості й інших параметрів поверхні. Метод застосовується для проектування технологій виготовлення деталі типових форм, що відрізняються розмірами.

Проектування з використанням уніфікованих технологій ґрунтується на проблемно-орієнтованій системі класифікації й групування деталей. Для кожної групи деталей створюється комплексна деталь, що містить всі поверхні деталей цієї групи. Число найменувань складних деталей у групі становить від 50-100, простих деталей - 400-500. Поверхні комплексної деталі, а в необхідних випадках координатні осі й крапки, нумеруються за певними правилами. Потім для комплексної деталі розробляється уніфікований (типовий) операційний технологічний процес. Оформляються зведений перелік операцій і перелік переходів, на основі яких розробляють таблиці застосовності операцій і переходів, необхідних для виготовлення кожної з деталей групи. Технологія виготовлення кожної деталі із групи формується методом виключення непотрібних операцій з уніфікованого (типового) технологічного процесу комплексної деталі.

Проектування технологічних процесів на основі уніфікованих технологій містить правила й форми підготовки кодової й іншої інформації на деталі. Формою подання змінної інформації про деталі в групі є карти інформації про деталі.

Проектування методом синтезу застосовується при відсутності типового технологічного процесу або процесу-аналога в базі даних. Метод синтезу має кілька різновидів: з використанням відомих елементів технологій-аналогів і без них, у зв'язку з новизною розв'язуваного технологічного завдання. Такими елементами є уніфіковані (типові) варіативні плани відпрацьовування

поверхонь або сполучення поверхонь.

Вихідною інформацією для проектування методом синтезу є відомості про деталі, коди її елементарних поверхонь і їхні сполучення, розмірні зв'язки між ними.

Для кожного конструктивного елемента поверхні розробляється варіант уніфікованого плану його обробки, близький по міркуваннях оператора до оптимального для реальних умов виробництва. У результаті формується масив формозмінних переходів розмірної обробки деталі, шляхом перетворення якого виробляється автоматизоване проектування процесу за чотири етапи.

На першому етапі проектується принципова схема технологічного процесу кожного конструктивного елемента деталі, що характеризується составом операцій.

На другому етапі формується технологічний маршрут виготовлення, визначається послідовність виконання операцій, призначаються бази й устаткування.

На третьому - проектується операційна технологія: уточнюється структура операцій, вибираються пристосування, вимірювальний і різальний інструмент, розраховуються режими, нормуються операції, оформляється документація.

На четвертому етапі проектування розробляються керуючі програми для верстатів зі ЧПК, робиться оцінка ефективності технології. Розробка технологій методом синтезу має на 30-40% більші витрати машинного часу, чим на основі уніфікованих технологій.

Метод швидкісного прототипування - використовується в системах автоматизованого проектування вищого рівня (Unigraphics, CATIA/CADAM Solutions і ін.). Розвиток комп'ютерної техніки й розрахункових методів перетворили комп'ютерне 3D-моделювання в основний метод автоматизованого проектування КР-технологій. Система працює наступним чином. Створюється «почуттева» у формат STL геометрична 3D-модель деталі; провадиться зчитування тривимірної геометрії деталі із CAD-системи у формат STL; тривимірна модель розбивається на

характерні поперечні перерізи за допомогою спеціальних програм; виробляється послідовна побудова перетинів всієї деталі доти, поки не буде отриманий фізичний прототип моделі; кожний наступний шар «приклеюється» до попереднього до повної побудови моделі. Контур перетину розбивається на сплайни, координати яких є вихідними даними для формування траєкторії руху обробного інструмента. Математичний опис перетинів використовується для розробки всього комплексу траєкторій руху інструментів, режимів обробки й формування безпаперової технології в електронному виді

Література:

1. Кондаков, А. И. САПР технологических процессов : учебник. – М. : Академия, 2007. – 272 с.

УДК 330.1

Економічні науки

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА НАПРЯМИ ЇЇ
ОПТИМІЗАЦІЇ

Супрун М.О.,

студент магістратури,

Заклад вищої освіти

*«Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»*

м. Київ

Рудаков О.М.,

кандидат економічних наук, доцент

*ДІТМ МНТУ «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»*

м. Краматорськ

Проблеми функціонування банківської системи України у сучасних умовах включають недостатню кредитну активність, низьку фінансову включеність, корупцію та неефективне управління, високі відсоткові ставки та валютний ризик. Напрями

оптимізації включають реформування регулятивного середовища, підвищення фінансової включеності, покращення кредитного середовища, зниження валютного ризику та стимулювання інвестицій, що сприятиме покращенню стабільності та ефективності банківської системи України.

Банки нерідко стикаються з обмеженим обсягом кредитування, що може бути спричинене високим рівнем неповернення кредитів, складнощами у формуванні кредитних ризикованих резервів або обмеженою доступністю кредитуємої сировини.

Частина населення та підприємств не мають доступу до банківських послуг через відсутність банківської мережі у віддалених регіонах або через складнощі з відкриттям банківських рахунків.

Деякі банки стикаються з проблемами корупції, неефективного управління та недостатньою прозорістю, що підриває довіру до фінансової системи в цілому.

Високі відсоткові ставки можуть ускладнювати доступ до фінансування для підприємств та громадян. Крім того, валютний ризик може впливати на фінансову стійкість банків та їх клієнтів у зв'язку з коливанням валютних курсів.

Вдосконалення законодавства та регулювання для забезпечення більшої стабільності та прозорості в банківській сфері.

Розширення доступу до банківських послуг через розвиток інфраструктури та впровадження інноваційних рішень, таких як мобільні платежі.

Зменшення кредитного ризику шляхом вдосконалення процесів кредитування та моніторингу кредитних операцій.

Розвиток інструментів для зменшення валютного ризику для банків та їх клієнтів.

Метою дослідження є аналіз проблем функціонування банківської системи України в сучасних умовах та визначення напрямів її оптимізації. Це включає в себе дослідження факторів, які впливають на ефективність та стабільність банківської системи, ідентифікацію ключових проблем та розробку рекомендацій щодо поліпшення регуляторного середовища, збільшення фінансової

включеності, зменшення кредитного та валютного ризиків, а також стимулювання інвестицій.

Банківська система відіграє ключову роль у формуванні економічних відносин між суб'єктами грошового ринку. Банки є основними учасниками кредитної системи країни, їхні дії визначають рух фінансових потоків та розподіл ресурсів. Вони виконують ряд функцій, включаючи приймання депозитів, надання кредитів, обслуговування платежів та здійснення інвестиційних операцій [1].

Банківська система реагує на всі позитивні та негативні явища, що відбуваються в економіці, і відображає їхні наслідки. Наприклад, в період економічного зростання банки можуть активно надавати кредити та інвестувати в розвиток, тоді як у період кризи вони можуть бути обмежені у видачі кредитів та стежити за зниженням активності на ринку [2].

Управління ліквідністю та прибутковістю є стратегічним завданням для банків, особливо в умовах невизначеності та кризового стану банківської системи України. Оптимальне співвідношення між рівнем ліквідності та прибутковості визначається як необхідність уникнення як дефіциту, так і надлишку ліквідних коштів [3].

Уникнення дефіциту ліквідності важливо для запобігання ризику втрати ліквідності банку, тоді як уникнення надлишку ліквідних коштів спрямоване на мінімізацію втрат майбутнього прибутку через нераціональне розміщення коштів.

Стратегія управління банком повинна чітко визначати сукупність прийомів, методів і заходів для досягнення оптимального співвідношення між рівнем ліквідності та прибутковості. Це може включати розробку ефективних політик управління активами та пасивами, вдосконалення механізмів розміщення коштів, встановлення адекватних структур управління ризиками та впровадження надійних моніторингових систем.

Тільки шляхом впровадження цих стратегічних заходів банки можуть забезпечити ефективне управління ліквідністю та прибутковістю, що є ключовим для забезпечення їхньої стійкості та успішності в непередбачуваних умовах.

Результати наукових досліджень вказують на проблеми у функціонуванні банківської системи України, такі як недостатня кредитна активність, високий валютний ризик, обмежена фінансова включеність та проблеми з корупцією та управлінням. З цими проблемами пов'язана необхідність проведення реформ, включаючи поліпшення регулятивного середовища, збільшення прозорості та стабільності банківських установ, а також розробку механізмів для зменшення фінансових ризиків. Ці результати визначають основні напрями подальших досліджень та реформ у банківській системі для покращення її ефективності та стійкості.

Виявлено недостатню кредитну активність банків та проблеми з доступністю кредитів для підприємств та населення.

Результати дослідження мають сприяти зміцненню функціонування банківської системи та сприяти розвитку економіки України.

Виділено необхідність проведення реформ в банківській системі, включаючи поліпшення регулятивного середовища, збільшення прозорості та стабільності банківських установ, та розвиток механізмів для зменшення фінансових ризиків.

Ці результати вказують на необхідність комплексного підходу до вирішення проблем у банківській системі та визначають напрями подальших досліджень та реформ для поліпшення фінансової стабільності та ефективності у цій галузі.

Отже, банківська система є важливим каналом для передачі грошових потоків та впливу на економіку в цілому, і вона є ключовим чинником у забезпеченні стабільності та ефективності фінансової системи країни [4].

Результати наукових досліджень підтверджують наявність серйозних проблем у функціонуванні банківської системи України, таких як недостатня кредитна активність, високий валютний ризик, обмежена фінансова включеність та проблеми з корупцією та управлінням. Ці проблеми підкреслюють необхідність негайних дій та реформ для покращення стабільності та ефективності банківської системи.

Для вирішення цих проблем рекомендується впровадження комплексного підходу, який включатиме поліпшення регулятивного середовища, збільшення прозорості та стабільності банківських установ, розвиток механізмів для зменшення фінансових ризиків, а також підтримку фінансової включеності та боротьбу з корупцією.

Загальна мета цих рекомендацій - зміцнення фінансової системи України та забезпечення її стабільності, що сприятиме сталому економічному розвитку країни.

Література:

1. Холодна Ю.Є., Рац О. М. Банківська система: навчальний посібник. Харків. 2013. 315с.

2. Швець В.Я., Єфремова Н.Ф., Чічкань О.І. Гроші та кредит. Дніпродзержинськ: ДДТУ 2015. 301с.

3. Боднар І. Р. Наслідки фінансової глобалізації для України. Фінанси України. 2019. № 8. С. 68-75.

4. Вдовенко Л. О. Рефінансування як механізм підтримки стабільності банківської системи. Економіка. Фінанси. Менеджмент. Актуальні питання науки і практики. 2018. №2. с. 8-14.

МІКРОКРЕДИТУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Тарасенко І.М.

слухач магістратури

факультету № 6

*Харківський національний
університет внутрішніх справ*

м.Харків, Україна

Незважаючи на воєнний стан в країні, фінансова система України вистояла, але для зміцнення фінансової системи та національної економіки в цілому треба з'ясувати деякі аспекти кредитування бізнесу та населення.

У фінансовій небанківській сфері існує безліч послуг з надання кредитів для клієнтів. Вони тією чи іншою мірою збігаються із загальноприйнятим становищем банківських послуг і відрізняються лише процентними ставками. Фінансова система відіграє дуже важливу роль у відтворювальному процесі економіки і підтримці потреб населення у кредитних ресурсах. Водночас непряме використання банківськими установами фінансових інструментів для збагачення породжує недовіру клієнтів до всієї системи фінансових інститутів [1].

Особливо це стосується державних банків, де значна частка акцій належить державі. Суб'єкти державної форми власності в банківській сфері як рівноправні партнери у ринковій економіці повинні дотримуватися загальноприйнятих законів та норм і бути зразком для ведення бізнесу. Замість цього банки, користуючись належністю до держустанови, зловживають цим становищем, обманюючи фізичних і юридичних осіб. Під час з'ясування обставин вони посилаються на договір, підписаний клієнтом, де заздалегідь передбачено механізм його обману всупереч усім законам і положенням про банківські послуги, що рідко спостерігається в акціонерних комерційних банках [2]. На скарги клієнтів зазначають, що «треба уважно читати умови договору», що «вони попереджали», що клієнт «сам обрав вид послуги через особистий кабінет» тощо.

Керівні органи банків України ретельно не вивчають звернення громадян і не виявляють помилки банківських працівників, за винятком окремих випадків. Нацкомфінпослуг України не завжди звертала увагу на дрібниці, що надає фінансовим установам можливості для зловживань. Більш того, з 1 липня 2020 діяльність мікрофінансових організацій (МФО), замість Нацкомфінпослуг, регулює Національний банк України (НБУ) (Закон України № 79-ІХ від 12.09.2019 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій державного регулювання ринків фінансових послуг" (в ред. від 28.04.2020р.)).

За станом на 01.11.2023 в Україні діяло 136 ломбардів, 143 кредитні спілки та 498 фінансових компаній, які надають послуги

з мікрокредитування фізичним особам [3].

Мікрокредити — це кредити на суму до 20 тис. грн, які видають мікрофінансові організації (МФО) на невеликий термін (зазвичай до 30 днів). Відсоткова ставка за мікрокредитами може відрізнятися залежно від умов договору та акцій, що діють у МФО. У середньому ставка за кредитом може досягати 2% на день. Часто МФО проводять акції, де на пільговий період (найчастіше до 30 днів) ставка нараховується за мінімальною ставкою – 0,01% на день. Ефективність такої акції викликає сумнів.

Як бачимо, річні ставка відрізняються суттєво: від 3,65 до 912,5% річних. Практично всі фінустанови з надання мікрокредиту розташовані у м. Києві.

З початку воєнних дії в Україні надані банківські картки і умови договору мікрокредитування регіональними банками не обслуговується за межами регіонів.

Висновки:

З'ясовано негативні сторони мікрокредитування в процесі оформлення та обслуговування клієнтів. Оскільки більшість малого та середнього бізнесу перемішена на захід України, не створені умови мікрокредитування за схемою овердрафту.

Менеджери банків, фінкомпанії з мікрокредитування не вникають у суть проблеми, не удосконалюють умови кредитування, не пояснюють детально умови мікрокредитування, а також не створюють умов для управління залишками коштів і контролю за ними. Скарги клієнтів розглядаються формально, без їхньої участі. Користуючись довірою клієнта, менеджери банків пропонують різноманітні послуги з метою отримання комісійних. Запропоновано посилити державний контроль за діяльністю фінансового сектора.

Література:

1. Приходько О. Мухаммад Юнус: банкир, который спасет мир //ZN,UA: сайт. 29.12.2006. URL: https://zn.ua/foreign_economics/muhammad_yunus_bankir,_kotoryy_spaet_mir.html (дата звернення: 18.12.2020).

2. Исповедь микрофинансового еретика. Как микрокредитование предало бедных. Книга в кратком изложении // Livejournal :

сайт. 02.03.2018. URL: <https://taxfree.livejournal.com/1570015.html>
(дата звернення: 18.12.2020).

3. Національний банк України / Статистика / Наглядова статистика // <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Дар'я Татьянко,
здобувач вищої освіти МНТУ
Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Київ

Олександр Рудаков,
кандидат економ. наук, доцент
Донбаський інститут
техніки та менеджменту
Закладу вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Краматорськ

Актуальність проблеми: Однією з найсерйозніших проблем менеджменту в сучасній конкурентоспроможній економіці є використання потенціалу працівників так, щоб досягнуті ними результати були якомога вищими. Це створює складні проблеми для тих, хто керує людськими ресурсами.

Для підвищення ефективності управління необхідно вміти постійно мотивувати працівників на досягнення цілей організації. Для більш повного розуміння цієї проблеми необхідно визначити сутність мотивації та мотиваційну систему, призначення та функції мотивації, а також види мотивації та їх вплив на ефективність діяльності підприємства.

Метою дослідження є виявлення ефективних засобів формування механізму системи мотивації персоналу підприємства та вдосконалення практичних рекомендацій.

Результати наукових досліджень: У країнах з високорозвинутою ринковою економікою широко використовуються мотиваційні аспекти управління працею. Мотивація праці в Україні з'явилася відносно недавно в розряді економічних, а не ідеологічних. В даний час серед вчених немає єдиної думки щодо терміну «мотивація». У навчальній і науковій літературі наводяться різні визначення.

Команди не мають універсальних методів мотивації. Недостатньо покладатися на свою інтуїцію, щоб зрозуміти, що насправді мотивує ваших співробітників. Натомість навчіться визначати їхні мотиви та використовувати їх у своїх бізнес-вигодах.

Безумовно, бажання працювати впливає на результати виконаної роботи, адже чим більше у працівника є бажання працювати, розвиватися як фахівець і приносити користь організації, тим більше в кілька разів зростає його продуктивність. [1]

Мотивація працівників закладів охорони здоров'я ліпше обслуговувати пацієнтів та дотримуватися лікувального процесу, збільшити обсяг виконаної роботи.

В організаційній практиці, особливо в практиці комерційних організацій, механізм стимулювання заробітної плати відіграє ключову роль, але дослідження показують, що регулярне підвищення рівня заробітної плати не сприяє підтримці трудової активності на необхідному рівні та підвищенню продуктивності праці.

Застосування цього методу може сприяти підвищенню продуктивності праці за короткий проміжок часу. Адже в такому виді впливу формуються певні звички. Потреба людей у грошах зростатиме до фіксованої межі залежно від рівня життя. При вирішенні попереднього питання пріоритетним є механізм моральної мотивації.

Досвід показує, що чим частіше застосовується стимулювання, тим частіше будуть повторюватися потрібні дії, а вплив стимулів тим сильніше, чим коротше період часу їх дії і чим більше людина потребує відповідних благ.

Добре мотивовані співробітники дають кращі результати. На робочому місці потреби людей і бажання працювати тісно пов'язані. Мотивація, під якою розуміють готовність людини до виконання певних дій, завжди була основою більш ефективної діяльності, а мотивація (вплив поведінки людини в процесі праці) є основним інструментом підвищення ефективності організації.

Створення ефективної системи управління мотиваційними механізмами в целюлозно-паперовій промисловості України здійснюється шляхом якісного виконання функцій системи управління. Формування мотиваційного механізму працівників пов'язане з переходом організаційного клімату підприємства від пасивно-знеособленої форми до активно-особистісного стану, який, у свою чергу, спрямований на стимулювання реалізації потенціалу підприємства.

Для більш успішного використання мотиваційних засобів слід використовувати систему показників оцінки рівня ефективності праці підприємства, на основі яких змінюватиметься рівень матеріального забезпечення працівників підприємства. [2]

Навчання є одним із основних засобів розвитку людських ресурсів і розуміється як процес набуття нових знань, умінь і навичок. Навчання та освіта призводять до вдосконалення навичок і навичок працівників, які сприяють виконанню функцій на робочому місці. Це процес доповнення знань, необхідних для підтримки компетенцій, необхідних для роботи. Це допомагає покращити ефективне використання робочого місця, а також поведінку, яка впливає на особистий розвиток працівників, і заохочує їх інновації та підприємливість.

Рекомендується включати управління на всіх рівнях організації на етапі визначення проблем системи управління підприємством, коли з'являється ідея мотивації для підприємства. Менеджери середньої та нижчої ланки можуть виробити власні перспективи розвитку поточних проблем і шляхів вирішення систем стимулювання персоналу..

У рамках системи управління ідеями, яка наразі не існує в організації, корисно попрацювати над ідеями щодо мотивації

співробітників серед керівників середньої та нижчої ланки. Крім того, щоб підкреслити важливість системи управління ідеями, керівники вищої ланки повинні використовувати цю систему при спробі впровадження мотиваційного механізму - будь-яка ідея для мотивації співробітників підприємства повинна проходити через систему управління ідеями і використовуватися лише після відбору людських ресурсів. [4]

Загалом слід підкреслити, що система управління інноваційною діяльністю має складну структуру і багатоетапність, кожна з яких передбачає постійний обмін інформацією, перехід до конкретних розробок і перехід на наступний рівень використання раніше розроблених результатів.

Використання запропонованої системи управління дозволить створити новий алгоритм взаємодії різних елементів системи управління, отримати ефективність взаємодії, а також створити більш ефективний, адаптивний та оптимальний режим роботи. [3]

Загалом можна зробити висновок про необхідність розробки нових систем та інструментів для моніторингу та оцінки ринкових можливостей, створення методології оптимізації інноваційних проєктів та вдосконалення системи управління. потреби та цілі підприємства з точки зору поточного стану та майбутнього.

Висновки: За результатами дослідження розроблено програму стимулювання працівників, яка складається з пакету матеріальних стимулів (виконання нормативів KPI, щеплення, навчання), а також пакету нематеріальних стимулів (створення задоволення). офісні умови, надання додаткових вихідних після вакцинації, впровадження системи GREAT5, покращення психологічного клімату, створення колективної атмосфери).

Визначено, що структурна система створення ефективного механізму мотивації працівників включає наступні етапи: пошук проблем та пропозиція ідей щодо мотивації працівників; обробка ідей в системі управління ідеєю; розробка проєкту впровадження мотиваційних механізмів; реалізація проєкту; моніторинг і коригування; вирішення проблем або інші позитивні результати. Важливою умовою ефективної роботи системи управління ідеєю є

мотивація співробітників компанії. Залежно від виду управлінської інновації, це може бути відсоток економії або грошове заохочення, наприклад, додатковий дохід для підприємства, можливість керувати власними проектами.

Таким чином, після успішної реалізації проекту вдосконалення системи мотивації підприємство отримує позитивні результати у вигляді економії, соціального ефекту або інших корисних ефектів, або шляхом позбавлення від проблем, які призвели до його ініціації.

Література:

1. Азьмук Н. А. Зайнятість і мотивація праці в інформаційній економіці: трансформація і взаємозв'язок . Проблеми економіки. 2018. № 4. С. 376–383.

2. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально–трудова відносини : навч. Посібник. К. : Кондор, 2014. 429 с.

3. Климчук А.О., Михайлов А.М. Мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні та підвищенні інноваційної діяльності. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2018. № 1. С. 218-234.

4. Рябов І.В., Мельников О.М. Модель порівняльної оцінки інноваційної активності підприємств. Економіка, підприємництво та право. Дніпро, 2021. № 1. С. 8-16.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІДУЦІАРНИХ ВІДНОСИН
В АНГЛІЙСЬКОМУ КОРПОРАТИВНОМУ ПРАВІ

*Ткачук І.О.,
аспірант*

*Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Поступова інтеграція України до Європейського Союзу зумовлює необхідність внесення низки важливих змін до українського законодавства. А це, своєю чергою, створює передумови для повноцінної інтеграції концепції фідучіарних обов'язків посадових осіб товариства в національну правову систему. Відтак, Україна має унікальну нагоду перейняти найкращий досвід європейських країн. Вивчення передових практик та прецедентів на прикладах європейських країн, проведення паралелей між національним та іноземним законодавством може стати міцним підґрунтям для висування пропозицій щодо внесення відповідних змін до законів України з метою удосконалення правового регулювання. Дослідження фідучіарних відносин в англійському корпоративному праві має особливе значення для застосування досвіду зарубіжних країн при вдосконаленні правового регулювання фідучіарних відносин в Україні.

Незважаючи на поширеність фідучіарних відносин та їх важливість як для теорії права, так і для практики, їх певні аспекти все ще потребують глибокого дослідження. Теми фідучіарних обов'язків торкались у своїх дисертаціях, зокрема, Дихта Н. М. («Договір доручення за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному законодавстві України»), Шинкарьова Є. В. («Зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника або кредитора, за цивільним законодавством України»), та низка зарубіжних науковців (П. Міллер, Р. ван дер Берг,

Я. Едельман, Я. Каган, М. Хендрікс та ін.). Разом з тим, досліджуючи наукові праці на тему фідучіарних обов'язків у різних відносинах, стає зрозумілим, що багато аспектів вищевказаного питання, проблематики, що постає у даному контексті, потребують більш глибокого аналізу із залученням думок юристів-практиків, а також досвіду європейських країн.

Загальна теорія англійського права визначає фідучіара як особу, на яку покладено фідучіарні обов'язки, та фідучіарні відносини – як відносини між двома або більше особами, в яких одна особа, фідучіар, має фідучіарні обов'язки перед іншою (або іншими) [1]. Прикладом фідучіарних відносин є відносини між довірчим власником і бенефіціаром: довірчий власник має фідучіарні обов'язки перед своїми бенефіціарами.

Також можна навести приклади інших категорій відносин, що визначаються як фідучіарні. У цих відносинах існує презумпція обов'язковості виконання фідучіарних обов'язків. Наприклад, агенти мають фідучіарні обов'язки перед своїми довірцями; юрисконсульти мають фідучіарні обов'язки перед своїми клієнтами; засновники мають фідучіарні обов'язки перед компанією, яку вони створили; партнери мають фідучіарні обов'язки один перед одним; опікуни мають фідучіарні обов'язки перед своїми підопічними; арбітражний керуючий має фідучіарні обов'язки перед особою, від імені якої він діє.

Питання фідучіарних відносин між директором та компанією врегульоване на законодавчому рівні. Починаючи із 2006 року англійський Закон про компанії (Companies Act) законодавчо закріпив кодекс обов'язків директорів в Англії та Уельсі, змінивши, обов'язки, що випливали із загального права та права справедливості, яким директори підпорядковувалися до того часу [2]. При цьому, таке регулювання застосовується як до категорії фактичних директорів, так і номінальних директорів.

Попри наявність окремих категорій, перелік фідучіарних відносин не є вичерпним. Більш того, фідучіарні обов'язки можуть виникати навіть там, де відносини не підпадають під жодну з визначених категорій фідучіарних відносин, за умови, що

обставини виправдовують покладення таких обов'язків. Визначити, які саме обставини виправдовують покладання фідучіарних обов'язків, досить складно, оскільки суди послідовно відмовляються надавати визначення або навіть єдиний опис фідучіарних відносин [3], вважаючи за краще зберігати гнучкість цієї концепції.

Аналізуючи конкретні прецеденти, можна дійти до висновку про те, що фідучіарні відносини є скоріше концепцією у пошуках принципу її реалізації, аніж чимось більш формалізованим та визначеним [4].

При цьому, судді все більше у своїх рішеннях наводять визначення довіреної особи як "особи, яка взяла на себе зобов'язання діяти від імені іншої особи в певній справі за обставин, які створюють відносини довіри" [5].

Також, окремі судові рішення вказують на те, що зобов'язання може бути покладеним і у випадках, коли особа взяла на себе повноваження, які асоційовані із фідучіарними обов'язками [6]. В таких випадках, фідучіарні обов'язки визначаються як такі, що виникають в силу закону у відповідь на окремі особливості відповідальності, взятої однією особою по відношенню до справ іншої особи [7].

Можна навести кілька прикладів відносин, які зазвичай не призводять до виникнення фідучіарних обов'язків, але в окремих випадках можуть виправдовувати їх покладення. Так, зокрема, мова йде про обставини, що дають підстави очікувати, що фідучіар буде підпорядковувати свої інтереси та діяти виключно в інтересах довірителя. Це стосується, наприклад, спільних орендарів, заставодержателів, найманих працівників, банків, лікарів та професійних консультантів.

Розглядаючи конкретні судові прецеденти, можна навести рішення, яким менеджер місцевого відділення банку був визнаний винним у тому, що діяв у спосіб, який давав його клієнту підставу обґрунтовано очікувати, що банк надає консультації щодо доцільності запропонованої транзакції в інтересах клієнта, а не в інтересах банку [8]. Менеджера було визнано винним у порушенні фідучіарних обов'язків перед молодим і недосвідченим клієнтом

від імені якого він виступав [9].

Отже, фідучіарні відносини у країнах системи загального права базуються на інституті трасту та залежать від природи відносин та зобов'язань сторін. При цьому, практичне застосування формальної класифікації відносин та критеріїв є досить обмеженим, оскільки в кожному конкретному випадку суди розглядають характер відносин та конкретні обставини, в яких сторони перебувають [10].

Література:

1. Chirnside v Fay, Supreme Court of New Zealand, 2006. URL: <https://www.scribd.com/document/595845821/5B2007-5D-P-N-L-R-6>. Дата доступу 07.03.2024.

2. Bhullar v Bhullar, Court of Appeal in England, 2017. URL: <https://vlex.co.uk/vid/bhullar-v-bhullar-793396065>. Дата доступу 07.03.2024.

3. Hospital Products Ltd v United States Surgical Corp, High Court of Australia, 1984. URL: <https://jade.io/article/67147>. Дата доступу 07.03.2024.

4. A. F. Mason, "Themes and Prospects". Finn (ed), Essays in Equity (Sydney: Law Book Company, 1985).

5. Bristol & West Building Society v Mothew, Royal Courts of Justice Strand London, 24 July 1996. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a938b4060d03e5f6b82bc68>. Дата доступу 07.03.2024.

6. Vivendi SA v Richards, Court of Appeal in England, 2013. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff74260d03e7f57eaa801>. Дата доступу 07.03.2024.

7. F & C Alternative Investments (Holdings) Ltd v Barthelemy, Court of Appeal in England, 2012. URL: [https://www.oelaw.co.uk/images/uploads/judgments/FC_Alternative_Investments_v_Barthelemy_2012_3_WLR_10_\(Ch\).pdf](https://www.oelaw.co.uk/images/uploads/judgments/FC_Alternative_Investments_v_Barthelemy_2012_3_WLR_10_(Ch).pdf). Дата доступу 07.03.2024.

8. Commonwealth Bank of Australia v Smith, Federal Court of Australia, 1991. URL: <https://jade.io/article/194652>. Дата доступу 07.03.2024.

9. O'Sullivan v Management Agency & Music Ltd, Court of Appeal in England, 1985. URL: <https://vlex.co.uk/vid/sullivan-v-management-agency-793755869>. Дата доступу 07.03.2024.

10. Gelter, M., Helleringer, G. Fiduciary Principles in European Civil Law Systems. European Corporate Governance Institute (ECGI) – Law Working Paper No. 392/2018. URL: <https://ssrn.com/abstract=3142202>. Дата доступу 07.03.2024.

УДК: 347

Юридичні науки

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Федоренко С.Ю.

курсант 3 курсу

Навчально-наукового

інституту права та підготовки

фахівців для підрозділів

Національної поліції ДДУВС

Науковий керівник: Логінова М.В.

Викладач кафедри цивільного

права та процесу ДДУВС

Договір купівлі-продажу є найбільш поширеним правочином, що регулює суспільні відносини. З початком активної фази введення військ Російської Федерації в Україну зазнавали змін практично всі сфери сучасного життя. Це відобразилося на правовому регулюванні угод, зокрема на процесі укладення договорів купівлі-продажу, реєстрації прав на нерухомість, особливостях нотаріальних дій, діяльності державних реєстрів та обмеженнях щодо розпорядження набутим майном протягом певного періоду. Усі ці аспекти свідчать про зміни в динаміці угодних відносин, які вимагають уважного аналізу та теоретичного обґрунтування в умовах воєнного стану в Україні.

У пункті 1 статті 655 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) зазначено, що за угодою купівлі-продажу продавець

передає або бере на себе зобов'язання передати майно (товар) у власність покупця, а останній приймає чи бере на себе зобов'язання прийняти це майно (цей товар) та сплатити за нього визначену грошову суму (Цивільний кодекс України, 2003). За цим положенням ЦК України в науковій літературі відзначається, що "...назва договору є унікальною в тому розумінні, що тільки в ній, на відміну від інших цивільних договорів, об'єднано два етапи: пропозицію укласти договір та її прийняття"[1].

Однак в науково-практичному коментарі до ЦК України за редакцією професора В. М. Коссака розглядається договір купівлі-продажу з точки зору реалізації прав учасників цивільних відносин. Як відомо, предметом договору купівлі-продажу можуть бути як рухомі, так і нерухомі речі. В цій статті ми зосередимося саме на угодах, що стосуються нерухомого майна. Так, у день повномасштабного вторгнення РФ, а саме 24 лютого 2022 року, Державне підприємство "Національні інформаційні системи" (далі – ДП "НАІС") тимчасово припинило роботу Єдиних та Державних реєстрів Міністерства юстиції України, створення та забезпечення функціонування яких належить до компетенції Міністерства юстиції України. Це рішення суб'єктів владних повноважень було обумовлено кібер- та інформаційною атакою РФ на сайт, зокрема вилучення бази даних громадян у зонах активних бойових дій ворогом. Таким чином, функціонування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно в якому здійснюється реєстрація нерухомого майна, відповідно до Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 року № 1141 теж було припинено. Сайт був закритий для електронних відвідувачів та заборонений для перегляду. Отже, зупинення роботи Реєстру призвело до обмеження можливостей продавців і покупців укладати угоди з купівлі-продажу об'єктів нерухомого майна. Слід зазначити, що припинення роботи Реєстру було визначено ДП "НАІС" на невизначений термін.

Далі важливо вказати конкретні зміни, які внесені правовий режим воєнного стану. По-перше, всі нотаріальні дії, пов'язані із

цінним майном, тепер здійснюються виключно тими нотаріусами, які занесені до переліку, де визначено осіб, які в умовах воєнного стану можуть виконувати нотаріальні дії щодо цінного майна [2]. Згідно з пунктом 9 Постанови Кабінету Міністрів України № 480, це також вимагає відповідності спеціально визначеним критеріям [3]. Висновок полягає в тому, що коло фахівців, які можуть виконувати зазначені дії, значно обмежено внаслідок встановлення жорстких вимог до нотаріусів.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 209, будь-яке відчуження нерухомого майна до закінчення місяця з дня державної реєстрації прав на цей об'єкт нерухомості заборонено [4]. Щодо нотаріального посвідчення договорів про передачу власності нерухомого майна, зміни в Постанові Кабінету Міністрів України від 28.04.2022 р. дозволили проводити нотаріальні дії лише за місцем розташування цього майна. Ця зміна фактично обмежувала право особи розпоряджатися майном, якщо вона виїжджала за межі адміністративно-територіального району, де розташоване майно, обмежуючи тим самим права особи. Однак ці правила були анульовані Постановою Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 р. № 719 та новою редакцією цієї Постанови від 29.06.2022 р., в якій вже передбачено інші варіанти. Таким чином, після двомісячних обмежень було повернено до загальних принципів нотаріальних дій

[5], [6].

Важливо зазначити, що вперше під час дії воєнного стану на території України визначено можливість нотаріального посвідчення договорів, пов'язаних із купівлею-продажем об'єктів нерухомого майна, укладених на підставі довіреності. Проте цей процес має свої особливості, зокрема, від моменту посвідчення договору нотаріусом до дня його укладення повинно минути більше 1 місяця. У випадку, коли договір посвідчується консульською установою, термін складає більше 2 місяців.

Якщо пройшло більше визначеного часу, вчинення дій щодо посвідчення договору можливе лише за умови отримання нотаріусом заяви від довірителя, яка підтверджує дії, викладені в

довіреності. Така заява повинна мати підпис особи, чії дії були підтверджені не раніше, ніж за 7 календарних днів до моменту, коли нотаріус засвідчить її. У разі виконання таких дій дипломатичним представництвом України або відповідно до процедур, встановлених законодавством іноземної держави, термін збільшується до 1 місяця перед укладанням відповідного договору [4].

Такі зміни, що стосуються обмеження строку дії довіреності для укладення договору купівлі-продажу об'єктів нерухомого майна та внесення заяви від довірителя для підтвердження дії такої довіреності, відзначаються особливою актуальністю, оскільки їхні зміни спрямовані на збільшення впевненості нотаріуса в тому, що особа-довіritel ь на момент посвідчення договору є живою та дійсно бажає здійснити вказаний правочин. Сталі військові дії змушують проводити перевірку фактів саме таким чином, оскільки інші методи можуть бути сумнівними в надійності.

Окремі обмеження у здійсненні правочинів, пов'язаних із договором купівлі-продажу, були встановлені Урядом. У Постанові відзначено неможливість виконання мораторію на швидкий перепродаж квартир. Згідно з пунктом 10 цього нормативного акту вказано, що квартиру, набуту, обмінювану або отриману в подарунок під час війни, не можна відчужувати протягом місяця з дня державної реєстрації права власності на неї. Мораторій на швидкий перепродаж нерухомості буде діяти до закінчення воєнного стану в Україні. За нашою думкою, такі інновації є важливими з урахуванням загрози шахрайства в умовах повномасштабного вторгнення і сприятимуть зменшенню недобросовісної ріелторської діяльності.

Крім того, на період воєнного стану введено заборону на проведення реєстраційних дій у межах виконання стягнення на іпотечне майно, яке служить забезпеченням за споживчими кредитами. Заборонено нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу предмета іпотеки, який належить фізичній особі, за споживчим кредитом. Суди можуть приймати рішення про стягнення на предмет іпотеки, але вони призупиняють його виконання на період дії військового стану.

Підсумовуючи вищенаведене, важливо відзначити, що всі трансформації, які відбулися протягом дії воєнного стану, можна вважати обґрунтованими, враховуючи складність ситуації в Україні, хоча вони певним чином обмежили права людей. Деякі з цих змін виявились настільки суттєвими, що потребували коригування. Зокрема, зараз важливо внести певні зміни, щоб дозволити відчуження нерухомості в адміністративно-територіальних одиницях, де діють обмеження, без доступу до Державних реєстрів.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 21.11.2023).

2. Про затвердження переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна. Наказ Міністерства юстиції України від 03.05.2022 р. №1760/5. URL: <https://minjust.gov.ua/m/pereliknotariusiv-vid-03052022-yakimi-v-umovah-voennogo-stanuvchinyayutsyanotarialni-dii-schodo-tsinno-go-mayna> (дата звернення 21.11.2023).

3. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану. Постанова

Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-p#Text> (дата звернення 21.11.2023).

4. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 р. № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF/ed20220914#Text>(дата звернення 21.11.2023).

5. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-p/ed20220629#Text> (дата звернення 21.11.2023).

6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 р. № 719. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-p#Text> (дата звернення 21.11.2023).

УДК 378

Педагогічні науки

ФАХОВА СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ
МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ
У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Цимбал О.М.,
викладачка кафедри музично-
інструментальної підготовки вчителя
Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

Професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає оволодіння комплексом спеціальних знань, практичних умінь та навичок, які мають безпосередній вплив на формування та розвиток його активності, свідомості, творчої самостійності. Основою означеної підготовки становлять освітні компоненти музично-теоретичного циклу, які розвивають розумові (мислення, пам'ять, допитливість) та художні якості (фантазію, уяву, художній смак) особистості.

Статус музично-теоретичних дисциплін у процесі розвитку музичної освіти помітно змінювався. Із предметів, які виконували лише допоміжну роль і безпосередньо були підпорядковані завданню практичного оволодіння ремеслом, вони стали освітніми компонентами, що дають теоретичну підготовку, розвивають музичне мислення, стимулюють практичну творчу діяльність.

Теорія музики в широкому значенні слова включає в себе

багато найрізноманітніших галузей музичної науки, серед яких можна виділити гармонію, поліфонію, сольфеджіо, вчення про музичні форми, інструментознавство тощо. У навчальний цикл музично-теоретичних освітніх компонентів неодмінно входить елементарна теорія музики (ЕТМ), що є своєрідною кореневою основою, з якої виростили, розвинулися перелічені вище дисципліни музично-теоретичного циклу, яка дає здобувачам освіти систематизовані знання найважливіших елементів музики.

Упродовж навчального курсу з ЕТМ студенти опановують виражальні засоби музичного мистецтва, основи та специфіку музичної мови, знайомляться із музичною термінологією, розвивають навички початкового аналізу музичних творів. Якісне засвоєння навчального матеріалу надалі допоможе успішно освоювати інші музичні дисципліни, адже сприйняття та розуміння музичних творів багато в чому залежить від глибини та стабільності отриманих знань, навиків та вмій.

Музична теорія спроможна озброїти студентів науковою базою, а це можливе за умови не заучування окремих правил, а засвоєння певних естетичних законів, що втілюються в універсальних принципах музичного мислення та в їх еволюції. Отже у вивченні теорії музики необхідним є комплексний підхід, який дасть здобувачам освіти можливість усвідомлено сприймати музику, навчитися орієнтуватися в її окремих виразових засобах і водночас об'єднувати їх у єдину комплексну систему.

У циклі музично-теоретичних освітніх компонентів особливе місце належить «Гармонії» як важливій стадії вивчення та засвоєння основних елементів музичного мистецтва, розвитку музичного мислення. Опановуючи курс гармонії як важливого виражального та формотворчого засобу музики, здобувачі освіти знайомляться з основними стильовими закономірностями класичної гармонії, у них формуються професійно-значимі уміння й навички гармонізації мелодії та гармонічного аналізу.

Потребують більш глибокої та детальної розробки деякі окремі методичні питання викладання дисципліни «Гармонія», в педагогічних ЗВО, де форми роботи, які є традиційними у вивченні

зазначеного освітнього компонента, мають бути наповнені змістом, який відбиває специфіку саме педагогічного навчального закладу. Найважливішою серед них є проблема методики навчання гармонізації мелодії.

Серед важливих і різноманітних властивостей музично-педагогічної кваліфікації вчителя музики важлива роль належить вмінню створювати акомпанемент до вміщених у збірках пісень. Тому в письмових завданнях з гармонії доцільно використовувати не тільки інструктивний матеріал із підручників, а також пісні шкільного та дошкільного репертуару, українські народні пісні. На відміну від завдань з підручників, мелодії пісень мають більш значний ритмічний та звуковисотний розвиток, певні жанрові риси, тому потребують зовсім іншого методу гармонізації. У зв'язку з цим пропонується проведення гармонізації мелодій на основі двох видів фактури (акордової та гомофонно-гармонічної) і як наслідок цього – введення двох типів гармонізації: звичайної (з недиференційованим підходом до тонів мелодії як акордових) і вибіркової (з диференціюванням їх на акордові та неакордові).

Аналіз музичних творів (АМТ) узагальнює здобуті знання з елементарної теорії музики, гармонії, музичної літератури/історії музики. Цей освітній компонент спрямований на вивчення специфіки музики як виду мистецтва, основних засобів музичної виразності, ролі окремих елементів музичної мови у формуванні композиційного цілого, особливостей різноманітних музичних форм. Це сприяє фаховій орієнтації здобувача освіти у масштабному доробку світового музичного мистецтва.

Спрямований на виявлення художньо-естетичної цінності творів музичної класики, курс аналізу музичних творів формує у здобувачів освіти оціночне ставлення до шедеврів музичного мистецтва, а отже, виховує в них художньо-естетичний смак та формує слухачську культуру. За допомогою набутих упродовж вивчення курсу АМТ знань і умінь, майбутній педагог зможе здійснювати креативний вибір високохудожніх творів для успішного викладання предмета «Музичне мистецтво» у закладах загальної середньої освіти у своїй подальшій роботі.

Форми роботи на заняттях переважно базуються на аналізі музичних творів. Підсумковий комплексний аналіз музичної композиції містить у собі визначення форми, стильові та жанрові витоки тематизму, зв'язок даного твору з подібними творами інших композиторів цієї епохи, а також порівняльний аналіз із творами інших композиторів інших епох.

Орієнтація курсу на майбутню професійну діяльність педагога-музиканта передбачає включення у музичний матеріал для аналізу творів, які зможуть бути використані здобувачами освіти на заняттях з педагогічної практики, а згодом – і в практичній діяльності. Сучасні навчальні програми «Мистецтво»/ «Музичне мистецтво», розроблені для ЗЗСО, включають вивчення різноманітних музичних форм (від періоду, простих дво- та тричастинних форм – до форм масштабних, заснованих на синтезі мистецтв). Тому доцільним є такий вид самостійної роботи здобувачів освіти, як підготовка бесід/фрагментів уроку, присвячених вивченню тем відповідно до програм для ЗЗСО.

Отже, викладання музично-теоретичних дисциплін на мистецьких факультетах у педагогічних ЗВО має свою специфіку, обумовлену зорієнтованістю на потреби педагогічної практики та на сучасні навчальні програми для закладів загальної середньої освіти «Музичне мистецтво», «Мистецтво», які спрямовані на формування розвитку музичного мислення, творчих здібностей особистості.

Музично-теоретичні дисципліни у фаховій підготовці вчителя музики мають широкий спектр. Вони націлені на формування освітніх компетенцій, розширення світогляду, розвиток особистісних якостей, мисленевих процесів. Все це сприяє формуванню творчої самостійності вчителя-музиканта, яка є невід'ємною складовою його самовдосконалення та самореалізації.

Головне завдання музично-теоретичних освітніх компонентів – забезпечити здобувачів освіти музично-педагогічних факультетів науково-теоретичною і методичною базою, що дала б їм можливість усвідомлено сприймати музику, навчитися орієнтуватися в її окремих виразових засобах і водночас об'єднувати їх у

єдину комплексну систему, що відповідає художньо-естетичним законам часу й нормам конкретних жанрів і стилів. Поєднання логічного та історичного аспектів надає викладачу можливість відійти від вузько-ремісницького пояснення суто теоретичних правил і допомогти студентам осягнути загальні закономірності музики. Такий підхід уможливлює акцентування проблем, пов'язаних із еволюцією музичного мислення й музичної мови, формуванням культурних цінностей і адекватністю їх сприйняття.

УДК 621

Технічні науки

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ 3D-ІНТЕГРАЦІЇ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

*Часник Дмитро Васильович,
провідний науковий співробітник
Український науково-дослідний
інститут спеціальної техніки
та судових експертиз
Служби безпеки України,
м. Київ, Україна*

З розвитком електроніки та мікроелектроніки спостерігається тенденція до зменшення розмірів електронних приладів для отримання найбільш функціонального елемента на найменшій площі. Наразі для розв'язання цього завдання успішно застосовують складання електронних виробів за технологією 3D-інтеграції, зокрема стекове збирання кристалів із контактними мікрочипами (бампами). Сучасне обладнання дає змогу встановлювати кристали на пластину/підкладку і пластини між собою, отримуючи готовий виріб ще до етапу розрізання пластин на окремі кристали.

Висока швидкість, велика щільність упаковки, оптимізація розмірів і багатофункціональність - ось основні напрямки розвитку електроніки в наші дні. Застосування збірки за технологією 3D-інтеграції дає змогу слідувати цим тенденціям, збільшуючи

функціональність кожної окремо взятої одиниці площі електронного виробу. Особливо важливим є застосування цієї технології у виробництві мікропроцесорів, компонентів пам'яті, сенсорів і датчиків.

Вибір належної технології монтажу кристалів визначається такими вимогами: малі розміри кристалів, малий крок виводів, висока температурна, електрична та механічна стабільність. Цим вимогам задовольняє дифузійна пайка або дифузійна пайка з перехідною рідкою фазою. Необхідність проведення робіт з тонкими кристалами з великою кількістю низькопрофільних контактних виводів і малим кроком виводів вказує на важливість вибору мікромонтажного обладнання, що забезпечує високу точність монтажу кристалів, великі зусилля притискання та паралельність кристала підкладці в процесі його встановлення та паяння.

Термокомпресійний монтаж із використанням попереднього заливання.

Заливка дуже тонких кристалів (з товщиною менш ніж 100 мкм) або стеків кристалів - це досить складне завдання, оскільки прилеглі компоненти або навколишні структури легко можуть бути забруднені. Тому все частіше використовують етап так званої попередньої заливки, коли кристал або підкладка заливаються компаундом ще до монтажу кристала на підкладку. В процесі мікробірання матеріал компаунда стає рідким і заповнює порожнечі між бампами, утворюючи поперечний зв'язок.

Використання непровідних адгезійних матеріалів (наприклад, непровідної фольги NCF [1]) - це своєрідний спосіб попередньої заливки, що наноситься на підкладку за допомогою вакуумного ламінатора перед її розрізанням. У процесі монтажу важливо забезпечити необхідне зусилля притиску і температурний режим, достатній для розрідження матеріалу заливки та його послідовної активації.

Верхній кристал встановлюється на підкладку за кімнатної температури і повільно нагрівається до температури приблизно +120 °С, таким чином в'язкість NCF-адгезиву знижується. Результатом цього процесу є витіснення матеріалу заливки бампами. При

температурі +120 °С адгезив NCF починає утворювати поперечні зв'язки, тим самим утворюючи контакт між бампами. Під час цього процесу вирішальним фактором є прикладене зусилля притискання, оскільки воно повинно бути не менше 1 г/бамп. Потім весь елемент нагрівається до фінальної температури +231 °С.

У разі використання технології попередньої заливки для кристалів з невеликою висотою бампів вкрай важливо забезпечити паралельність кристала підкладці в процесі складання. Тому під час монтажу застосовують спеціальні інструменти з шарнірною головкою, які дають змогу вирівняти кристал відносно підкладки під час мікромонтажу.

Іншим важливим фактором отримання якісної збірки з використанням попередньої заливки є оптимізація процесу і правильний підбір часових інтервалів. Неправильно обрані температурні профілі та профіль притиску вкрай негативно впливають на результати процесу. Наприклад, якщо зусилля притискання докласти занадто пізно, то контакту між бампами не буде.

Дифузійна пайка з перехідною рідкою фазою.

Ця технологія монтажу кристалів стає дедалі популярнішою, особливо для багатокристалівних збірок або 3D-інтеграції завдяки вигідним характеристикам одержуваних мікрозбірок. Тугоплавкий шар припою між двома легкоплавкими металами нагрівається до температури його плавлення. Це призводить до утворення інтерметалічних сполук внаслідок процесу дифузії. Утворені інтерметалічні сполуки мають температуру плавлення вищу, ніж температура плавлення тугоплавкого припою. Така технологія монтажу називається дифузійною пайкою з перехідною рідкою фазою, вона має максимальний ефект для структур Cu-Sn.

Для утворення однорідного інтерметалічного шару в процесі пайки важливо, щоб припій не містив оксидів. Тому перед проведенням тестових мікроскладальних робіт усі кристали треба піддати плазмовому обробленню для очищення поверхні від оксидів. Крім того, під час пайки необхідно використовувати флюс.

Щоб уникнути бічного зсуву внаслідок сферичної поверхні вивідних бампів кристалів і підкладки, фінальне зусилля

притискання потрібно застосовувати при температурі, достатній для того, щоб припій перебував у рідкому стані. Для утворення інтерметалічних з'єднань збірку кристал-підкладка витримують при температурі +200 °С від кількох хвилин до кількох годин.

Внаслідок сферичності поверхні бампів постмонтажна паралельність кристала підкладці частково залежить від точності суміщення. Навіть незначні кутові помилки можуть призвести до повного розсуміщення і "зіскакування" бампів один відносно одного в разі застосування великих зусиль притискання.

Термокомпресійне зварювання.

Цей метод монтажу особливо цікавий під час складання датчиків зображення, де потрібне отримання контакту Cu-Cu. Мідь має високу електро- і теплопровідність, що робить її найбільш підходящим матеріалом.

Для поліпшення процесу монтажу на поверхню бампів наносять шар припою SnAg товщиною 1 мкм. Для отримання надійного контакту також необхідно провести попередню плазмову обробку поверхні кристалів і підкладок, робиться це перед складанням, щоб видалити оксиди.

Через малий діаметр бампів і маленький крок виводів перевірка постмонтажної точності збірки може бути проведена тільки дослідженням поперечного перерізу. Вона складає всього 1-3 мкм для цієї технології монтажу. Для поліпшення цих результатів необхідно оптимізувати параметри процесу, як-от температурний профіль і зусилля притискання.

Евтектична пайка.

Евтектична пайка - це все ще найпоширеніша технологія монтажу, за якої евтектичний припій використовується як контактне середовище. Зазвичай окремі кристали встановлюються в стек, а потім проводиться одночасна пайка всіх кристалів оплавленням припою або контактним нагріванням знизу. Вкрай важливо провести весь цикл складання без переміщення підкладки, щоб отримати високу точність монтажу. Використовується в цих процесах SnAg-припій (3,7% Ag) з температурою плавлення близько +221 °С, яка має бути перевищена під час процесу пайки.

Для підвищення точності монтажу нагрівання проводять від кімнатної температури до температури плавлення припою за заданим термопрофілем, під час нагріву кристал утримується невеликим зусиллям притиску 20 Н. Однак за такої фіксації кристала неможливе його самовирівнювання.

Використання евтектичної технології дає змогу отримати збірку з невеликим відхиленням у паралельності підкладки і кристала.

Нові технології монтажу, як-от дифузійна пайка, зварювання метал-метал і використання попереднього заливання, вимагають високої точності поєднання та ретельного добору й оптимізації параметрів процесу складання, як-от зусилля притискання й температурний режим.

Література:

1. NCF (Non-Conductive Film): URL: https://www.upak.com.tw/en/product_view-ct8-24 (дата звернення: 17.02.2024).

Філософські науки

ЗОНА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БАТЬКА

Чванило Анастасія Валеріївна

здобувачка вищої освіти першого курсу,

спеціальності 281 Публічне

управління та адміністрування

Хмельницький університет управління

та права імені Леоніда Юзькова

Сучасне українське суспільство має одну доволі гостру проблему – дітей, які ростуть без батька стає все більше. Під час реєстрації новонароджених дітей у 20% випадків матері не вказують батьків. Фактично кожна п'ята дитина в країні без батька. Нині близько 3 мільйонів українських дітей живуть у неповних сім'ях. 550 тисяч з них є фактично жертвами економічного насилля

з боку одного з батьків, який забув про цих дітей. Відсутність батька має неабиякий вплив на психоемоційний стан дитини, що робить *тему актуальною* для дослідження.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена *мета дослідження*: визначити та узагальнити наукові дані про зону відповідальності батька в сім'ї, а також охарактеризувати ключові аспекти та чинники, що впливають на формування та реалізацію батьківської відповідальності.

Питання про вплив відсутності батька на психоемоційний розвиток дітей досліджується вченими протягом багатьох років. Дослідженням проблеми впливу відсутності батька на психоемоційний розвиток дитини займалися науковці у галузі психоаналізу (З. Фрейд), соціальної психології (Т. Титаренко), педагогічної психології (О. Яременко), вікової психології (І. Дубровіна) та інші. Існують також різні теоретичні підходи до розуміння цього питання, а також емпіричні дослідження, які доводять, що відсутність батька негативно впливає на психоемоційний стан дітей. Останнім часом все більше уваги приділяється не тільки вивченню проблем дітей, які ростуть без батьків, а й розробці програм допомоги їм. Ці програми спрямовані на покращення психічного та емоційного стану дітей та сприяння розвитку їхніх особистих якостей та соціальних навичок [1].

Батько відіграє важливу роль у житті дитини. Він забезпечує їй емоційну підтримку, любов та зразок для наслідування. Відсутність батька може мати значний вплив на формування особистості дитини, що може призвести до різного виду проблем.

Вплив може здійснюватися на емоційний розвиток: діти, які ростуть без батька можуть мати проблеми з саморегулюванням емоцій та їхньою стійкістю. Також це може призвести до емоційної нестабільності, тривоги, депресії. Почуття втрати буде формувати внутрішній осередок дитини. Вплив на поведінковий та соціальний розвиток також буде здійснюватися: проблеми з поведінкою, такі як агресія, гіперактивність, дефіцит уваги. Труднощі з спілкуванням: діти можуть мати проблеми з налагодженням контактів з однолітками та дорослими. Без зразка для наслідування

з боку батька, дитина може не орієнтуватися щодо правильності поведження в різних соціальних ситуаціях. Зазначу, що в майбутньому відсутність емоційної підтримки з боку батька може вилитися в проблеми з формуванням стосунків. Відбудеться зіткнення з труднощами у формуванні здорових стосунків з іншими людьми. Діти, які ростуть без батька можуть відчувати себе самотніми, покинутими та нікому не потрібними.

Відсутність батька може призвести до почуття тривоги, невпевненості та страху у дитини, що може негативно вплинути на її самооцінку та соціальні навички [2].

Потрібно зазначити, що не всі діти, які ростуть без батька, відчувають ці негативні наслідки. Існує також багато інших факторів, які впливають на розвиток дитини: догляд з боку інших членів сім'ї, їхня підтримка, друзі, фахівці, які зможуть впоратися з психоемоційними проблемами дитини, якщо в цьому є потреба.

Узагальнення теоретичних джерел дозволяє визначити ще одну ознаку, що здатна як негативно, так і позитивно впливати на дитину, це суспільство. Суспільство може відігравати значну роль у підтримці дітей, які ростуть без батька такими шляхами:

1. Надання дітям, які ростуть без батька, доступу до психологів, психотерапевтів та інших фахівців, які можуть допомогти їм впоратися з емоційними та поведінковими проблемами.

2. Проведення інформаційних кампаній, щоб підвищити обізнаність про проблеми дітей, які ростуть без батька, та про те, як їм допомогти.

3. Забезпечення того, щоб діти, які ростуть без батька не відчували дискримінацію та знущання однолітків або дорослих.

4. Надання допомоги сім'ям, які виховують дітей без батька, у вигляді фінансової підтримки, соціальних послуг та інших ресурсів.

Отже, відсутність батька може мати деструктивний вплив на психічне здоров'я та емоційний стан дитини, формуючи її особистість та сприйняття світу. Психоемоційний розвиток дитини тісно пов'язаний з батьківською любов'ю, підтримкою та турботою. Зона відповідальності батька – це комплексний спектр

обов'язків та завдань, спрямованих на забезпечення всебічного розвитку та добробуту дитини. Вона включає в себе різні галузі відповідальності: виховна, емоційна, соціальна, фізична та освітня. Зона відповідальності батька не є статичною, вона змінюється з віком дитини, її потребами та обставинами життя. Найголовніше: щиро любити свою дитину, піклуватися про неї та прагнути до її всебічного розвитку.

Література:

- 1.Петренко, О. (2019, 5 березня). Кожна п'ята дитина в Україні росте без батька. Еспресо. <https://espresso.tv>
2. Фрейд, А. (1965). Норма і патологія в дитячому віці. - Київ: Видавництво "Літопис", 2023.

УДК 004

Комп'ютерна наука і технологія.
Застосування комп'ютера. Оброблення даних

ЗАГРОЗИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Чміль Є.В.

*викладач кваліфікаційної категорії
“спеціаліст першої категорії”*

*Відокремлений структурний підрозділ
«Краматорський фаховий коледж промисловості,
інформаційних технологій та бізнесу Донбаської
державної машинобудівної академії»
м. Краматорськ, Україна*

Глобальна всесвітня мережа, що об'єднує мільйони комп'ютерів у транснаціональну єдину систему Інтернет відкриває широкі можливості спілкування та обміну інформацією. Незважаючи на те, що темпи розвитку інформаційних технологій в Україні через соціально-економічні проблеми ще відстають від потреб сьогодення, наша держава сміливо входить у світовий інформаційний простір[3].

В Україні налічується понад 500 тис. абонентів мережі Інтернет (1 користувач - на 100 громадян, у США відповідно - 25

користувачів, у Європі - 9). З появою мережі Інтернет виник новий тип суспільних відносин - Інтернет-відносини. Діяльність у цій мережі створює крім позитиву значну кількість проблем – етнічних, економічних, соціальних і правових.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій в Україні, який ми спостерігаємо останнє десятиріччя, невблаганно супроводжується динамічним розвитком злочинів у цій сфері.

З уроків історії ми добре знаємо, що будь-який розвиток і прогрес, який приносив людству цивілізаційні блага й нові можливості, завжди супроводжувався негативними явищами.

У цьому разі масова комп'ютеризація та стрімкий розвиток цифрових технологій, які значно спростили життя людині, не стали винятком. Так, з абсолютною впевненістю можна сказати, що саме так звані кіберзлочини є найдинамічнішою групою суспільно небезпечних діянь, адже з кожним роком кіберзлочини стають дедалі масовішими й небезпечнішими.

Усі ми добре пам'ятаємо, як у 2017 році в Україні відбулася масштабна атака вірусом Petya: були уражені енергетичні компанії, українські банки, аеропорт "Бориспіль", аеропорт Харкова, Чорнобильська АЕС, урядові сайти, київський метрополітен тощо.

Такого безпрецедентного масштабного вторгнення в сервери вітчизняних компаній наша країна ще не зазнавала. За даними експертів Міжнародного валютного фонду, економічні втрати від атаки вірусу Petya становили майже 850 млн доларів. Водночас заяви постраждалих компаній до кіберполіції про втрату даних часто залишались без відповіді, адже знайти та притягти до відповідальності зловмисника в цьому разі виявилось неможливо[2].

Сьогодні майже всі фахівці у сфері інформаційних технологій визнають, що ситуація з кіберзлочинністю у світі погіршується. Організована злочинність дедалі частіше використовує Інтернет з метою приховання своєї діяльності.

Зараз нікого не здивуєш існуванням мережі Darknet, за допомогою якої злочинці фактично створили чорний ринок для збуту наркотиків, зброї, крадених товарів тощо.

Завдяки технологіям, які забезпечують мережеву анонімність,

ця частина Інтернету залишається абсолютно безконтрольною, а тому безпечною для діяльності різноманітних злочинних угруповань[3].

За даними, наданими Національною поліцією України, кількість організованих груп і злочинних організацій, що вчиняють кримінальні правопорушення з використанням високих інформаційних технологій, за останній рік збільшилась на 36 %.

У Законі України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" кібербезпеку визначено як захищеність життєво важливих інтересів людини й громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України в кіберпросторі[3].

Водночас кіберзахист – це сукупність організаційних, правових, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного та технічного захисту інформації, спрямованих на запобігання кіберінцидентам, виявлення та захист від кібератак, ліквідацію їх наслідків, відновлення сталості й надійності функціонування комунікаційних, технологічних систем.

Тоді як кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – суспільно небезпечне винне діяння в кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України[4].

Однією з основних характеристик інтернет-злочинності є висока латентність (як природна, так і штучна, що виникає через небажання потерпілих повідомляти про злочини правоохоронним органам). Офіційна статистика правоохоронних органів не відображає вірогідної картини стану правопорушень, що вчиняються у мережі Інтернет, або за її допомогою, як на рівні держави, так і на загальносвітовому рівні.

У цілому специфіка злочинності в мережі Інтернет полягає у такому:

– відносній комфортності, тобто готування та скоєння злочину здійснюється практично не відходячи від «робочого місця»;

– доступності - у зв'язку з тенденцією постійного зниження цін на комп'ютерну техніку;

– широкій географії скоєння злочинів, але враховуючи те, що основна кількість комп'ютерів розташована у великих населених пунктах, то саме на них і припадає «левова частка» злочинності;

– віддаленості об'єкта злочинних посягань - він може перебувати за тисячі кілометрів від місця скоєння злочину;

– складності виявлення, фіксації і вилучення криміналістично-значущої інформації (слідової картини злочину) при виконанні слідчих дій для використання її в якості речового доказу і т. ін.;

– широкому використанні злочинцями засобів шифрування інформації.

Щодо класифікації кіберзлочинів, то в Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, яку Верховна Рада України ратифікувала й імплементувала до українського законодавства починаючи з 11.10.2005, виокремлено чотири основні типи кіберзлочинів:

– правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем;

– правопорушення, пов'язані з комп'ютерами;

– правопорушення, пов'язані зі змістом;

– правопорушення, пов'язані з порушенням авторських і суміжних прав.

Дотримуючись кількох простих правил, можливо суттєво полегшити своє життя, зберігши і нерви, і гроші.

– зберігати ПІН-код кредитки, паролі, дані для входу в інтернет-банкінг у надійному місці, найкраще – у власній пам'яті. У жодному разі не повідомляти третім особам паролі й реквізити картки;

– бути дуже обережними, здійснюючи інтернет-покупки. Користуватися лише офіційними й перевіреними сайтами;

– користуватися банкоматами, розміщеними у відділеннях банків або в місцях із відеонаглядом;

– не використовувати неліцензійне програмне забезпечення та не завантажувати його безкоштовно з підозрілих сайтів. Не відкривати підозрілі листи та не переходити за незрозумілими посиланнями. Обов'язково встановити антивірусні програми;

– здійснювати резервне копіювання важливих файлів і не надавати доступу стороннім особам до свого комп'ютера та/або телефону.

Певна річ, указані заходи не є панацеєю від усіх можливих загроз, які є в Інтернеті, однак дають змогу значно мінімізувати ризики втрати важливої інформації.

Висновки

Отже, стрімкий розвиток цифрових технологій, незважаючи на позитивний вплив на всі сфери людського життя, спричинив неабияке зростання й поширення кіберзлочинів. З упевненістю можна сказати, що кіберзлочини – це одна з основних проблем ХХІ ст., вирішення якої потребує сучасних методів, активних, рішучих заходів і своєчасного нормативного реагування. Нині ж у нашій країні пріоритетними внутрішньополітичними напрямками для розвитку є саме кібербезпека та протидія кіберзлочинності. Тому сподіватимемося, що рівень безпеки в інтернет-просторі України незабаром значно підвищиться, а популярні шахрайські схеми в мережі будуть знищені.

Література:

1. Інформаційні технології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kunegin.narod/index.html. - Назва з екрана.
2. Отрут, Г.Б. Інформація й суспільство [Текст] / Г.Б.Отрут // Навколо світу. - 2004. - № 2
3. Розвиток інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://it-tehnolog.com/statti/rozvitok-informatsiynih-tehnologiy>. – Назва з екрана.
4. Кіберсвіт у новому тисячолітті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/kibersvit-uvonovomu-tysyacholitti-hto-vony-kiberzlochynsi-kibershahrayi-kiberterorysty/> – Назва з екрана.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

*Дмитро Чуйко,
здобувач вищої освіти,
Заклад вищої освіти «Міжнародний
науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»
м. Київ*

Актуальність проблеми: Через світову фінансову кризу останніх років багато компаній в Україні зараз перебувають у кризовому режимі, який різним ступенем впливає на фінансово-економічну діяльність. Це також пов'язано з постійними змінами бізнес-середовища, високою залежністю від впливу політичних чинників, посиленням конкуренції та необхідністю створення вітчизняними компаніями системи антикризового управління. Саме процес виникнення криз у компанії та пов'язаних з ними проблем призводить до створення ефективної системи управління протикризовою компанією.

Тому в сучасній ситуації вітчизняної економіки актуальним є питання постійного впровадження антикризового менеджменту в діяльність українських компаній, що дозволить створити ефективну підсистему корпоративного управління в кризових ситуаціях.

Низька ефективність виробництва, відсутність дієвих стимулів для подальшого розвитку економічних інститутів і підприємницької діяльності, неадекватне управління потребами ринку, механізмами фінансово-господарської діяльності, різниця в цінах і несприятливий вплив зовнішнього середовища призводять до стагнації та банкрутства багатьох підприємств.

Метою дослідження є розробка та обґрунтування заходів щодо вдосконалення системи антикризового управління.

Результати наукових досліджень: На фоні макроекономічної нестабільності погіршилося становище суб'єктів господарю-

вання через їх непередготовленість до кризи. Неврахування можливості виникнення та розвитку кризи в діяльності економічних інститутів, а також низький рівень менеджменту стали причинами високого рівня банкрутства.

Сьогодні, в умовах економічної нестабільності, керівники потребують створення системи антикризового управління як частини загальної структури управління, яке є більш ефективним у кризовій ситуації та враховує специфіку діяльності підприємства.

Успіх антикризового управління багато в чому залежить від дотримання принципів, які охоплюють весь процес управління і об'єднують його елементи в єдине ціле, що забезпечує його ефективність, наприклад, успішне подолання кризи і відновлення працездатності підприємства. Оскільки антикризове управління розглядається як частина загальної системи управління підприємством, а також особливий вид управління, що використовується в критичних умовах розвитку підприємства, воно має базуватися на обох загальних принципах. Управління має глобальний характер і включає лише антикризове управління.

Процес антикризового управління - це комплекс чітко визначених безперервних цілеспрямованих антикризових заходів організації управління, спрямованих на виведення підприємства з кризової ситуації. Ефективна система антикризового управління має забезпечувати безперервний моніторинг кризових подій, планувати, організувати та здійснювати антикризові заходи для захисту первинних позитивних якостей підприємства та відновлення його ефективної діяльності. Ефективність антикризового управління забезпечується базовими заходами, результатом яких стане вихід підприємства з кризової ситуації, відновлення його ефективної діяльності та попередження кризових ситуацій у майбутньому.

Методологічний підхід до антикризового прогнозування та антикризового управління підприємством базується на аналізі фінансово-економічного стану підприємства та розробці антикризових заходів, які дозволяють підприємству прогнозувати та уникати банкрутства.

Створення ефективної системи антикризового управління підприємством має ґрунтуватися не тільки на заходах з управління та управління кризою, а й на заходах щодо запобігання виникненню кризових ситуацій на підприємстві.

Висновки: За результатами дослідження доведено, що антикризове управління може здійснюватися на основі ініціатив, які потребують інвестицій. Інноваційна діяльність визначає рівень ефективності економічного розвитку підприємства та відкриває можливості для подальшої роботи з нормалізації. Стратегія інноваційної компанії має полягати у визначенні та реалізації заходів щодо зниження витрат на створення та просування інновацій, диференціації продукту завдяки інноваційному дизайну, сервісу та функціональним характеристикам. Розробка інноваційної стратегії повинна узгоджуватися із загальною стратегією компанії. Реалізація інноваційних стратегій є важливою частиною системи антикризового управління, цілі якої змінюються залежно від етапу антикризового управління: докризового, антикризового та посткризового.

Пропонується створювати антикризову групу, до складу якої увійдуть фінансові менеджери компанії. Головним завданням кризової команди є запобігання появі кризового стану. Це включає розпізнавання настання кризи та розробку заходів для уникнення кризових ситуацій. Вважається, що група фінансових менеджерів повинна вжити заходи щодо раннього виявлення та подолання фінансових криз.

Література:

1. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством. К.: ЦУЛ, 2013. 504 с.
2. Клебанова Т.С., Бондар О.М, Мозенков О.В. та ін. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління. За ред. О.В. Мозенкова. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2013. 272 с.
3. Кульчій І.О. Антикризове управління: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2016. 120 с.
4. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: навч. посібник. К. КНЕУ, 2004. 560 с.

5. Балаш Л. Я., Бінерт О. В. Лисюк О. В. Особливості антикризового управління підприємствами. Приазовський економічний вісник. 2019. Вип. 3. с. 136-140.

Філологічні науки

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шаповаленко Н.М.,

*к. філол. н., доцент кафедри мовної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м.Одеса, Україна*

Вступ. В умовах повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації на територію України учасники освітнього процесу вимушено перебувають на територіях інших регіонів країни, а також в країнах Європейського Союзу. Зокрема, для здобувачів освіти передбачено навчитися міжкультурності у закладах освіти європейської країни, медіаграмотності та протидії фейковим новинам, а також просуванню основних цінностей Ради Європи та демократичної культури на всіх рівнях.

Слід зазначити, що в Україні заклади вищої освіти після укладання договору про співробітництво із закладом вищої освіти інших країн здійснюють підготовку фахівців за програмою подвійних дипломів. Реалізація таких програм в Україні можлива завдяки тому, що українські ЗВО входять до Європейського простору вищої освіти.

Проте під час жорстокого воєнного вторгнення російської федерації на територію України, заклади освіти країн, що приймають українських переселенців, розпочали створювати нові умови продовження навчання та роботи для українських учасників освітнього процесу.

Початок інтеграції системи вищої освіти розпочався у 2005 році, коли Україна приєдналася до Болонського процесу, а також

Лісабонської конвенції про визнання дипломів про вищу освіту в регіоні Європи від 1997 року. Попри важливий крок, документи про освіту українських ЗВО в ЄС автоматично не визнаються. Відповідно до Закону України "Про вищу освіту" встановлено основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [7]. Тобто, українські університети відповідно до угод про співпрацю із закладами вищої освіти інших країн реалізують програми подвійному диплому, а також управління фінансами та академічна мобільність. Але, попри створення нормативних умов, існує ряд системних проблем, які є значущими для нашого дослідження. Зокрема, недосконала система вищої освіти із контролем над реалізацією подвійних дипломів, що своєю чергою спричиняє бюрократизм.

У переддень військового вторгнення російської федерації на територію України (23 лютого 2022 року) під час чергового засідання Кабінету Міністрів України було схвалено «Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки». Цей документ, орієнтований на період входження України до Європейського Союзу, є вкрай актуальним і важливим. Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період. Виконання завдань, визначених Стратегією.

Серед 5-ти стратегічних цілей документу, зокрема, для сфери вищої освіти до 2032 року передбачено забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення. Для досягнення цієї стратегічної цілі та відповідних операційних цілей передбачено

виконання ряду завдань. Серед них зокрема: підтримка національної та міжнародної академічної мобільності студентів, а також направлення на навчання до іноземних університетів [1].

Стратегією також передбачено інтернаціоналізація вищої освіти України. Для

цього необхідно забезпечити:

- гармонізацію структури вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-членів

Європейського простору вищої освіти; розвиток національної системи кваліфікацій; спрощення процедур визнання іноземних освітніх кваліфікацій;

трансформацію освіти в секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО. [1]

Як зазначають С. Руденко, О. Базалук, В. Титаренко інтернаціоналізація вищої освіти та наукових досліджень є одним із пріоритетних напрямків зростання в польських та українських університетах. [5] Для створення привабливості закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри передбачено розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних і подвійних програм, дуальної та інших форм здобуття освіти [4].

Вже сьогодні можна стверджувати, що в Україні створено нормативно-правовий документ, який враховує глобальні тенденції розвитку вищої освіти, враховано сильні та слабкі сторони національної системи вищої освіти, а також передбачено можливості подальшого розвитку та загрози зовнішнього середовища.

Висновки. Проаналізовано можливі проблеми, що можуть виникати у процесі визнання українських документів про вищу освіту Європейськими країнами.

Особливості та подальші перспективи подвійних документів про вищу освіту. Здійснено аналіз сучасної ситуації реформи вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану, спираючись на дослідження стратегічного бачення євроінтеграції, формування Стратегії інтеграції України та Польщі в освітній ЄС та визначено відсутність системного підходу, а також неможливість визначення нових реалій впровадження зазначених заходів до завершення

воєнних дій на території України. Крім того, неможливість винесення зауважень та пропозицій у ситуації, в якій перебуває вища освіта України, а також переміщення українських учасників освітнього процесу. Після реалізації Плану Стратегії вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, а також кроків зі сторони ЄС теоретично можна констатувати, що євроінтеграція української вищої освіти розпочата у пришвидшеному режимі.

Своєю чергою, така інформація дає обґрунтовані напрямки структурної трансформації системи вищої освіти України, що впливає на реалізацію програм подвійних дипломів, а також визнання українських документів про освіту закладами вищої освіти країн ЄС. Порівняння стратегічної інтеграції України та Польщі навіть на рівні 2021 року дає фундамент реалізації цього процесу, а сучасні реалії воєнних дій на території України, а також переміщення учасників освітнього процесу країнами ЄС надалі дозволить визначити можливі стратегічні сценарії розвитку та побудувати бажані траєкторії євроінтеграції в Україні.

Таким чином, проведений аналіз є початком дослідження нової трансформації сфери вищої освіти України, євроінтеграції в воєнний та післявоєнний періоди, а також перспективи нової системи визнання українських документів про освіту.

Література:

1.Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України
<https://mon.gov.ua>

2. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text

3.Вебсторінка вебсайту Департаменту освіти Ради Європи
Education in time of crisis' «Освіта під час кризи».

4.Сайт Європейської асоціації університетів
<https://www.eua.eu/>

5.Руденко С., Базалук О., Титаренко В. (2018). Особливості управління міжнародними освітніми проектами між університетами Польщі та України. Науковий вісник Національного гірничого університету, (2), 142-147.

6.Харазішвілі Ю., Квілінський А., Дзвігол Х., Ляшенко В. (2021). Стратегічні сценарії євроінтеграції українського та польського дослідницького, освітнього та інноваційного просторів. Віртуальна економіка, 4 (2), 7-40.

7.Закон України "Про вищу освіту" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

УДК 378:159.9-051:[316.454.5:005.336.2]-047.37(045))

Педагогічні науки

РОЗВИТОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС
ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІМИ
ПСИХОЛОГАМИ

*Шкурко Ангеліна Вадимівна,
аспірантка кафедри педагогіки,
методики та менеджменту освіти,
асистент кафедри практичної психології,
Українська інженерно-педагогічна академія,
Харків, Україна*

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції комунікація займає провідне місце в розвитку міжкультурних зв'язків. Війна в Україні спричинила хвилю еміграції українців у різні країни, внутрішню міграцію та евакуацію із прифронтових районів, що активізує потребу в підготовці кваліфікованих психологів, які можуть налагоджувати комунікацію з різними культурними, етнічними, соціальними та іншими групами населення, з метою подолання психологічних проблем, надання консультацій, порад та підтримки. Так, у системі професійної підготовки майбутніх психологів важливу роль відіграє розвиток міжкультурної комунікації, зокрема під час проходження практики, яка є ключовим етапом для розвитку не лише професійних, але й міжособистісних навичок спілкування.

Уміння ефективно спілкуватися в міжкультурному контексті є незамінним інструментом для досягнення успіху у роботі

психолога. Розвиток міжкультурної комунікації психолога був об'єктом наукових досліджень таких учених: Т. Кириченко, Л. Костик, С. Доскач, З. Батринчук, Л. Платаш, та інших.

Міжкультурна комунікація спрямована на забезпечення ефективного спілкування та взаємодії з представниками різних культур, ураховуючи їхні традиції, цінності, правила, закони тощо. У контексті розвитку міжкультурної комунікації виділяють: розуміння культурних відмінностей; сприйняття інформативності культурних носіїв; емпатія та повага до окремих груп населення; взаєморозуміння та гнучкість у спілкуванні.

Уважаємо, що міжкультурна комунікація є процесом обміну інформацією між особами з різних країн, релігійних спільнот, соціальних верств населення та інших суспільних, культурних, етнічних груп. У цьому процесі важливо зважати на культурні відмінності, корелювати підходи до налагоджування взаємодії з урахуванням цих відмінностей.

М. Галицька зазначає, що «серед найголовніших завдань теорії міжкультурної комунікації – попередження та усунення міжкультурних непорозумінь» [1, с. 25]. Тому майбутні психологи мають навчитися долати можливі бар'єри у спілкуванні, знаходити «точки дотику». Високий рівень сформованих навичок забезпечувати міжкультурну комунікацію на зближення, співпрацю для досягнення єдиних цілей.

Для майбутніх психологів розвиток міжкультурної комунікації пов'язаний із усвідомленням клієнта через культурні особливості, терпимість, відкритість і довіру. Особливого значення має формування здатності попереджувати конфлікти, уникнення непорозумінь між різними культурними поглядами, нормами й цінностями. Крім того, розвиток міжкультурної комунікації впливає безпосередньо на розвиток самого фахівця, адже розширює кордони культурного розвитку, адаптивність до змін та варіативності клієнтів, сприяє формуванню комунікативної культури, комунікативної компетентності загалом.

Тому майбутні психологи мають навчитися пристосовуватися до інших культурних контекстів, розуміти й поважати інших,

вивчати способи ефективної комунікації з різними групами населення. Для цього важливо створювати необхідні умови для розвитку їх міжкультурної комунікації шляхом залучення у процесі проходження практики до відповідної взаємодії.

Під час проходження практики майбутні психологи повинні вступати в комунікацію із представниками різних культурних спільнот, практично застосовувати набуті знання про народи, традиції, звичаї, норми спілкування. Зазначимо, що розвиток міжкультурної комунікації пов'язаний із мистецтвом «збагнути психологічний настрій, душевний лад співрозмовника, який належить до іншого соціокультурного або національного середовища» [2, с. 83].

Мовленнєва культура майбутнього психолога є важливою частиною його професійної майстерності, прояву освіченості, а також толерантності, самопізнання, самоконтролю. Тому під час проходження практики майбутніми психологами повинні бути сформовані у них такі навички: «формулювати, комунікувати й відстоювати власну думку, бути впевненими в собі, розвивати емпатію, бути готовими діяти чи утримуватися від необдуманих дій у ситуації невизначеності, співпрацювати з різними людьми, поважати себе й інших» [3, с. 61].

Уважаємо, що розвиток міжкультурної комунікації майбутніх психологів буде досягатися за умови включення до переліку баз практики міжнародних організацій, волонтерських центрів, центрів соціальної та психологічної підтримки тощо. Майбутні психологи зможуть будувати комунікацію із різними клієнтами, встановлювати доброзичливу атмосферу, виявляти особливості культурного світобачення співрозмовника, бачити різницю між собою та іншими людьми, з повагою ставитися до відмінностей, надавати якісну консультацію.

Зауважимо, що під час проходження практики майбутні психологи мають отримувати професійну допомогу, коментарі, зауваження, поради від своїх керівників, фахівців, які вже мають значний досвід у професійній діяльності психолога.

Отже, проходження практики є важливим етапом у розвитку міжкультурної комунікації майбутніх психологів, що дає змогу їм

здобути не лише професійні, але й особистісні навички, які будуть важливими у їхній подальшій діяльності в умовах активного розвитку міжкультурних зв'язків.

Література:

1. Галицька М.М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. *Освітологічний дискурс*, 2014. № 2 (6). С. 23–32. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33686839.pdf> (дата звернення: 16.02.2024).

2. Костик Л.Б., Доскач С.С., Батринчук З.Р., Платаш Л.Б. Міжкультурна комунікація у процесі професійної підготовки майбутніх психологів та педагогів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 76. Т. 2. С. 81–87. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-2.14> (дата звернення: 15.02.2024).

3. Харківська А., Харківський В. Виховання громадянської та правової відповідальності сучасної особистості – процес відродження нації. Вісник Черкаського нац. ін-ту ім. Б. Хмельницького. Сер. Педагогічні науки. 2021. Вип. 3. С. 57–62.

INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS AS
ONE OF THE TYPES OF THREATS TO INFORMATION
SECURITY OF UKRAINE

Yakovenko K. V.,

*Senior Lecturer at the Department of
Software Engineering and Management
Intelligent Technologies
National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"*

Zviertsev H. O.

*Postgraduate student of the
Department of Cybersecurity
National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"*

*The paper examines the main types of
information and psychological operations
(fake news, disinformation, exaggeration or
understatement of information,
bot cyberattacks, propaganda) and
analyzes their potential harm to
Ukraine's information security.*

*Keywords: information and
psychological operations (PSYOP),
information security, Russian-Ukrainian war,
fake news, disinformation, propaganda.*

In addition to the military aggression that Russia, as the aggressor state, launched against Ukraine in 2014 and which turned into a full-scale invasion in 2022, we can also identify the active deployment of information warfare, which is being conducted in several directions and has a significant impact on the general population, which determines the relevance of the problem.

Information warfare is a type of information confrontation between various actors aimed at conducting a set of actions to damage the

information sphere of the competing party and protecting its own information security.

The essence of information warfare is the regular attacks on the enemy's information security.

According to researchers, information warfare can include:

- collection of tactical information;
- verification of the information reliability;
- spreading propaganda and disinformation to demoralize or manipulate the opponent and the society;
- undermining the quality of the opponent's information;
- depriving the opponent of the ability to collect information [1].

One of the key aspects of information warfare is the waging of various information and psychological operations.

Information and psychological operations (PSYOP) are a type of information operations that involve the practical application of a complex set of coordinated, coherent and interrelated forms, methods and techniques of psychological pressure. They consist of information and communication activities aimed at groups of people in order to introduce alien ideological and social attitudes into their environment, create false behavior patterns, and transform their moods, feelings, and will in the desired direction [2].

N. M. Shulska, N. V. Bukina and N. V. Adamchuk come to the conclusion that PSYOP can be regarded as a type of information weapon used by the Russian side to propagate its own false narratives and manipulate the mood of the population in the free or occupied territory. Among the elements of PSYOP, they distinguish fake news, propaganda, disinformation, exaggeration or understatement of certain information, and bot cyberattacks [3].

Fake (false) news is an information hoax or deliberate dissemination of false data on social media and traditional media in order to mislead the recipient. Fake news is usually characterized by significant emotional emphasis and, at the same time, may not contain any specific data on the situation described: for example, the date of the event, where exactly it took place, who exactly participated in it, etc. are not specified or even mentioned.

Exaggeration or understatement of certain information is intended to either attract attention and artificially inflate reactions to a particular event in the information space, or vice versa - to remove it from the audience's attention, shifting the focus to other newsworthy events.

In addition to manipulating public opinion through the use of fake accounts and condemning comments, bot cyberattacks often employ tactics such as artificially boosting engagement metrics. Bots may generate a high volume of likes, shares, and reactions to a specific post, giving the appearance of widespread approval or disapproval, depending on the agenda behind the attack.

Furthermore, these cyberattacks can involve the spreading of misinformation and disinformation. Bots may disseminate false or misleading content, creating confusion and distrust among users. This deliberate dissemination of misleading information aims to manipulate public perception and sway opinions on various issues.

Moreover, bot cyberattacks can escalate to more sophisticated strategies, such as astroturfing, where fake grassroots movements are created to simulate genuine public support or opposition. By mimicking authentic online activism, these attacks seek to influence public discourse and shape narratives in favor of a particular agenda. [4]

In an attempt to evade detection, advanced bot cyber attacks often employ machine learning algorithms and natural language processing to generate more authentic and contextually relevant comments. This makes it challenging for users and platforms to distinguish between genuine interactions and those orchestrated by automated systems.

Overall, the evolving landscape of bot cyberattacks poses a significant challenge to the integrity of online discussions, requiring constant vigilance and innovative solutions to mitigate their impact on public discourse and opinion.

Disinformation has a more complex structure. According to K. Ilyuk, an expert at "Detector Media" institution, in an interview with L. Tyahnyryadno, "Disinformation has a pyramid structure: it is based on fake or false news, manipulations, half-truths, followed by narratives and ending with extensive driving messages" [5].

Ultimately, propaganda itself does not carry negative connotations

and can even be useful (for example, promoting a healthy lifestyle or calling for donations). K. Ilyuk emphasizes: "The positivity or negativity of propaganda depends on who is doing it and for what purpose." Speaking directly about Russian propaganda aimed at Ukrainians, it should be noted that its main goal is to sow disbelief and make the majority of the population believe that Russia's victory in the war is inevitable, and that Western partners will soon stop helping both the Ukrainian army and the general population. The overriding goal of such propaganda is to achieve negotiations on Russia's terms, which will allow them to secure the occupied territories and take a pause to prepare for a new invasion.

Thus, all of these types of PSYOP pose a threat to Ukraine's information security, which, in turn, may affect the overall course of the war. Such PSYOPs require counteraction; its main methods will be considered in further research.

References:

1. Martsenko N.S. The concept and types of information warfare / N.S. Martsenko // Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference "Russian-Ukrainian War: Law, Security, World," Ternopil, 2022. – P. 239-242.

2. Derkachenko Y. Information and psychological operations as a modern tool of geopolitics / Y. Derkachenko - [E-source] - Access method: <https://goal-int.org/informacijno-psixologichni-operacii-yak-suchasnij-instrument-geopolitiki/>

3. Shulska N.M., Bukina N.V., Adamchuk N.V. Typological markers of information and psychological operations (IPSO) in the state of war in mass media / N.M. Shulska, N.V. Bukina, N.V. Adamchuk // Scientific Notes of Vernadsky TNU. – T. 34 – №1. – 2023. – P.268-273.

4. Oluwaseun Afolabi Esq. Astroturfing: The Deceptive Landscape of Fake Grassroots Movements / Oluwaseun Afolabi Esq. - [E-source] - Access method: https://www.linkedin.com/pulse/astroturfing-deceptive-landscape-fake-grassroots-afolabi-esq--zhqkf/?trk=public_post_main-feed-card_feed-article-content

5. Tyahnyryadno L. Disinformation, propaganda and all in between: how to recognize and protect yourself / L. Tyahnyryadno. –

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ІНКАПСУЛЯЦІЇ БАРВНИКІВ

Ярмош Т. А.,

*аспірантка факультету харчових технологій
Сумський національний аграрний університет
М. Суми, Україна*

Загальний світовий оборот барвників для харчових продуктів становить близько 8 тис. тон на рік, які широко використовуються в різних сегментах харчової галузі. Сегментація ринку харчових барвників за сферою застосування включає напої, молочні та заморожені продукти, хлібобулочні вироби, м'ясо, птицю, морепродукти, кондитерські вироби, соуси, приправи та інші категорії. У 2022 році сектор напоїв був найпотужнішим на цьому ринку. У 2022 році обсяг світового ринку харчових барвників оцінювався в 4,20 мільярда доларів США. Очікується, що до 2032 року він зросте приблизно до 10,0 мільярдів доларів США [1]

Зростання світового ринку барвників зумовлене зростанням попиту на натуральні барвники в різних галузях харчової промисловості, оскільки синтетичні харчові барвники містять канцерогени та алергени. Дослідження, проведене британським урядом, опублікувало висновки, що вживання штучних та синтетичних барвників призводить до гіперактивності у дітей віком від 8 до 9 років, що є небезпечним. Згідно з FDA (Food and Drug Administration), дослідження на тваринах показали, що синтетичні барвники мають канцерогенні властивості у лабораторних тварин.

Натуральні барвники володіють антиоксидантною, протизапальною та протираковою дією. Однак вони нестабільні і легко руйнуються під впливом світла, тепла, рН та інших факторів. Крім

того, через низьку абсорбцію та швидке метаболізування в організмі, ці сполуки мають дуже низьку біодоступність, і найкращою стратегією подолання цих недоліків є створення систем інкапсуляції барвників.

За даними Data Bridge Market Research, ринок інкапсуляції харчових барвників у 2021 році оцінювався в 5,46 мільярда доларів США, а до 2029 року, за прогнозами, він досягне 10,49 мільярда доларів США, при цьому середньорічний темп зростання (CAGR) становитиме 8,50% протягом прогнозного періоду 2022-2029 років. Тобто майже половина всієї кількості барвників є інкапсульованих [2]

Інкапсуляція - це метод обгортання речовин у природний полімерний матеріал (наприклад, полісахариди або білки), створює захисну оболонку, яка робить речовини більш стійкими до зовнішніх факторів. Ця оболонка захищає кінцевий продукт від несприятливих впливів навколишнього середовища під час виробництва. Вона зберігає смак харчових інгредієнтів, усуваючи неприємний присмак, збільшує термін зберігання, зберігає стабільність інгредієнтів у їхній первісній формі .

Численні переваги інкапсуляції, такі як контрольоване вивільнення ароматизаторів, біоактивних речовин, вітамінів та мінералів, підвищення стійкості до тепла та окиснення, продовження терміну зберігання та покращення смакових якостей продуктів харчування, сприяють стрімкому зростанню ринку інкапсуляції харчових барвників у харчовій та фармацевтичній промисловості. Однак повідомляється, що в майбутньому висока вартість інкапсульованих інгредієнтів, яка перешкоджає масовій комерціалізації, сповільнить зростання ринку. Відсутність комерціалізації ринку через суворі регулювання становитиме проблему для ринку інкапсуляції харчових барвників протягом прогнозованого періоду.

Для того щоб інкапсулювати барвник, необхідно попередньо провести екстракцію з природних джерел. Для екстракції застосовують органічні спирти, які можуть ефективно проникати в тканини рослин, проявляти спорідненість і мати високу розчинність, а також не впливати на фізичні та антиоксидантні властивості

барвників. Найбільш поширеними розчинниками для екстракції антоціанів є підкислені органічні розчинники, такі як вода, ацетон, етанол та метанол або їх суміш. Підкислення досягається слабшими органічними кислотами, такими як оцтова кислота, але також може використовуватися соляна кислота, що також відіграє роль у покращенні стабільності антоціанів.

За останні роки було розроблено та оптимізовано велику кількість методів інкапсуляції антоціанів у мікро- та наноносіях. Існує декілька стандартних способів інкапсуляції барвників, і найпоширенішими є сушіння розпорошенням та сублимаційна сушка.

Розпилювальне сушіння є найстарішим і найпоширенішим методом інкапсуляції антоціанів. Дане сушіння потребує декілька етапів: 1) рідку суміш розпорошують за допомогою форсунки високого тиску в сушильну камеру, перетворюючи її на розчин, емульсію або суспензію; 2) випаровування розчинника, що використовується, шляхом нагрівання середовища, де знаходяться розпорошені краплі нагріті до 150–220 °С; 3) використання фільтра або циклону для відділення та збору порошкоподібного продукту з повітря [3].

Розпилювальний метод є швидким, адаптованим та простим з високою ефективністю інкапсуляції та відносно гарною стійкістю при зберіганні. Крім того, залежно від типу включеної сполуки, можна використовувати різні типи матеріалів для інкапсуляції, такі як ліпіди, білки та полісахариди. Для ефективності інкапсуляції сполук вирішальною є роль вибору відповідного матеріалу стінок для інкапсуляції методом розпилювального сушіння. Однак спектр сполук, які можна обрати для цієї техніки, обмежений, оскільки агент повинен відповідати певним критеріям, таким як: низька в'язкість при високих концентраціях, розчинність, здатність утворювати плівку та емульгуючі властивості. З огляду на ці критерії, найпоширенішими сполуками для інкапсуляції антоціанів методом розпилювального сушіння є полісахариди, оскільки вони мають низьку в'язкість, розчинність та хороші емульгуючі властивості, а також високу здатність утримувати леткі сполуки. Тому їх

широко використовують для інкапсуляції поліфенольних сполук.

Сучасні розпилювальні сушки дозволяють регулювати розмір часток в залежності від габаритів обладнання, так мала розпилювальна сушка дозволяє регулювати розмір часток від 300 нм до 5 мкм, середня від від 2 мкм до 25 мкм, велика від 10 мкм до 60 мкм. Максимальна температура повітря на виході може становити 150 до 220 °С, на вході від 200 до 400 °С. Сушильним середовищем може бути газ, повітря або перегріта пара. Сировиною може бути розчин, емульсія, паста або суспензія. На виході можна отримати сухий порошок або гранули, які миттєво розчиняються у воді. За допомогою розпилювального сушіння можна отримати тонкий порошок без порожнистості гранул та пилу. Але дане сушіння має свої недоліки, це високовартісне обладнання, великі габарити, що потребує значних інвестицій, а також низька теплова ефективність, що може спричинити деградацію антоціанів [4].

Ліофілізація також відома як сублімаційна сушка, використовує протилежну процедуру розпилювальному сушінню, застосовуючи низькі температури для дегідратації. Завдяки низьким температурам, підходить для інкапсуляції сполук чутливих до високих температур, таких як антоціани. Етапи цього методу сушіння включають заморожування, сублімацію (первинне сушіння), десорбцію (вторинне сушіння) та зберігання отриманого сухого матеріалу. Переваги ліофілізації полягають у тому, що це простий процес, який відбувається за відсутності повітря та за низької температури, внаслідок чого отримані сполуки стійкі до окиснення або хімічної модифікації. Цей метод використовується для покращення термічної та кольорової стабільності, особливо для антоціанів, використовуючи різні матеріали стінок. Метод ліофілізації також має недоліки, такі як висока вартість через необхідність вакуумної технології та тривалий час дегідратації, близько 20 годин [5]

Також для інкапсуляції антоціанів поширеним є використання ліпосом, які володіють гарною здатністю інкапсулювати та захищати гідрофільні речовини. Підготовку ліпосом для інкапсуляції проводять таким чином: ліпіди з'єднують з органічним розчин-

ником з подальшим диспергуванням у водному середовищі, далі проводять процес очищення та екструзії. Ліпосоми можуть мати різні розміри та структури залежно від методу виробництва, використовуваних сполук та умов навколишнього середовища. Таким чином, ліпосоми захищають антоціани від негативних факторів навколишнього середовища, а також здатні цілеспрямовано доставляти БАР до органів та тканин організму. Водночас, ліпосоми можуть збільшити поглинання та біодоступність антоціанів завдяки їхній біосумісності, амфифільності, нетоксичності та неімуногенності. Всі ці переваги сприяли зростаючому інтересу до ліпосом, які мають різноманітне застосування в біомедичній, харчовій та косметичній промисловості. Попри численні переваги, вони можуть зазнавати процесів окислення через ненасичені жирні кислоти в компоненті мембрани, що призводить до утворення гідропероксидів. Висока вартість та відсутність стандартизації методів виробництва потребують подальших досліджень і додаються до передбачуваних недоліків.

Наступним методом інкапсуляції барвників є подвійна емульсія вода в олії у воді (В/О/В), що є хорошим методом інкапсуляції гідрофільних речовин. Емульсії складаються щонайменше з двох незмішуваних рідин, найчастіше води та олії, та поверхнево-активних речовин, при цьому одна з рідин диспергується у вигляді маленьких сферичних крапельок в іншій. Вони можуть бути різних форм залежно від диспергованої рідини, тому бувають прості емульсії, такі як олія у воді (О/В) або вода в олії (В/О), та подвійні емульсії, олія у воді в олії (О/В/О) або вода в олії у воді (В/О/В). Отже, водорозчинні барвники можна легко інкорпорувати у дисперговану фазу емульсії, захищаючи їх таким чином від негативних факторів навколишнього середовища та руйнування. Водночас, ця система інкапсуляції контролює вивільнення пігментів у певний час або місці, а також покращує їх біодоступність у травному тракті. Але головним недоліком емульсій є те, що вони є термодинамічно нестабільними системами і з часом схильні руйнуватися [6]

Таким чином, для зменшення факторів впливу на барвники та підвищення їх біодоступності, існують широкий спектр методів

обробки. Однак потрібні подальші дослідження, щоб зосередитися на дії кожного фактора, який впливає на стабільність, і на тому, як зменшити негативний вплив, який вони на неї чинять.

Література:

1. Global Food Colorants Market by Type (Synthetic and Natural), By Application (Beverages, Confectionery, and Others), By Region and Companies - Industry Segment Outlook, Market Assessment, Competition Scenario, Trends, and Forecast 2023-2032. URL:<https://market.us/report/food-colorants-market/>

2. Global Food Color Encapsulation Market – Industry Trends and Forecast to 2029. URL: <https://www.databridgemarketresearch.com/reports/global-food-color-encapsulation-market>

3. Anthocyanins: Factors Affecting Their Stability and Degradation/ B. Enaru et al. Antioxidants. 2021. Vol. 10, no. 12. P. 1967. URL: <https://doi.org/10.3390/antiox10121967>

4. Розпилювальне сушіння. URL: <https://dlu.com.ua/Розпилювальне-сушіння>

5. Sharif, N.; Khoshnoudi-Nia, S.; Jafari, S.M. Nano/microencapsulation of anthocyanins; a systematic review and meta-analysis. Food Res. Int. 2020,132, 109077.

6. Mohammadalinejad, S.; Kurek, M. Microencapsulation of Anthocyanins—Critical Review of Techniques and Wall Materials. Appl. Sci. 2021,11, 3936.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Калініна Г. М.,

*науковий співробітник відділу
економіки й управління ЗСО,
м. Київ, Україна*

Однією із головних причин зміни клімату на планеті є проблема правильної та повної утилізації сміття виробленого людьми. Україна входить в ТОП-10 країн із найбільшим обсягом сміття на людину (за даними Earth Day Ukraine), щорічно українцями продукується 3474 млн. тонн сміття, з них 448 млн. тонн – небезпечні відходи. Більшість цих відходів не переробляють, а викидають на стихійні звалища, забруднюючи ґрунт і води на десятки кілометрів навколо. Зрозуміло, що усі люди продукують сміття, не тільки українці. При цьому, один українець виробляє близько 300 кг відходів на рік – майже такий об'єм за той же час продукують 4 європейці [1]. Освітня реформа в Україні була цілеспрямована й на переформатування екологічної освіти, що підтверджує низка законодавчих й нормативно-правових актів у сфері освіти з урахуванням світових стандартів екоосвіти. Для усвідомлення й впровадження у життя окресленої проблематики, змістовним і цікавим для вивчення є зарубіжний досвід екологічного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку накопичений в різних країнах.

Так, у всіх Західних країнах освіта де-факто починається з трьох років. Специфіка та умови виховання в кожній країні різні, але здебільшого будується за двома напрямками: оздоровчим і економічним. Створюються спеціальні типи установ (екологічний дитячий садок, лісовий дитячий садок, школа-Муле) [2], де екологічне виховання дітей спрямоване на формування правильної поведінки з точки зору збереження природних ресурсів (води, землі, повітря, енергії, рослин і тварин тощо) у повсякденному

житті. Водночас і на формування змалечку почуття любові до природи та закладання у дітей життєвої концепції «Zero Waste» (з англ. – «Нуль відходів») на повторне використання речей [3]. Школа Муле (швед. Skogsmulle), створена 25 січня 1957 року в Швеції, завданням якої є тісне знайомство дітей зі світом природи, тривале перебування дітей на повітрі, житті у злагоді з природою, а метою є навчання дітей правильній поведінці в природі, формування вмінь приймати самостійні рішення в екстремальних природних умовах, розвиток дітей засобами природи, зміцнення фізичного й психічного здоров'я. Навчання у школі відбувається від 1,5 до 10 років. Автор цієї школи письменник Гост Фром (автор казки «Про лісового Муле та його друзів»), один із лідерів шведського молодіжного руху «На природу в будь-яку погоду» [4]. Методика «Лісових шкіл» стала популярною в Світі. Школи-Муле вже давно існують в Норвегії, Японії, Прибалтиці.

У Нідерландах досвід впровадження екологічної освіти існує з 1919 року. Саме з цього часу в країні у кожному закладі освіти функціонує спеціальна служба садових ділянок, що є практичною формою екологічної освіти й виховання. До того ж діти навчаються вирощувати й доглядати за рослинами, вони ще отримують практичний фінансово-економічний досвід (продаж на базарах, ярмарках і на святах, вирощених власноруч овочів/фруктів/ягід, які проходять в дитячих садках і школах). Кошти від продажу продукції йдуть на потреби групи/класу чи школи загалом, що позитивно впливає на підвищення інтересу до навчання й якісно засвоюється й усвідомлюється навчальний матеріал. Діти можуть змалечку визначити: необхідність збереження природи й порівняти значення власної ролі у цьому процесі, значення правильних еко-рішень і застосувати власний емпіричний досвід на практиці.

Цікавим є досвід викладання екологічної освіти в Японії. В цій країні це одна з найдавніших традицій, що бере свій початок з 1910-го року в приватних школах, а згодом – у державних. Упродовж років вивчення й залучення громадян цієї країни до проблем охорони природи та забруднення біосфери тільки посилювалося. Цьому «сприяли» післявоєнні роки, коли країна боролася

за економічне зростання, не беручи до уваги масштаби наслідків цього зростання – високий рівень забрудненості країни у ті часи. Тож, починаючи з 1960-х років Японія дуже вдало зуміла поєднати високий економічний розвиток й екологічність, запровадивши низку програм з екології. Наприклад, кожні п'ять років у країні проводяться обстеження стану природи, при цьому префектури мають свої особисті екологічні програми й закони з охорони навколишнього середовища. Сортування сміття в Японії вже стало «культом» на найвищому рівні у Світі. За таких умов у різних префектурах країни – різна кількість категорій для сортування. Наприклад, жителі м. Камікацу сортують сміття на 34 (!) категорії, а потім приносять розсортоване сміття в центр переробки. Основи екологічно свідомості закладаються з самого малечку в родинах й у дитячих садках. Програма екологічного виховання у кожного садочка й школи, у різних префектурах – окрема. Але мета у всіх одна – діти повинні навчитись піклуватись про довкілля та розвивати позитивне ставлення до навколишнього середовища. Дітей повсякчасно заохочують до участі у різноманітних екологічних заходах, як у освітніх закладах, так і поза ними. Значний час діти проводять на природі, що сприяє формуванню зв'язку між навколишнім середовищем і людським суспільством [5].

Отже, війна розпочата росією проти України принесла нечувані за своїми масштабами руйнівні наслідки на нашу природу, довкілля, на безпеку й якість життя всіх українців. Після закінчення війни перед Україною встане нагальна потреба як у відбудові усєї інфраструктури країни й відродженні економіки, так й у відновленні усіх руйнувань, які спричинені навмисним злочинним знищенням природнього середовища нашої країни. Майбутня нова українська політика має забезпечити ціннісне ставлення до довкілля у різних сферах суспільного життя, підвищити екологічну обізнаність наших громадян, сприяти формуванню та підвищенню екологічної свідомості майбутніх і теперішніх поколінь, спонукати населення до активних дій на охорону довкілля та вирішення екологічних проблем. Формування екологічної свідомості, мислення, культури повинно стати одним із

пріоритетів освіти в Україні: молоде покоління українців повинно навчитися жити з почуттям особистої відповідальності. Звичка дбайливо й обережно ставитися до природи закладається в ранньому дитинстві у колі сім'ї, і згодом, поступово зміцнюється у дитячому садку, школі, ЗВО, дорослому й самостійному житті. Навчити молоде покоління жити з почуттям глибокої відповідальності й шани до природи одне із основних завдань сфери освіти нашої країни та громадських екоорганізацій шляхом застосування різноманітних форм і технологій [6; 7; 8].

Отже, важливим є швидке впровадження кращих практик зарубіжного досвіду боротьби за навколишнє середовище й імплементацію міжнародних норм з питань охорони довкілля.

Література:

1. Демиденко Ю. Як школі виховувати ековідповідальну дитину. (2021). <https://osvitanova.com.ua/posts/4768-yak-shkoli-vykhovuvaty-ekovidpovidalnu-dytnu>
2. Загородня Л.П. (2010). <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/preschool/paper/viewFile/157/145>
3. Zero Waste: 5 правил екологічного життя. 2015. <https://womo.ua/zero-waste-5-pravil-ekologichnogo-zhittya/>
4. Крива М., Лисак І. Формування екологічної компетентності учнів початкових класів у Європейському контексті. 2019. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/viewFile/10579/10782>
5. Ярликова О. Як Японія вирішує екологічні проблеми. (2019). <https://rubryka.com/article/ekologia-japan/>
6. Артур П. Мол (2018) Екологічний стан та екологічне управління. Навколишнє середовище та суспільство, червень, 119-142. DOI: 10.1007/978-3-319-76415-3_6
7. Екологічна безпека (2013)/ М. О. Клименко, В. М. Шмандій, Ю. С. Голік, А. М. Прищепи та ін. Херсон: Олді-плюс, 366. [українською мовою].
8. Калініна Г. М., Малюга М. М. (2019) Український досвід застосування краудфандингу в соціальній сфері. Динаміка розвитку сучасної науки: матеріали міжнародної наукової конференції

(15 листопада 2019 року) Міжнародний центр наукових досліджень: в 2 т., Чернівці. Т.2 53–56. [українською мовою].

Філологічні науки

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шаповаленко Н.М.,

*к. філол. н., доцент кафедри мовної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м.Одеса, Україна*

Вступ. В умовах повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації на територію України учасники освітнього процесу вимушено перебувають на територіях інших регіонів країни, а також в країнах Європейського Союзу. Зокрема, для здобувачів освіти передбачено навчитися міжкультурності у закладах освіти європейської країни, медіаграмотності та протидії фейковим новинам, а також просуванню основних цінностей Ради Європи та демократичної культури на всіх рівнях.

Слід зазначити, що в Україні заклади вищої освіти після укладання договору про співробітництво із закладом вищої освіти інших країн здійснюють підготовку фахівців за програмою подвійних дипломів. Реалізація таких програм в Україні можлива завдяки тому, що українські ЗВО входять до Європейського простору вищої освіти.

Проте під час жорстокого воєнного вторгнення російської федерації на територію України, заклади освіти країн, що приймають українських переселенців, розпочали створювати нові умови продовження навчання та роботи для українських учасників освітнього процесу.

Початок інтеграції системи вищої освіти розпочався у 2005 році, коли Україна приєдналася до Болонського процесу, а також Лісабонської конвенції про визнання дипломів про вищу освіту в

регіоні Європи від 1997 року. Попри важливий крок, документи про освіту українських ЗВО в ЄС автоматично не визнаються. Відповідно до Закону України "Про вищу освіту" встановлено основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [7]. Тобто, українські університети відповідно до угод про співпрацю із закладами вищої освіти інших країн реалізують програми подвійному диплому, а також управління фінансами та академічна мобільність. Але, попри створення нормативних умов, існує ряд системних проблем, які є значущими для нашого дослідження. Зокрема, недосконала система вищої освіти із контролем над реалізацією подвійних дипломів, що своєю чергою спричиняє бюрократизм.

У переддень військового вторгнення російської федерації на територію України (23 лютого 2022 року) під час чергового засідання Кабінету Міністрів України було схвалено «Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки». Цей документ, орієнтований на період входження України до Європейського Союзу, є вкрай актуальним і важливим. Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період. Виконання завдань, визначених Стратегією.

Серед 5-ти стратегічних цілей документу, зокрема, для сфери вищої освіти до 2032 року передбачено забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення. Для досягнення цієї стратегічної цілі та відповідних операційних цілей передбачено виконання ряду завдань. Серед них зокрема: підтримка національної та міжнародної академічної мобільності студентів, а також

направлення на навчання до іноземних університетів [1].

Стратегією також передбачено інтернаціоналізація вищої освіти України. Для

цього необхідно забезпечити:

- гармонізацію структури вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-членів

Європейського простору вищої освіти; розвиток національної системи кваліфікацій; спрощення процедур визнання іноземних освітніх кваліфікацій;

трансформацію освіти в секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО. [1]

Як зазначають С. Руденко, О. Базалук, В. Титаренко інтернаціоналізація вищої освіти та наукових досліджень є одним із пріоритетних напрямків зростання в польських та українських університетах. [5] Для створення привабливості закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри передбачено розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних і подвійних програм, дуальної та інших форм здобуття освіти [4].

Вже сьогодні можна стверджувати, що в Україні створено нормативно-правовий документ, який враховує глобальні тенденції розвитку вищої освіти, враховано сильні та слабкі сторони національної системи вищої освіти, а також передбачено можливості подальшого розвитку та загрози зовнішнього середовища.

Висновки. Проаналізовано можливі проблеми, що можуть виникати у процесі визнання українських документів про вищу освіту Європейськими країнами.

Особливості та подальші перспективи подвійних документів про вищу освіту. Здійснено аналіз сучасної ситуації реформи вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану, спираючись на дослідження стратегічного бачення євроінтеграції, формування Стратегії інтеграції України та Польщі в освітній ЄС та визначено відсутність системного підходу, а також неможливість визначення нових реалій впровадження зазначених заходів до завершення воєнних дій на території України. Крім того, неможливість винесення зауважень та пропозицій у ситуації, в якій перебуває

вища освіта України, а також переміщення українських учасників освітнього процесу. Після реалізації Плану Стратегії вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, а також кроків зі сторони ЄС теоретично можна констатувати, що євроінтеграція української вищої освіти розпочата у пришвидшеному режимі.

Своєю чергою, така інформація дає обґрунтовані напрямки структурної трансформації системи вищої освіти України, що впливає на реалізацію програм подвійних дипломів, а також визнання українських документів про освіту закладами вищої освіти країн ЄС. Порівняння стратегічної інтеграції України та Польщі навіть на рівні 2021 року дає фундамент реалізації цього процесу, а сучасні реалії воєнних дій на території України, а також переміщення учасників освітнього процесу країнами ЄС надалі дозволить визначити можливі стратегічні сценарії розвитку та побудувати бажані траєкторії євроінтеграції в Україні.

Таким чином, проведений аналіз є початком дослідження нової трансформації сфери вищої освіти України, євроінтеграції в воєнний та післявоєнний періоди, а також перспективи нової системи визнання українських документів про освіту.

Література:

1.Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України <https://mon.gov.ua>

2. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text

3.Вебсторінка вебсайту Департаменту освіти Ради Європи Education in time of crisis' «Освіта під час кризи».

4.Сайт Європейської асоціації університетів <https://www.eua.eu/>

5.Руденко С., Базалук О., Титаренко В. (2018). Особливості управління міжнародними освітніми проектами між університетами Польщі та України. Науковий вісник Національного гірничого університету, (2), 142-147.

6.Харазішвілі Ю., Квілінський А., Дзвігол Х., Ляшенко В. (2021). Стратегічні сценарії євроінтеграції українського та

польського дослідницького, освітнього та інноваційного просторів. Віртуальна економіка, 4 (2), 7-40.

7. Закон України "Про вищу освіту" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

